

Bibiana

Revue

2025 / 1 – 2

REVUE O UMENÍ PRE DETI A MLÁDEŽ
XXXII. ROČNÍK / CENA 2 €

obsah

- 02** **UDALOSŤ**
Odovzdávanie ocenení Trojruža
a Cena Ludovíta Fullu 2024
- 05** **MEDAILÓN**
Marián Čapka a fenomén ilustrácie
Trojruža Beaty Panákovcej
- 13** **PODUJATIE**
Dni detskej knihy v Bratislave 2025
- 18** **VÝSTAVY, DIVADIELKO
V BIBIANE**
Cesta okolo sveta za 80 dní
A ako Andersen
Tiché prechádzky
- 28** **SÚŤAŽ NAJKRAJŠIE KNIHY
SLOVENSKA 2024**
Slávnostné odovzdávanie cien
Rozhovor s autorkou víťaznej publikácie
v kategórii Najkrajšia detská kniha 2024
- 37** **REPORTÁŽ**
BIBIANA na knižnom veľtrhu v Bologni
- 40** **PREMIÉRA**
Detská opera Perníková chalúpka v SND

- 46** **ROZHOVOR**
Režisérka opery Perníková
chalúpka, Dana Dinková:
Prečo je dôležité naučiť deti
vnímať svet cez hudbu?
- 51** **PREMIÉRA**
Staré divadlo Karola Spišáka
v Nitre má novú inscenáciu
pre deti
- 54** **ODBORNÉ ČLÁNKY**
Od Alžbetky k Else:
Nečarovná premena nás
a našich rozprávok
Preskočí jablň Malého princa?
Rozprávka Strom, ktorý dáva
je nadčasová, adresovaná
malým i veľkým
Tvorivé písanie na hodinách
literárnej výchovy
Utrpenie mladého poeta
- 78** **SÚŤAŽ ÚLUV**
V krajine remesiel –
Pestovanie kultúrneho
dedičstva v srdciach mladých
- 84** **RECENZIE**
Keď slovanské mýty ožívajú
v komikse
Volanie močiara
Júlia a ospalý žralok
Zabudnuté rozprávky

ODOVZDÁVANIE OCENENÍ

Trojruža a Cena Ľudovíta Fullu 2024

BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti v spolupráci s Fondom výtvarných umení, Literárnym fondom a Slovenskou sekciou IBBY (Medzinárodná únia pre detskú knihu) odovzdali Cenu Ľudovíta Fullu, cenu Trojruža a diplomy Čestnej listiny IBBY za rok 2024.

Cena Ľudovíta Fullu a cena Trojruža sa udeľujú každoročne výnimočným knihám a tvorcom, ktorí prispeli k rozvoju slovenskej knižnej kultúry pre deti a mládež. *59. ročníka odovzdávania Ceny Ľudovíta Fullu a ceny Trojruža sa konal v Zichyho paláci 4. decembra 2024 za prítomnosti ministerky kultúry Marty Šimkovičovej.*

Cena Ľudovíta Fullu

Udeľuje sa za doterajšiu ilustračnú tvorbu alebo vynikajúce dielo, ktoré sa významnou mierou podieľali na rozvoji slovenského ilustračného umenia pre deti. Za rok 2024 ju získal ilustrátor **Marián Čapka (1950)**. Cenu mu odovzdali riaditeľka BIBIANY, Petra Flach,

zástupkyňa Fondu výtvarných umení a členka poroty Mária Horváthová, viceprezidentka Slovenskej sekcie IBBY a členka poroty, Viera Anoškinová, ktorá vyzdvihla jeho mimoriadny prínos v ilustrátorskej tvorbe a taktiež jeho vytrvalosť v ilustračnej práci, kde sa odraža jeho citlivý a úprimný prístup k deťom. Ocenený Marián Čapka neskrýval dojatie a vďačnosť. *„Som vysoko pociťovaný udelením Ceny Ľudovíta Fullu za svoju celoživotnú ilustrátorskú tvorbu. Venujem sa jej už od konca štúdií, moja prvá a doteraz úspešná knižôčka Do školy, s veršami Ľudmily Podjavorinskej a Márie Rázusovej Martákovovej, bola súčasťou diplomovej práce u pána profesora Albína Brunovského. Odtedy som vytvoril ilustrácie do viac ako 30 kníh pre deti a mládež. Do časopisu Slniečko*

--- (zľava) Riaditeľka BIBIANY Petra Flach, ministerka kultúry Martina Šimkovičová, ocenený ilustrátor Marián Čapka, viceprezidentka SK IBBY Viera Anoškinová, zástupkyňa Fondu výtvarných umení Mária Horváthová

som 4 roky ilustroval i sériu 80 komiksov ku slovenským povestiam. Teší ma, že i dnes, v čase moderných multimédií, rezonuje moja tvorba u čitateľov a zaujala i odbornú porotu pri výbere mojej osoby na toto významné ocenenie. Bude povzbudením pri mojej ďalšej tvorbe pre radosť mladých čitateľov.“

Cena Trojruža

Ocenenie sa udeľuje za vynikajúce literárne dielo, ktoré významnou mierou prispelo k rozvoju slovenskej literatúry pre deti a mládež. Držiteľkou ceny Trojruža za rok 2024 sa stala dramaturgička **Beata Panáková** (1959) za invenčné literárne spracovanie starovekých gréckych mýtov a pozoruhodný prínos v rozhlasovej tvorbe pre deti. Cenu jej odovzdali riaditeľka BIBIANY, Petra Flach, zástupca Literárneho fon-

du a predseda poroty Erik Ondrejčka a prezidentka Slovenskej sekcie IBBY a členka poroty Timotea Vráblová. Tá ocenila najmä Panákovu autorskú adaptáciu starovekých mýtov ako aj jej preklady z francúzštiny (kompletný preklad knižnej série Reného Goscinniho Malý Mikuláš). Pre Beatu Panákovú je cena Trojruža veľkou poctou. „*Sama o sebe je nádherná, v rozprávkovom svete symbolizuje triádu dobra, krásy a pravdy, koreňmi aj každou halúzku, z ktorej tri ruže spoločne vyrastajú, prúdi ako miazga láska, múdrosť, nádej, odhodlanie. V reálnom živote ju vnímam ako ocenenie troch oblastí mojej činnosti: dramaturgickej, autorskej a prekladateľskej. Mám trojnásobnú radosť a som trojnásobne vďačná. Už to, že som sa mohla roky pohybovať v týchto sférach, považujem za dar osudu – a teraz ho ešte skrášľuje Trojruža.*“

Držiteľkou ceny Trojruža za rok 2024 sa stala dramaturgička a prekladateľka Beata Panáková

Diplomy Čestnej listiny IBBY

Na slávnostnom večere sa odovzdávali aj diplomy Čestnej listiny IBBY, ktoré udeľuje Medzinárodná únia pre detskú knihu autorovi, ilustrátorovi, prekladateľovi a vydavateľom ocenených titulov za knihu pre deti a mládež, ktorá vznikla za posledné dva roky.

Autorovi: **Petrovi Karpinskému** za knihu *O Malom kozmonautovi*, v ktorej autor citlivo spracúva tému predčasne narodených detí. Kniha vyšla vo vydavateľstve Perfekt. Jeho zástupkyňa, Zuzana Katrušinová, vyjadrila úprimnú vďaku organizácii IBBY za jej neúnavnú snahu propagovať kvalitnú literatúru pre mladé generácie a za priestor, ktorý poskytuje autorom, ilustrátorom,

prekladateľom a vydavateľom na celosvetovej úrovni. „Tento významný medzinárodný prejav uznania vnímame nielen ako ocenenie našej dlhoročnej práce, ale predovšetkým ako podporu všetkým slovenským autorom, ktorí sa venujú literatúre pre deti a mládež.“

Ilustrátorovi: **Matúšovi Maťátkovi** za ilustrácie knihy *Prešporské legendy ožívajú* (Litera Production), v ktorých opäť predviedol špecifický a charakteristický rukopis.

Prekladateľke: **Ol'ge Kralovičovej** za preklad knihy od Dawn Casey: *Zimné kráľovstvo* (IKAR), ktorá prináša výber zimných príbehov z celého sveta – od Severnej Ameriky až po Sibír, od Číny po Škótsko. ■

Eva Vargová

JABLKO NEPADÁ ĎALEKO OD STROMU

Marián Čapka a fenomén ilustrácie

**Držiteľ Ceny Ľudovíta Fullu
2024 za ilustráciu, Marián
Čapka, sa narodil 14. augusta
1950 v Žiline v rodine
poštového zamestnanca
Štefana Čapku (1921 – 2006),
ktorý sa v súkromí intenzívne
a aktívne venoval
výtvarnému umeniu.**

Nielen otcov vzor slúžil Mariánovi pri budovaní jeho umeleckého citenia,¹ ale bolo to širšie rodinné zázemie, ktoré významnou mierou formovalo jeho vzťah k umeniu. Ako dieťa rád trávil prázdniny u tety v Martine, kde s obľubou navštevoval Slovenské národné múzeum, v ktorom obdivoval nielen monumentálne diela, ale aj komorné ilustrácie veľikána slovenského výtvarného umenia Martina Benku (1988 – 1971).² Jeho teta v Martine navyše disponovala rozsiahlou knižnicou s ilustrovanými detskými knihami z produkcie martinskej tlačiarne Neografie, v ktorej mal možnosť už ako dieťa obdivovať klasikov československej ilustrácie, či už Jaroslava Vodrážku, Jana Hálu, alebo Vincenta Hložníka.³ Práve títo umelci ho moti-

vovali k ďalšiemu štúdiu tohto výtvarného žánru, takže v roku 1965 nastúpil na Strednú odbornú školu umeleckého priemyslu v Bratislave k prof. Ottovi Luptákovi (1935 – 2014), ktorú ukončil v roku 1970. Po ročnej praxi v žilinskom Dome odborov, kde pôsobil ako grafik, ho v roku 1971 prijali na Vysokú školu výtvarných umení v Bratislave, na ktorej začal navštevovať oddelenie grafiky a knižnej ilustrácie vedené legendárnym profesorom Albínom Brunovským (1935 – 1997).

Spolu s ním v ročníku študovali ďalší dnes uznávaní umelci, a to Martin Činovský (* 1953), Alexander Bugan (* 1952) a Katarína Schilerová Keményová (* 1952). Na škole sa prirodzene stretával aj so staršími spolužiakmi Dušanom Polakovičom (1950 – 2016) a Karolom Ondreičkom (1944 – 2003),

1. Otcovi napríklad pomáhal tlačiť viacfarebné grafiky a adjustovať jeho diela: Otčenáš, Igor: Ilustrácia sa má čítať. Na návšteve v ateliéri Mariána Čapku. In: Listy Slovákov a Čechov, ktorí chcú o sebe vedieť viac, 30, 2023, č. 6, s. 2. Mazúr, Milan: Rozprávkový svet ilustrácie Mariána Čapku. Žilina : Výtvarná agentúra A1, 2010, s. 11.
2. Mazúr, Milan: Rozprávkový svet ilustrácie Mariána Čapku. Žilina : Výtvarná agentúra A1, 2010, s. 10.
3. Otčenáš, Igor: Ilustrácia sa má čítať. Na návšteve v ateliéri Mariána Čapku. In: Listy Slovákov a Čechov, ktorí chcú o sebe vedieť viac, 30, 2023, č. 6, s. 2.

ktorých výtvarný prejav zapôsobil na ďalšie smerovanie mladého talentovaného umelca, ktorý ešte počas štúdia na umelecko-priemyselnej škole experimentoval s grafickými technikami drevorezu podľa vzoru Ernesta Zmetáka (1919 – 2004) a expresívnou kresbou Cypriána Majerníka (1909 – 1945). V prvých rokoch na VŠVU zasa koketoval s realistickým aktom Eugena Nevana (1914 – 1967) a škicovitými kresbami Vincenta Hložníka (1919 – 1997). Hložníka mal možnosť do roku 1972 osobne stretnúť na katedre grafiky, no ten musel v tomto roku ukončiť svoje pedagogické pôsobenie na VŠVU z ideologických dôvodov. Čoraz viac sa však orientoval na svoj veľký vzor Albína Brunovského, ktorý mu zdôrazňoval, že nielen text, ale aj ilustrácia je rovnako dôležitou časťou knihy,⁴ pričom ho upriamil na priam ekvilibristickú prácu s detailmi diela.⁵ U Brunovského realizoval diplomovú prácu s ilustráciami detskej knihy „Do školy“ s veršami Ludmily Podjavorinskej a Márie Rázusovej Martákovej.⁶ Už diplomová práca predznamenalala jeho ďalšiu tvorivú činnosť práve v oblasti ilustrácií pre deti a mládež. Ilustrácie boli prirodzene ovplyvnené aktuálnou tvorbou Albína Brunovského, predovšetkým ilustráciami knihy Jána Bodeneka „Koza rohatá a jež“ z roku 1977, s ktorými mali spoločné nielen tému sveta zvieracej ríše, ale predovšetkým farebne atraktívnu realistickú kresbu akvarelu s expresívnymi prvkami na neutrálnom okrovom pozadí ručného papiera.

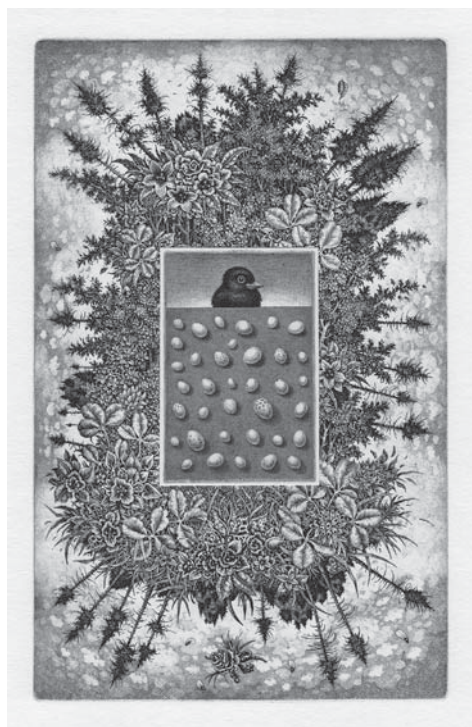
Po skončení VŠVU M. Čapka nastúpil do zamestnania ako bolo v období socializmu zvykom, ale od začiatku sa venoval ilustrácii ako umelec v slobodnom povolání, čo v dobe socializmu nebolo vôbec bežné. Kniha „Do školy“

mu otvorila dvere do renomovaných vydavateľstiev ako Mladé letá, Východoslovenské vydavateľstvo Košice alebo Slovart. Vďaka svojmu spolužiakovi zo strednej umelecko-priemyselnej školy Svetozárovi Mydlovi (1948 – 2014) mal možnosť sa intenzívnejšie zapojiť najmä do produkcie vydavateľstva Mladé letá, keďže S. Mydlo tu pôsobil ako interný grafik. Samostatná Čapkova ilustrátorská tvorba sa práve preto primárne zameriavala v tomto období na produkciu kníh pre deti a mládež, čoho dokladom sú napríklad ilustrácie knihy „Starý Bodrík a vlk“⁷ alebo „Myška a jej chyžka“⁸, obe z roku 1981 ilustrované v identickom štýle jeho absolventskej práce „Do školy“. Za isté vybočenie z tohto tvorivého konceptu možno považovať ilustrácie ku knihe „Na lúke v lese, na poli, v záhrade“⁹ z roku 1981, ktoré sa svojím hyperrealistickým výrazom figurálnych kompozícií v reálnej, plnofarebnej prírode odlišujú od jeho súdobej ilustrátorskej tvorby.

Za prelomové Čapkovo ilustrátorské dielo 1. polovice 80. rokov 20. storočia možno označiť ilustrácie „Cejlonských rozprávok“¹⁰ z roku 1983, ktoré sú založené na centrálne koncipovanom

-
4. K prístupu Albína Brunovského k ilustrovaniu pozri bližšie v: Vančo, Martin: Literárne aspekty tvorby Albína Brunovského. In: Knižné ilustrácie Albína Brunovského. Zborník príspevkov zo sympózia pri príležitosti jubilejnej výstavy umelca 12. 4. 2006 v Záhorskej galérii v Senici. Senica 2007, s. 14-15
 5. Otčenáš, Igor: Ilustrácia sa má čítať. Na návštevu v ateliéri Mariána Čapku. In: Listy Slovákov a Čechov, ktorí chcú o sebe vedieť viac, 30, 2023, č. 6, s. 2.
 6. Podjavorinská, Ludmila – Rázusová-Martáková, Mária: Do školy. Bratislava : Mladé letá, 1978.
 7. Rázusová-Martáková, Mária: Starý bodrík a vlk. Bratislava : Mladé letá, 1981.
 8. Bergerová, Eleonóra.: Myška a jej chyžka. Bratislava: Mladé letá, 1981.
 9. Pašiaková, Danuša.: „Na lúke v lese, na poli, v záhrade. Bratislava : Mladé letá, 1982.
 10. Chmelová, Elena: Contes de Ceylan. Paris : Gründ, 1984 (vydané v ďalších jazykových mutáciách v ZSSR, NDR, NSR a Poľsku).

figurálnom motíve, ktorý je dookola lemovaný šambránou z exotických kvetov, palmových stromov a hinduistických pagod rotujúcich okolo stredovej kompozície,¹¹ na pozadí abstrahovaného modrého neba s metastatickými obláčikmi. Aj v týchto ilustráciách však aj naďalej vidieť inšpiratívne pôsobiaci vplyv jeho učiteľa Albína Brunovského, takže v prípade Mariána Čapku je príhodné použiť porovnanie, že „jablko nepadá ďaleko od stromu“, ktoré som si práve z tohto dôvodu dovolil použiť pri názve tejto štúdie. Ako už konštatoval umelcov monografista Milan Mazúr, M. Čapku pri tom nie je možné považovať za obyčajného epigóna¹² výrazom, ktorým sa často dehonestujú umelci, ktorí neprekročili tieň svojho významnejšieho učiteľa. Autorský koncept rotujúceho obrazu okolo ústredného motívu je od Brunovského úplne odlišný, aj keď kompozične a výtvarne sa zdá analogický najmä minucióznym prepracovaním detailov prírodných objektov. Blízky vzťah medzi Brunovským a Čapkom sa tak javí ako obojstranným umeleckým tranzitom nápadov, keďže Brunovský koncept obrazovej bordúry centrálne komponovaného obrazového motívu použil v grafickom cykle „Chvála zamotaných snov“ z roku 1984. Marián Čapka tento koncept neskôr sám využil v grafickom cykle dvojfarebných leptov „Vtáčí motív I – III.“ z roku 1987¹³ s ornitoanimálnymi motívami koncentrovanými v obdĺžnikovom formáte hneď farebnosti, ktoré sú rámované masívnou šambránou dekoratívnej spleti lúčnych kvetov ihličnatých stromov v zelenej škále farebného leptu. Analogický koncept axiálne komponovaného figurálneho motívu v obdĺžnikovom ráme dokola lemovaným zvieracími alebo rastlinnými štruktúrami môžeme vidieť aj

GRAFIKA „Vtáčí motív I., farebný lept, 1987

„Rozprávkach orlích pier“¹⁴ z roku 1988, kde ako rotujúce dekoratívne prvky použil indiánske vigvamy a zoomorfne motívy bizónov. Oprávnenne práve táto kniha, ktorá predstavuje vrchol Čapkovej tvorby, získala Čestné uznanie za ilustrácie v súťaži Najkrajšie knihy 1989. Darina Arce na nej vyzdvihuje najmä: „*nesmiernu ľahkosť kreativity, detailnosť, hebkosť farebného podania a hlavne*

11. Na aspekt rotácie sprievodných obrazových motívov okolo ústredného obrazu poukázala pre nedávnom Arce, Darina: In: Marián Čapka na krídlach fantázie. Terra fabula – príbeh rozprávky. SOHO minigallery, 2021, nepag.

12. Mazúr, Milan: Rozprávkový svet ilustrácie Mariána Čapku. Žilina: Výtvarná agentúra A1, 2010, s. 67.

13. Mazúr, Milan: Rozprávkový svet ilustrácie Mariána Čapku. Žilina: Výtvarná agentúra A1, 2010, s. 114-115.

14. Delloria, Ella C. – Erdo, Richard: Rozprávky orlích pier. Bratislava: Mladé letá, 1989.

presvedčivosť výrazu – práve tým sa Marián Čapka etabloval medzi popredných predstaviteľov realistického imaginatívneho sveta detskej ilustrácie“. Možno len dodať, že analogický koncept ilustrácií umelec úspešne aplikoval aj pri tvorbe ďalších knižných titulov, či už „Lev a zajac“ z roku 1989¹⁵, alebo „Trojaké husličky“¹⁶ z roku 1990.

Počas svojej umeleckej kariéry ilustroval celkovo 35 knižných titulov vrátane školských učebníc, pričom neoddeliteľnou súčasťou jeho tvorby je séria 80 komiksov k slovenským povestiam, ktoré realizoval v rokoch 1988 – 2002 pre detský časopis *Slniečko*.¹⁷ Zatiaľ čo umelec v 80. rokoch 20. storočia ilustroval 16 knižných titulov, v 90. rokoch ich bolo už len 6. Táto nelichotivá skutočnosť nie je odrazom nejakého úpadku umelcovej tvorby, ale reflektuje sociálno-ekonomické javy po Nežnej revolúcii, keď s nástupom raného kapitalizmu došlo nielen k redukcii vydavateľstiev špecializujúcich sa na vydávanie kníh pre deti a mládež, ale aj k obmedzeniu finančných nákladov vynakladaných vydavateľstvami na ilustrácie kníh. Marián Čapka túto historickú epochu hodnotí s odstupom času nasledovne: „*Myslím si, že v súčasnej spoločnosti neexistuje žiadne povedomie o knižnej ilustrácii. V období môjho detstva i detstva mojich detí predstavovala kvalitná knižná ilustrácia neoddeliteľnú súčasť dobrej detskej knihy. Ilustrátori Ľudovít Fulla, Vincent Hložník, Albín Brunovský, Vladimír Machaj boli známi na Slovensku i v zahraničí, dopĺňali svet detskej fantázie, pomáhali pri vytváraní predstavivosti. Dnešné knihy pre deti a mládež majú väčšinou pri minimálnych textoch plagátovú, často komerčnú ilustráciu nižšej kvality. A to môžeme aj tak hovoriť o šťastí, ak deti siahnu*

po knihe. V porovnaní s ilustrátormi v zahraničí sú naši určite podhodnotení a nielen to. Pri vydávaní kníh sa stretávajú s problémami, ktoré vyplývajú hlavne z komerčného prístupu vydavateľov. Ilustrátor nemá napr. prostriedky na opätovné vydanie v minulosti úspešných a krásne ilustrovaných kníh. Záujemcovia ich nájdú už iba ojedinele v antikvariátoch.“¹⁸ Faktor osvetu a propagácie medzi najmladšou generáciou Mariána Čapku koniec koncov viedlo k tomu, aby svoje umelecké zručnosti sprostredkoval najmladšej generácii počas svojho pedagogického pôsobenia na Základnej umeleckej škole Ladislava Árvaya v Žiline od roku 1995 do svojho odchodu do dôchodku v roku 2014.

Istou kompenzáciou za výpadok zákaziek v knižnom priemysle sa pre Mariána Čapku stala tvorba návrhov poštových známok, do ktorých sa zapojil v roku 1996¹⁹ realizáciou emisie výplatnej známky „Žilina“,²⁰ vďaka osobným kontaktom s vtedajším lídrom známkovej tvorby Martinom Činovským. Od roku 1997 do roku 2025 vytvoril celkovo 19 emisií poštových známok, pri ktorých návrhoch mal možnosť predviesť svoje excelentné umenie ilustrácie zobrazenej témy založenej na precíznej realistickej kresbe potrebnej k ďalšiemu ryteckému spracovaniu do podoby ocelotlačovej

15. Geelhaarová, Anne: *Lev a zajac, africké rozprávky*. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo Košice, 1989.

16. Habovštiak, Anton: *Trojaké husličky*. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1991.

17. Mazúr, Milan: *Rozprávkový svet ilustrácie Mariána Čapku. Žilina : Výtvarná agentúra A1, 2010, s. 119.*

18. Dodoková Mečárová, Eva: *Návšteva do rozprávkového sveta Mariána Čapku*. In: *Žilinský večerník*, 15.03.2025

19. Paulinyová, Antónia: *Marián Čapka, akademický maliar. Grafik, ilustrátor, tvorca poštovej grafiky*. In: *Zberateľ, X*, 2004, č. 9.

20. <https://www.pofis.sk/katalog/produkty/znamka-1997-zilina-vyplatna>

známky. Spomedzi nich je potrebné vyzdvihnúť najmä sériu poštových známok venovaných úzkorozchodným železničkám – „Čiernohronskej železnici“ a „Vychylovke“, ktoré boli vydané v roku 2003 v ryteckom spracovaní Mgr. art. Arnolda Fekeho, a ktorých upravené tlačové listy 8 blokov umelec dekoroval na medzhárčiach vizuálne atraktívnymi ilustračnými motívmi. V nasledujúcom roku 2004 dokonca Marián Čapka získal dve prestížne ocenenia ministra dopravy za výtvarný návrh a najlepšiu známku roka 2004 za realizáciu emisie nazvanej „Rímske légie v Trenčíne“, ktorej dominantnú časť tvorí slávny rímsky nápis vytesaný na skale Trenčianskeho hradu, zobrazeného v podobe veduty v hornej časti známky. M. Čapka počas svojho pôsobenia v známkovej tvorbe dostal aj viacero príležitostí na vytvorenie veľkoformátových, hárčekových vydaní poštových známok, ktoré patria medzi obľúbené zberateľské predmety filatelistov. Najoceňovanejším Čapkovým dielom je hárček poštovej známky venovaný „Žofii Bosniakovej“, ktorý mal možnosť realizovať práve v spolupráci so svojím spolužiakom a prominentným rytcom poštových známok Martinom Činovským. Slovenská pošta, a. s., vydala túto emisiu na podporu blahorečenia tejto historickej osobnosti v roku 2009, pričom kompozícia hárčka korešponduje s jeho ilustrátorskou a grafickou tvorbou, keďže centrálnne formovaný ústredný motív zobrazenej figúry je obkolesený sprievodnými ilustračnými motívmi viažucimi sa k jej pôsobeniu. Znáмка sa umiestnila na 1. mieste v Ankete Zväzu slovenských filatelistov venovanej najkrajšej známke roka, ktorá je kontinuálne vyhlasovaná každý rok v Spolupráci so Slovenskou poštou, pričom do verejného hlasovania sa môžu

Návrh hárčka poštovej známky
„Žofia Bosniaková“, farebná ceruza, 2008

zapojiť nielen obyvatelia zo Slovenska, ale aj zahraniční priaznivci slovenských poštových známok. Tvorba poštových známok založená na remeselnej dokonalosti kresby, je tak zdá sa poslednou baštou kvalitného umeleckého remesla, v ktorom zastáva osobnosť Mariána Čapku významné postavenie. ■

Mgr. Martin Vančo, PhD.

Autor je členom rady Fondu výtvarných umení a ako člen odbornej poroty sa mohol osobne podieľať pri nominácii Mariána Čapku na Cenu Ľudovíta Fullu.

TROJRUŽA Beaty Panákovej

**Medzinárodný dom umenia
pre deti BIBIANA v spolupráci
s Fondom výtvarných
umení, Literárnym fondom
a Slovenskou sekciou IBBY
(Medzinárodná únia pre detskú
knihu) udelili 4. decembra
2024 v bratislavskom Zichyho
paláci národné ceny za
literatúru a ilustračnú tvorbu
pre deti a mládež.**

Cenu Trojruža, udeľovanú za literárnu tvorbu alebo vynikajúce dielo, ktoré významne prispelo k rozvoju slovenskej literatúry pre deti a mládež, získala výnimočná autorka, prekladateľka z francúzštiny a rozhlasová dramaturgička Beata Panáková, konkrétne za invenčné literárne spracovanie starovekých gréckych mýtov a pozoruhodný prínos v rozhlasovej tvorbe pre deti. Môžem len potvrdiť, že ocenenie Trojruža je skutočne v dobrých rukách, pretože všetkých deväť titulov (*Dafnis a Chloé* (2013), *Orfeus a Eurydika* (2014), *Eros a Psyché* (2015), *Teseus a Ariadna* (2017), *Iason a Medeia* (2018), *Perzeus a Andromeda* (2020), *Pygmalión a Galateia* (2021), *Bellerofontés a Filonóe* (2022) a *Filemon a Baukis* (2023)), ktoré doteraz vyšli vo vydavateľstve Perfekt v rámci edície Múzy, som mal tú česť

recenzovať a rovnako vynikajúcu úroveň dosahuje i Panákovej rozsiahla rozhlasová tvorba pre deti. Najmä adaptačné spracovanie knihy Daniela Pastirčáka *Rozprávka o lietajúcej Alžbetke*, ktorú v roku 2019 pre rozhlas pripravila práve Beata Panáková s názvom *Modro alebo Rozprávka o lietajúcej Alžbetke*, je zo všetkých stránok (umelecko-estetickéj či axiologickej) mimoriadne výnimočným počinom. Osobne ho každoročne využívam v edukačnom procese budúcich učiteľiek a učiteľov, keď im vysvetlujem možnosti kreatívnej práce s textom v rámci rozvoja kompetencie čítania s porozumením v primárnom a nižšom sekundárnom vzdelávaní.

Viaceré z vyššie menovaných kníh z edície Múzy získali významné ocenenia BIBIANY, medzinárodného domu umenia pre deti. Beata Panáková totiž dokázala svojimi výbornými naračnými schopnosťami a dynamickým štýlom písania zaujať detských i dospelých príjemcov príbehmi, ktoré celé tisícročia prebývajú v ľudskom spoločenstve a svojou mýtickosťou fascinujú umelcov, vďaka ktorým sa šíria z pokolenia na pokolenie, aby odovzdávali to najcennejšie dedičstvo, ktorým je životné poznanie. V synkretickej jednote totiž dokázali obsiahnúť nielen konštanty náboženstva a najstarších filozofických predstáv, ale i slovesného umenia. Isto ju motivovala najmä túžba zachovať príbehy,

ktoré sú hodné poznania, ale nie vždy dokážu prehovoriť k novému príjemcovi bez tvorivého „oživenia“ a dnes možno skonštatovať, že sa jej to podarilo na výbornú. Z formálnej i obsahovej stránky sú to impozantne spracované veľkoformátové knihy s nádhernými ilustráciami, pričom Beata Panáková pri každej spolupracovala s iným ilustrátorom alebo s inou ilustrátorkou.

Rovnako za svoju dlhoročnú činnosť, ktorú robí i v oblasti kresťanskej kultúry, získala v roku 2022 od Rady Konferencie biskupov Slovenska pre vedu, vzdelanie a kultúru Cenu patróna umelcov Fra Angelico. Prevzala si ju z rúk predsedu Rady KBS pre vedu,

vzdelanie a kultúru, ktorú vedie ordinár Ozbromených zborov a ozbrojených síl SR mons. František Rábek.

Beata Panáková je telom a dušou dodnes spojená s rozhlasom. Svoju tvorivú kariéru odštartovala v Československom rozhlas v Bratislave, kde nastúpila v roku 1983, konkrétne do hlavnej redakcie vysielania pre deti a mládež. Podľa vlastných slov prišla do kolektívu veľmi vzácných ľudí, ktorí ju pracovne formovali. K svojej práci vždy pristupovala s láskou, pretože dostala možnosť sprostredkovať umenie a umelecké diela, ktoré považuje za hodnotné, detským i mladým príjemcom, čitateľom a poslucháčom, ktorí sú rovnako nároční

ako dospelí príjemcovia. Na jednej spoločnej besede, ktorú sme absolvovali ešte v roku 2014 v Krajskej knižnici Karola Kmeťka v Nitre totiž skonštatovala, že deti nepovažujú za potrebné pretvarovať sa, keď sa bavia i nudia, vedia to dať patrične najavo. A práve preto tvoríť pre túto vekovú skupinu poslucháčov a čitateľov je niečo úžasné.

Od roku svojho nástupu do rozhlasu pracuje i ako dramaturgička relácie *Dobrá noc, deti*, v ktorej – ako sa uvádza v opise relácie – prináša rozhlasovú rozprávku adresovanú predovšetkým deťom v predškolskom a mladšom školskom veku, ale nielen im. Pretože, ako uviedla v rozhovore pre časopis *Bibiana* v roku 2001, podstatnou časťou rozhlasového vysielania sú práve rozprávky na dobrú noc, zatiaľ neprekonaný spôsob, ako darovať deťom na konci dňa pekný príbeh, uistiť ich, že svet je usporiadaný dobre a zaželať im takto pokojný spánok.

Keď človek robí zo srdca to, čo má rád, vidno to. I preto je Beata Panáková členkou výboru Slovenskej sekcie IBBY, spoluzakladateľkou medzinárodného festivalu *Prix ex Aequo* a festivalu *Zázračný oriešok* zameraného na propagáciu knižnej a mediálnej kultúry. Okrem rozhlasových hier (ocenených na viacerých medzinárodných festivaloch, ako napr. *Prix Europe*, *Prix ex Aequo* a *Prix Italia*) a adaptácií, literárnych a dokumentárnych pásiem, fičrov či rozprávok, prekladá z francúzštiny. Jej preklad knihy *Vlčie oko* od Daniela Pennaca sa stal Najkrajšou a najlepšou detskou knihou jari 2016, pričom rovnako kvalitne preložila aj romány od svetoznámeho čínskeho spisovateľa Dai Sijie, ktorý píše po francúzsky – *V noci, keď nevyšiel mesiac* a *Balzac a malá čínska krajčírka*, ktorý bol aj

sfilmovaný. Publikuje články o divadle, rozhlase a detskej literatúre v našich aj zahraničných časopisoch. V roku 1992 ukončila externú ašpirantúru v literárno-vednom ústave SAV prácou *Podoby rozprávky v rozhlase*.

Napokon to, ako bytostne je Beata Panáková spätá s poslaním a významom rozprávania príbehov, dokazuje aj jej tvrdenie z vyššie spomenutého rozhovoru pre Bibiana Revue: „*Odvzdávanie kultúrnej informácie, zachovávanie kultúrneho kódu v podobe rozprávania príbehov sprevádza ľudstvo tisícročia. Menia sa spôsoby, okolnosti, možnosti, médiá, vznikajú nové teórie komunikácie, rodí sa množstvo paródii, pastišov, koláží, príbehov o rozprávaní príbehov, ale v princípe ide stále o to isté. (...) Myslím, že keď si prestaneme rozprávať príbehy, bude to znamenať, že ľudský druh sa podstatne zmenil.*“

Samotné ocenenie Trojruža dokazuje, že vďaka fantastickej práci Beaty Panákovvej nám to zatiaľ nehrozí, pretože formovanie humánneho rozmeru ľudskej osobnosti cez myšlienkové poslanstvo jej tvorby i v dobe rozkolísaných hodnôt, v akej dnes žijeme a v akej sa utvára osobnosť dieťaťa, stojí na strane ochrany morálno-etických kvalít v dôležitom zápase o mravnosť človeka. ■

Ján Gallik

DNI DETSKEJ KNIHY 2025

Bratislava sa v máji
premenila na hlavné mesto
detskej literatúry.
Celoslovenský festival
Dni detskej knihy zavítal tento
rok do Knižnice Ružinov,
kde sa od 15. do 17. mája
2025 uskutočnil jeho
už 42. ročník.

Festival organizovala BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti v spolupráci s Knižnicou Ružinov pod záštitou Slovenskej sekcie IBBY. Na slávnostnom otvorení sa zúčastnili riaditeľky oboch inštitúcií **Petra Flach**, **Eva Pindjaková** (na foto vľavo), a spolu so starostom Mestskej časti Ružinov, **Martinom Chrenom**, vo svojich prejavoch vyzdvihli význam festivalu, ktorý spája deti, autorov, ilustrátorov, vydavateľov, knihovníkov a pedagógov v láske k príbehom, fantázii a sile písaného slova.

Festival má bohatú históriu. Po prvýkrát sa konal v roku 1983 v Košiciach a Prešove pod názvom Týždeň detskej knihy. Už vtedy vznikol ako snaha priňaesť autorov a knihy bližšie k deťom a k ich svetu. Od roku 1991 ho poznáme pod súčasným názvom Dni detskej knihy, a odvtedy sa koná každoročne, vždy

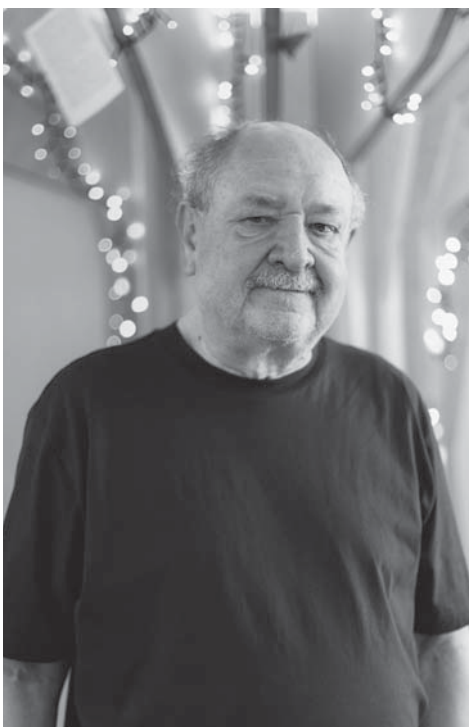

v inom meste Slovenska. Dnešný ročník je už 24. v poradí. Inšpiráciou pre vznik festivalu bol a stále je Medzinárodný deň detskej knihy, ktorý si každoročne pripomíname 2. apríla. V tento deň sa pred 220. rokmi narodil Hans Christian Andersen, veľký rozprávkár, ktorého príbehy očarujú deti po celom svete dodnes. Práve preto sa stal aj inšpiráciou pri tvorbe programu pre tohtoročné Dni detskej knihy a s tým súvisiace hlavné motto festivalu „Podďte s nami z rozprávky do rozprávky“.

Bohatý program pre malých aj veľkých

Festival ponúkol návštevníkom bohatý program pre deti aj dospelých – besedy s obľúbenými autormi, tvorivé dielne, čítania, divadelné predstavenia a mnoho ďalšieho. Všetko sa odohrávalo v pobočkách Knížnice Ružinov na Miletičovej a Bachovej ulici, ktoré prešli v posledných rokoch citlivou a dôslednou rekonštrukciou.

Festival ponúkol besedy s poprednými slovenskými spisovateľmi **Danielom Hevierom** (na foto vpravo), **Ondrejom Sliackym**, workshopy so známymi ilustrátormi **Svetozárom Košickým**, **Ivanom a Dávidom Popovičovcami**. Odborné workshopy Batolenie v knihách a Čitateľský workshop prebiehali pod vedením psychologičky **Timotey Vráblovej**,

Daniel Hevier predviedol aj svoje raperské texty

Svetozár Košický zaujal žiakov rozprávaním a ukážkami o vzniku ilustrácie

prezidentky Slovenskej sekcie IBBY (Medzinárodnej únie pre detskú knihu).

Zábavnú atmosféru pre deti a rodičov vytvoril hudobník a spisovateľ **Braňo Jobus**, redaktorky obľúbeného **Rádia Junior**, **Rozália Vlasková**, **Veronika Hajdušiková** a **Lucia Šaráková** spolu s maskotom **Breptíkom** predstavili deťom prácu v rádiu, a spoločne sa zabavili pri rozprávkovom kvíze.

Na svoje si prišli aj milovníci divadla, ktorí si pozreli originálne predstavenie „**A ako Andersen**“ od autorky a režisérky **Emmky Kováčovej**, v podaní bábkohercov **Michaely Cingelovej** a **Filipa Gáfrika**. Predškolákov a ich rodičov zaujal čarovný workshop manželov **Zimovcov** pod názvom **ABECEDA TROCHA INAK**, v ktorom predstavili najnovšie edukačné pomôcky pre deti a výučbu abecedy a číslíc pomocou vizuálnej techniky učenia.

V každom z nás zostáva kúsok rozprávky

Riaditeľka **BIBIANY**, **Petra Flach** počas záverečného ceremonálu, vyzdvihla program i organizáciu celého festivalu. Vďaka spolupráci a profesionálneho prístupu **BIBIANY** a Knižnice Ružinov sa festival stretol s pozitívnym ohlasom u malých i veľkých návštevníkov. „Teší nás, že pestrý program prilákal množstvo detí s rodičmi, žiakov i učiteľov. Dni detskej knihy sú viac než len festival. Sú pripomienkou toho, že kniha môže byť najlepší priateľ dieťaťa, jeho sprievodca, opora a učiteľ. A že v každom z nás zostáva kúsok rozprávky, ak ju nestratíme z dohľadu.“

Spokojnosť s priebehom a náplňou festivalu vyjadrila aj riaditeľka Knižnice Ružinov **Eva Pindjaková**: „Sme hrdí, že sme mohli privítať tento krásny festival

práve v našej knižnici. Veríme, že Dni detskej knihy inšpirovali deti aj rodičov k objavovaniu príbehov, ktoré rozvíjajú fantáziu a prinášajú radosť z čítania. Byť súčasťou tohto festivalu pre nás znamenalo oveľa viac než len organizačné zastrešenie. Je to pre nás vyjadrenie dôvery, ale aj potvrdenie toho, že knižnice – aj tie lokálne, komunitné – sú živé kultúrne centrá, ktoré majú čo ponúknuť nielen deťom, ale celým rodinám, školám, verejnosti.“ Ako ďalej dodala, Knižnica Ružinov za posledné roky prešla výraznými zmenami. „Rozšírili sme ponuku programov, otvorili sme sa novým témam a moderným spôsobom práce s čitateľmi. Investovali sme do ľudí aj do priestorov – a výsledkom sú aj dve naše kľúčové pobočky, v ktorých sa odohráva festivalový program: Pobočka Miletičova – prešla rozsiahlou rekonštrukciou a dnes je pulzujúcim srdcom našej detskej literatúry. Pobočka Bachova – obnovili sme ju s cieľom vytvoriť z nej komunitný priestor, ktorý je nielen knižnicou, ale aj miestom stretávania, objavovania a tvorivosti. Festival Dni detskej knihy vnímame ako symbol toho, čo knižnice dokážu, keď spolupracujú – s autormi, ilustrátormi, pedagógmi, ale aj so samosprávou a kultúrnymi inštitúciami. Ďakujeme za túto možnosť BIBIANE, Slovenskej sekcii IBBY a ďalším partnerom, ktorí spolu s nami pripravili program, ktorého cieľom je nielen osloviť deti, ale aj inšpirovať dospelých – učiteľov, knihovníkov, rodičov. Počas troch festivalových dní sa naše priestory stali miestom, kde budeme čítať, diskutovať, spoznávať autorov, tvoriť a snívať. Veríme, že tieto zážitky zostanú v deťoch, aj v nás ešte dlho po skončení festivalu. Moje osobné želanie je, nech je knižnica pre každé dieťa bránou do sveta príbehov.

Moderátorky Rádla Junior predstavili deťom aj škriatka Breptika

Nech je kniha nie povinnosťou, ale radosťou,“ uzatvára pre Bibiana Revue Eva Pindjaková. ■

CESTA OKOLO SVETA ZA 80 DNÍ

*lákala malých aj veľkých dobrodruhov –
a prišli opakovane!*

**Interaktívna výstava
v BIBIANE, inšpirovaná
slávnym románom
Julesa Verna, sa tešila
mimoriadnemu úspechu
od samotného otvorenia
8. októbra 2024 – až po
predĺženie v máji 2025 pre
veľký záujem.**

Preplnená nadšenými školákmi dopoludnia, zvedavými návštevníkmi až do záverečnej. Hravé úlohy nadchli nielen deti, ale aj rodičov a starých rodičov. O tom, ako výstava oslovila celé rodiny a prečo patrí medzi najúspešnejšie projekty BIBIANY, porozprávala vedúca oddelenia Živá kultúra **PaedDr. Martina Pavlíkanová, PhD.**

Výstava cesta okolo sveta za 80 dní skončila 1. júna 2025 a BIBIANA sa môže pochváliť naozaj vysokou návštevnosťou a dokonca aj predĺžením výstavy. Čakali ste taký úspech?

Pravdupovediac, áno. Knihy Julesa Verna sú nadčasové a vychádzajú opako-

vane v nových dizajnoch, čo potvrdzuje, že si stále nachádzajú svojich čitateľov. Zároveň téma cesty okolo sveta oslovuje široké publikum. Veď kto z nás by nechcel zažiť takúto dobrodružnú cestu? Výstava túto možnosť ponúkla, hoci len prostredníctvom zážitku v rámci expozície.

Autorský tím pod vedením Jana Štepána je z DEPA2015 v Plzni a s BIBIANOU spolupracovali aj v minulosti. Je toto zatiaľ najúspešnejšia a najdlhšie trvajúca výstava?

S autorským tímom z DEPO2015 máme už dlhodobú a veľmi obohacujúcu spoluprácu. Pred dvoma rokmi sme mali možnosť uviesť, z ich produkcie, výstavu Lovci znakov. Zaujímavé je, že táto výstava bola nadstavbou na výstavu z produkcie BIBIANY Kaligrafia = krasopis, ktorú mali zapožičanú. Spolupráca teda funguje obojstranne. Verím, že naša spolupráca s DEPO2015 bude pokračovať aj v budúcnosti.

Čo sa vám, osobne, na tejto výstave najviac páčilo, v čom bola pre deti i dospelých atraktívnejšia v porovnaní s predchádzajúcimi výstavami?

Osobne sa mi páčilo, že výstava nebola len prechádzkou cez vizuálne zaujímavé priestory, ale bola koncipovaná ako úniková hra, čo prinieslo iný rozmer výstavy. Deti i dospelí sa mohli vžiť do úlohy cestovateľov, ako hrdina knihy Phileas Fogg, a prekonávať prekážky, plniť úlohy a zbierať indície. Ak úlohy zvládli, získali malú časť z výhry od Phileasa Fogg – čokoládovú mincu.

Na začiatku každý dostal cestovný pas, do ktorého si zbieral indície –

jednociferné čísla, ako aj pečiatky na hraničných priechodoch. U nás totiž fungovala prísna pasová kontrola. Návštevníci si tak mohli naplno vychutnať atmosféru dobrodružnej cesty okolo sveta. Na záver všetci zistili, čo získané čísla znamenajú a či stihli precestovať svet za 80 dní.

Najkrajšie na celej výstave bolo, že sa do nej naplno zapájali nielen deti, ale aj rodičia a starí rodičia. Zvlášť na konci, kde po splnení všetkých úloh museli nájsť telefónnu búdku a zavolať na číslo, ktoré im vyšlo v pase. Výzvou bolo, že volať mali na klasickom telefóne s otočným číselníkom. Pre mnohé deti úplne nová skúsenosť, dospelí si tak zaspomínali na minulosť.

Na záver výstavy môžem povedať, že výstava bola pre nás, lektorov, veľmi náročná, no návštevníci si ju naozaj užili, čo potvrdzuje vysoká návštevnosť. A najviac o úspechu svedčí to, že sa mnohí návštevníci vrátili opakovane – rekord drží chlapec, ktorý ju navštívil až desaťkrát!

Na aké výstavy sa môžu tešiť malí i veľkí návštevníci v najbližšom období, respektíve do konca tohto roku?

Aktuálne návštevníci môžu navštíviť nominačnú výstavu k Bienále ilustrácií Bratislava 2025 pod názvom Súčasná slovenská ilustrácia, ktorá potrvá od 18. júna do 31. augusta. Jeseň sa ponesie v znamení jubilejného 30. ročníka Bienále ilustrácií Bratislava 2025, v rámci ktorého pripravujeme výstavu Príbeh ilustrácie, ktorá hravým spôsobom predstaví 60 rokov ilustrácie pre deti z celého sveta. ■

A AKO ANDERSEN

Rozprávkový svet v srdci Bratislavy

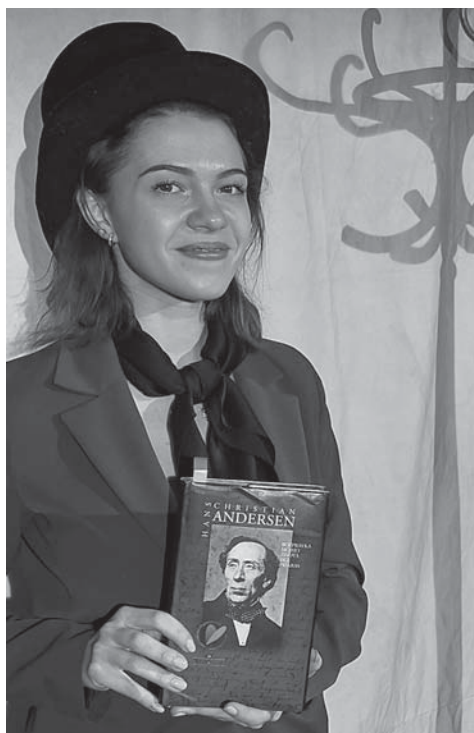
Pri príležitosti 220. výročia narodenia Hansa Christiana Andersena pripravilo oddelenie Centrum detskej literatúry v BIBIANE unikátnu inscenáciu dramatizovaného čítania.

Rozprávky dánskeho spisovateľa Hansa Christiana Andersena pozná celý svet. No videli ste ich už pretavené do podoby interaktívnej životopisnej inscenácie, v ktorej sa miešajú prvky bábkového divadla, tieňohry a improvizácie? Presne taký zážitok ponúkla premiéra projektu *A ako Andersen*, ktorá sa uskutočnila 2. apríla 2025 v divadielku BIBIANY, medzinárodného domu umenia pre deti, v Bratislave.

Za výnimočným konceptom stojí mladá autorka, dramaturgička a režisérka **Mgr. art. Emma Kováčová**, ktorá projekt doslova „ušila“ na mieru BIBIANY. Jej cieľom bolo nielen sprostredkovať deťom známe Andersenove rozprávky, ale aj priblížiť im život samotného autora. Inšpiráciu čerpala z biografie *Rozprávka môjho života*, ktorá vyšla v roku 2006 pri príležitosti odhalenia sochy rozprávkara v Bratislave. Práve fakt, že sa Andersen v roku

1841 skutočne ocitol v Bratislave, sa stal kreatívnym východiskom inscenácie – a jeho socha v blízkosti BIBIANY dostala v deji symbolickú úlohu. „Chcela som deťom ukázať, že za krásnymi príbehmi sa skrýva skutočný človek s bohatým a neraz neľahkým životným príbehom,“ vysvetľuje Kováčová. Do inscenácie komponovala tri ikonické rozprávky: **Cisárove nové šaty**, **Slávik** a **O najkrajšej ruži sveta**. Dôležitým aspektom pre ňu bolo, aby texty boli zrozumiteľné a jazykovo blízke dnešným deťom, no zároveň si uchovali poetiku pôvodného autora. Preto ich miestami jemne upravila a štylizovala.

Scénografia, bábký a kostýmy sú dielom **Bc. Kristíny Mikulovej**, o hudobnú zložku sa postaral **Miroslav Dorkin**. Dvaja bábkoherci – **Mgr. art. Michaela Cingelová** a **Filip Gáfrík** – sa v inscenácii stávajú sprievodcami Andersenovým životom i fantazijným svetom jeho rozprávok. Okrem toho, že čítajú zo zápisiek rozprávkára, zároveň aktívne komunikujú s deťmi v hľadisku. Významnú úlohu zohráva aj **tieňohra**, ktorou sú vizualizované dôležité momenty zo života spisovateľa – tento prvok si získal nadšené reakcie malých divákov.

„Dramaturgia predstavenia je vrstvená – herci nie sú len rozprávačmi, ale vytvárajú most medzi minulosťou a súčasnosťou. A keďže ide o živé divadlo, nechýba improvizácia, pesničky, vtipy, spev, tanec či dynamický rytmus,“ dodáva režisérka. **Každé predstavenie**

Inscenáciu *A ako Andersen* napísala a zrežirovala Mgr. art. Emma Kováčová. Na snímke vpravo počas skúšok

je tak trochu iné, a práve to robí tento projekt výnimočným.

Zázračný svet bábkového divadla

Mgr. art. Emma Kováčová má k det-skému divákovi blízko nielen ako umelkyňa, ale aj ako pedagogička. Študovala učiteľstvo pre materské školy a vychovávateľstvo v Prešove, čo sama označuje za kľúčový zdroj svojho nadšenia pre tvorbu pre deti. Bábkoherectvo vyštudovala na VŠMU v Bratislave, pričom absolvovala aj štúdium v poľskej prestížnej Akademii Teatralnej Im. Zelwe-

rowicza, v Białymstoku v rámci programu Erasmus. V súčasnosti pokračuje na tejto poľskej škole magisterským štúdiom Bábkarskej réžie. Ako hovorí, inšpiráciu čerpá najmä zo svojho „vnútorného dieťaťa“. Dôležitý je pre ňu hravý prístup, humor a autenticita. „Deti sú úprimné publikum. Keď sa zabávajú a zároveň sa niečo naučia, vzniká krásny a zmysluplný zážitok. Verím, že bábkové divadlo je silným nástrojom komunikácie, najmä s deťmi v predškolskom veku. Bábka ako symbolický objekt totiž otvára dvere do sveta fantázie, pomáha deťom spracovať emócie a porozumieť hodnotám, ako sú priateľstvo, odvaha, rešpekt či pomoc druhým. Navyše, interaktívne predstavenia podporujú rozvoj empatie a emocionálnej inteligencie –

čo je práve v ranom veku mimoriadne dôležité.“ Predstavenie, ktoré vzniklo aj vďaka projektu Kultúra pre školy, si už stihlo pozrieť viacero základných a materských škôl. Podľa Emmy Kováčovej sú ohlasy detí, pedagógov i rodičov mimoriadne pozitívne: „A ako Andersen je dôkazom, že aj klasické príbehy môžu zaznieť nanovo – ak im niekto dokáže vdýchnuť život s citom, fantáziou a porozumením pre detského diváka. Chcela som, aby si deti z predstavenia odniesli viac než len príbeh – aby pocítili úžas, zvedavosť, chuť klásť otázky. Možno aj vďaka tomu v nich niečo zostane – aspoň malá iskra, ktorá sa raz rozhorí do lásky k príbehom.“ ■

Eva Vargová

BRATISLAVSKÁ BIBIANA

je pre všetky deti, aj pre deti s poruchou sluchu

V celosvetovom meradle prebieha, prebiehala a určite bude ešte dlho prebiehať diskusia o tom, akým spôsobom vytvoriť podmienky aj pre osoby so zdravotným znevýhodnením vo všetkých oblastiach života, pričom najčastejšie sa hovorí o školskej a sociálnej inklúzii. Pozornosť sa primárne zameriava na oblasť formálneho vzdelávania, ale je potrebné sa venovať aj neformálnemu vzdelávaniu, do ktorého patrí aj účasť na rozličných aktivitách, kultúrne nevynímajúc. Táto diskusia, ale aj výskumy, publikácie a konferencie sú dôsledkom viacerých faktorov, jedným z najdôležitejších je medzinárodný dokument – Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím, ktorý OSN prijala v roku 2006 a Národná rada SR v roku 2010 s dohovorom vyslovila súhlas a rozhodla, že ide o medzinárodnú zmluvu, ktorá má prednosť pred zákonmi Slovenskej republiky, z čoho vyplývajú pre našu republiku aj určité povinnosti.

V spomínanom dokumente, je pre tento príspevok dôležitý článok 30 – Účasť na kultúrnom živote, rekreácii, záujmových aktivitách a športe. V článku sa okrem iného píše:

1. Zmluvné strany prijímú všetky príslušné opatrenia, ktorými zabezpečia, aby osoby so zdravotným postihnu-

tím a) mali prístup ku kultúrnym materiálom v prístupných formátoch; b) mali prístup k televíznym programom, filmom, divadlu a iným kultúrnym aktivitám v prístupných formátoch.

2. Zmluvné strany prijímú príslušné opatrenia, aby umožnili osobám so zdravotným postihnutím *rozvíjať a využívať svoj tvorivý, umelecký a intelektuálny potenciál nielen na svoj vlastný prospech, ale aj na obhospodarovanie celej spoločnosti.*
3. *Osoby so zdravotným postihnutím majú právo na rovnakom základe s ostatnými na uznanie a na podporu svojej osobitnej kultúrnej a jazykovej identity vrátane používania posunkového jazyka a kultúry nepočujúcich osôb.*

V dohovore sa vo viacerých článkoch spomína populácia deti, žiakov ale aj dospelých so sluchovým postihnutím, pričom sa poukazuje na ich špecifiká v oblasti komunikácie a získavania informácií, ako aj ich identifikáciu sa ako osôb s poruchou sluchu, s čím súvisí aj ich jedinečná kultúra viazaná na posunkový jazyk.

Všetky vyššie spomenuté okolnosti podporujú a podnecujú organizovanie špecifických podujatí a do tohto rámca

je možné zakomponovať aj projekt BIBIANY, medzinárodného domu umenia pre deti v Bratislave, pod názvom Tiché prechádzky (tichý sprievodca výstavami a programami pre deti s poruchami sluchu), ktorý garantovala PaedDr. Martina Pavlíkanová, PhD. a bol využitý aj prebiehajúci projekt Cesta okolo sveta.

Zámerom projektu Tiché prechádzky bolo sprístupniť umenie a vzdelávacie aktivity deťom s poruchami sluchu prostredníctvom špeciálne prispôsobených lektorských výkladov a tvorivých dielní – workshopov. Do projektu sa zapojila aj Katedra špeciálnej pedagogiky Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave a to dvoma spôsobmi:

- 1) ako garantky projektu (prof. PaedDr. Darina Tarciová, PhD. a Mgr. Miroslava Tomášková, PhD.), zaoberajúce sa pedagogikou sluchovo postihnutých,
- 2) ako lektorky – študentky bakalárskeho stupňa špeciálnej pedagogiky.

Cieľom projektu bolo aj zvýšiť povedomie o potrebách detí s poruchou sluchu v kultúrnych inštitúciách, primárne ide o ich komunikačné potreby, ktoré sú veľmi rozmanité, nielen vzhľadom na ich vek, stupeň straty sluchu ale aj využívanú sluchovú pomôcku. Rozšíreným názorom je, že táto populácia si vyžaduje tlmočenie do posunkového jazyka, v našom prípade slovenského posunkového jazyka, ale reálna situácia je oveľa komplikovanejšia a je potrebné si byť vedomí rozličných komunikačných foriem, ktoré táto populácia využíva a zároveň je zrejmé, že pri kultúrnych aktivitách dôležitú úlohu zohrávajú aj ďalšie faktory, napr. vizualizácia komunikácie prostredníctvom kultúrnych artefaktov.

Sociálna inklúzia, ktorá je cieľom nášho snaženia, nie je možná bez komunikácie, na druhej strane rozvíjanie komunikácie je možné realizovať aj prostredníctvom kultúrnych podujatí, ktoré obohacujú nielen populáciu so stratou sluchu, ale aj majoritu.

V projekte boli hlavnou aktivitou pravidelné lektorské výklady s tlmočením do posunkového jazyka, ktorých realizácia bola podmienená týmito dielčimi úlohami:

- a) príprava inkluzívnych lektorských výkladov s cieľom prípravy podkladov pre lektorovanie k aktuálnej výstave BIBIANY pod názvom Cesta okolo sveta. V rámci tohto prvého kroku sa pre potreby lektoriiek prostredníctvom garantiek skontrolovali a v prípade potreby preformulovali niektoré texty, resp. ich časti tak, aby boli nielen zrozumiteľné pre deti so sluchovým postihnutím, ale aj aby sa adekvátne dali preložiť do posunkového jazyka.
- b) školenie lektorov pre inkluzívne prehliadky, ktoré prebiehalo v dvoch líniiach. Prvou bolo školenie realizované garantkou celého projektu PaedDr. M. Pavlíkanovou, PhD., zamerané na samotnú výstavu a jej jednotlivé časti a druhou bolo školenie realizované garantkami z Katedry špeciálnej pedagogiky PdF UK, zamerané na sprostredkovanie textov, resp. vytvorenie alternatívnych možností, v prípadoch, keď bolo potrebné reagovať na auditívne podnety, napr. informácia z telefónu.

Inkluzívne lektorské výklady sa realizovali v štyroch termínoch: 20. februára 2025, 27. marca 2025, 10. apríla 2025 a 22. mája 2025 a zúčastnili sa ich skupiny žiakov s poruchou sluchu z obidvoch

bratislavských škôl, čiže zo Spojenej školy internátnej na Hrdličkovej ulici 17 a zo Základnej školy s materskou školou pre deti a žiakov so sluchovým postihnutím internátnej na Drotárskej ceste 48. Okrem nich, sa v daných termínoch, zúčastnili aktivít za prítomnosti lektoriek – študentiek špeciálnej pedagogiky aj deti s iným zdravotným znevýhodnením, napr. žiaci zo Spojenej školy na Dolinského ulici v Bratislave, klienti Domova sociálnych služieb pre dospelých, deti s mentálnym postihnutím z Centra pre deti a rodinu z Púchova, ale aj ďalšie skupiny detí zo škôl hlavného vzdelávacieho prúdu. Zo strany pedagógov a vedenia škôl pre sluchovo postihnutých bola deklarovaná spokojnosť žiakov so spôsobom sprostredkovania výstavy, ale aj s jej samotným zameraním, ktoré im umožnilo nielen si osvojiť nové poznatky o jednotlivých častiach sveta, ale aj aktívne sa zapájať, pričom jednou z aktivít boli aj workshopy, ktoré tieto výklady dopĺňali a zároveň boli príležitosťou pre deti využiť aj svoju kreativitu a vytvoriť diela súvisiace so zameraním výstavy Cesta okolo sveta, rozvíjať svoje manuálne zručnosti, umelecký prejav a fantáziu. V inkluzívnych lektorských výkladoch, ale aj workshopoch sa bude pokračovať po ukončení rekonštrukcie BIBIANY.

V rámci projektu bol realizovaný aj monitoring a hodnotenie jeho úspešnosti, pričom jednou z dôležitých spätných väzieb boli vyjadrenia zúčastnených pedagógov, vedení škôl, ale prirodzene aj samotných detí, ktoré umožňujú do budúcnosti optimalizovať aktivity a prispôbiť ich ešte efektívnejšie potrebám cieľovej skupiny. Okrem toho v spolupráci s lektorkami – študentkami špeciálnej pedagogiky, garantky zo spomínanej katedry prehodnocovali aj využívané,

resp. preferované formy komunikácie, výzvy, ktoré sa počas lektorských výkladov vyskytli a možnosti ich riešenia, ale aj celý priebeh stretnutí. Potvrdilo sa, že skupina týchto detí a ich komunikačné potreby sú veľmi heterogénne. Pozitívna bola nielen spolupráca medzi deťmi a lektorkami, ale aj medzi deťmi samotnými, ktoré si v prípade potreby ešte dodatočne vysvetľovali úlohy, využívali ďalšie komunikačné formy a poskytovali lektorkám spätnú väzbu alebo podporu. Stretnutia s deťmi boli aj zo strany lektoriek hodnotené ako obojstranne obohacujúce, umožňujúce overiť si teoretické a praktické poznatky v reálnej komunikácii, čím si aj zvyšujú svoju komunikačnú kompetenciu a eliminujú obavy z reálnej komunikácie s touto populáciou.

Zlepšenie prístupu k umeniu a kultúre pre deti so stratou sluchu, ale aj zvyšovanie povedomia o inkluzívnych kultúrnych aktivitách je dlhodobý, nikdy nekončiaci proces, ktorý je potrebné zabezpečiť aj profesionalizáciou poskytovaných služieb. Nazdávame sa, že aj v súvislosti so zmenami v špeciálnej a inkluzívnej pedagogike sa budú pravdepodobne rozširovať aj kompetencie absolventov študijného programu špeciálna pedagogika aj do oblasti vytvárania podmienok pre inkluzívne vzdelávanie v neformálnych podmienkach, kultúrne inštitúcie, vrátane BIBIANY, nevynímajúc. Takýmto spôsobom by sa zvýšilo povedomie o potrebách nielen tejto, ale aj iných skupín detí a mládeže so zdravotným znevýhodnením, napĺňala sa tak myšlienka inklúzie v najširšom slova zmysle a vytvorili podmienky, ku ktorým sa naša republika zaviazala Dohovorom o právach osôb so zdravotným postihnutím, ktorý v roku 2010 prijala. ■

Prof. PaedDr. Darina Tarcsiová, PhD.

NAJKRAJŠIE KNIHY SLOVENSKA 2024

**BIBIANA, medzinárodný dom
umenia pre deti v spolupráci
so Zväzom polygrafie
na Slovensku a Slovenskou
národnou knižnicou odovzdali
dňa 29. apríla 2025 v Martineu
ocenenia v súťaži Najkrajšie
knihy Slovenska 2024
za prítomnosti ministerky
kultúry Marty Šimkovičovej.**

Ocenenia sa udeľujú každoročne výnimočným knihám a tvorcom, ktorí sa podieľali na tvorbe víťazných publikácií. Hlavným cieľom súťaže je zvyšovanie úrovne knižnej kultúry na Slovensku, najmä z hľadiska jej vizuálneho spracovania, mapovania knižnej tvorby a propagácie najkvalitnejších titulov doma i v zahraničí.

Tento rok sa konal jubilejný 60. ročník súťaže v historickej nadväznosti na *Československé najkrásnejšie knihy* (1965), kedy sa prvýkrát hodnotila výtvarná úroveň knižného dizajnu a kvalita polygrafického spracovania knižnej produkcie. Vo svojom príhovore to zdôraznila aj riaditeľka BIBIANY Petra Flach: „*Som veľmi rada, že tento ročník opäť nadväzuje a odkazuje na tradíciu zakladateľov, ktorí túto súťaž založili s cieľom ohod-*

notiť tú najkrajšiu knihu.“ Na slová riaditeľky nadviazal aj predseda poroty, výtvarník Igor Piačka: „*Dobrou správou je, že súťaž Najkrajšie knihy Slovenska (1993) sa vrátila k hodnotám, ktoré ju charakterizovali počas viac ako 30 rokov.*“ Ako ďalej zdôraznil, tento ročník opäť hodnotí vizuálne spracovanie, profesionálne prevedenie, ale aj inovatívny prístup k vizuálnej komunikácii a umeleckej hodnote. Opäť oceňuje ich tvorcov, knihy hodnotí podľa kategórií a pokračuje vo svojom pôvodnom odkaze.

Knihy hodnotila nezávislá porota zložená z ilustrátorov, grafických dizajnérov, výtvarných teoretikov, polygrafov a ďalších odborníkov knižnej kultúry.

Do tohoročnej súťaže NKS 2024 sa prihlásilo vyše sto knižných publikácií. Všetky tituly, ktoré splnili kritériá súťaže, prešli bodovaním jednotlivých porotcov a boli zoradené do celkov podľa počtu získaných bodov. Ocenené boli diela, ktoré vynikajú ako profesionálnym prevedením, tak aj inovatívnym prístupom k vizuálnej komunikácii.

Víťaznú kolekciu súťaže Najkrajšie knihy Slovenska 2024 tvorí 17 kníh a 13 študentských prác:

Literatúra pre deti a mládež

Stanislav Muntág: *Dvadsaťštyri strážcov Slovenska*

Odborná porota súťaže Najkrajšie knihy Slovenska 2024:

Akademický maliar, **Igor Piačka**, predseda poroty

Akademický maliar, **Peter Pollág**

Ilustrátor a grafický dizajnér, **Miroslav Regitko**

Grafická dizajnérka, **Monika Struharňanská**

Historik umenia a výtvarný teoretik, **Martin Vančo**

prezident Zväzu polygrafie na Slovensku, **Peter Blubla**

Odborník z oblasti polygrafie, **Milan Lederleitner**

Odborníčka z oblasti detskej literatúry, **Hana Ondrejčková**

Tatiana Kubišová: *Štikrafa a iné zriedkatká*

Lucia Spót: *Spinkaj a snívaj*

Johnny Boundaries: *James Boundaries – Stratený syn*

Pavol Dobšínsky: *Detstvo s rozprávkou*

**Knihy o výtvarnom umení
a obrazové publikácie**

Ivan Jančár: *Veľká hra Alexa Mlynárčika*

Zdenek Bugáň – *Druhý život*

Katarína Nádaská: *Dóm svätej Alžbety*

Alan Hyža: *Krajina s tieňom*

Beletria

Andrej Sládkovič: *Marína*

Paulo Coelho: *Lukostrelec*

Vedecká a odborná literatúra

Ludmila Mitrová: *Remeslo má
modré dno*

Slovenské národné múzeum *Príbeh holičskej manufaktúry*
Dagmar Podmaková a kol.: *100 rokov Slovenského národného divadla 1920 – 2020*

Hana Lasicová: *Milan Lasica*

Bibliofílie a autorské knihy

Táňa Svatošová-Cipárová – Dana Doricová – Peter Ďurík: *90 kresieb Miroslava Cipára*

Márius Maták: *Luka Brase a jeho parížske denníky*

Študentské práce

Adam Michlovský: *The Art of Steam Power*

Marek Gríger: *Denník lovca beštíí*

Sophia Klačanová: *Lanká*

Ingrid Kurillová: *Xenology*

Katarína Gregušová-Kohútová: *Monty a jeho túlavé dobrodružstvá*

Nikola Mikušincová: *Grafické herbárium*

Krištof Holota: *Pocť Kandinskému*

Šimon Opálka: *Sherlock Holmes*

Viktória Horinková: *Omar a Fatima*

Anna Perichtová: *Kozliatka a vlk*

Alex Černáková: *Encyclopedia of the Unseen*

Patrik Šarközy: *Therianthropes*

Lea Poszert-Schwarzová: *Skokan volský*

Popri víťaznej kolekcii 17 titulov porota udelila aj štatutárne ceny, ktoré sú spojené aj s finančným ohodnotením:

Cena BIBIANY vydavateľstvu za najkrajšiu detskú knihu

Občianskemu združeniu Zriedkavé choroby za knihu Tatiany Kubišovej *Štikrafa a iné zriedkatká*

Cena BIBIANY autorovi za vynikajúce ilustrácie Jánovi Kurincovi za knihu Stanislava Muntága *Dvadsaťštyri strážcov Slovenska*

Cena BIBIANY vydavateľstvu za bibliofilské vydanie

Vydavateľstvu P+M, s. r. o. za dielo Táne Svatošovej-Cipárovej, Dany Doricovej a Petra Ďuríka *90 kresieb Miroslava Cipára*

Cena Zväzu polygrafie na Slovensku tlačiarňi za mimoriadne polygrafické spracovanie tlačiarňi Nikara, s.r.o. za knihu Dagmar Podmakovej a kol. *100 rokov Slovenského národného divadla 1920 – 2020*

Porota sa v zmysle štatútu rozhodla rozdeliť **Cenu Slovenskej národnej knižnice za študentskú prácu** medzi 5 študentských prác:

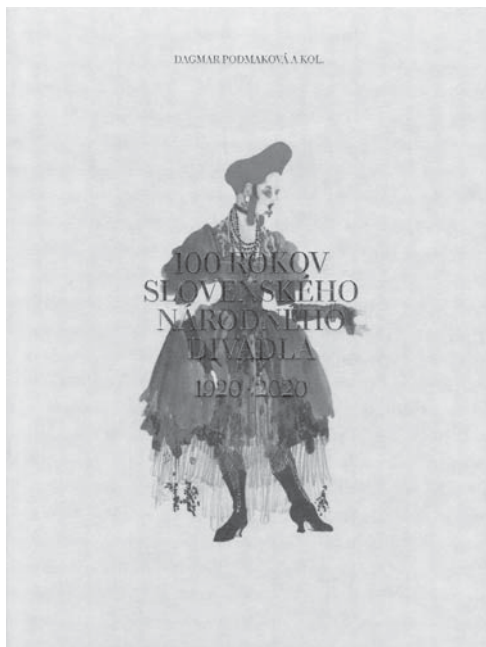
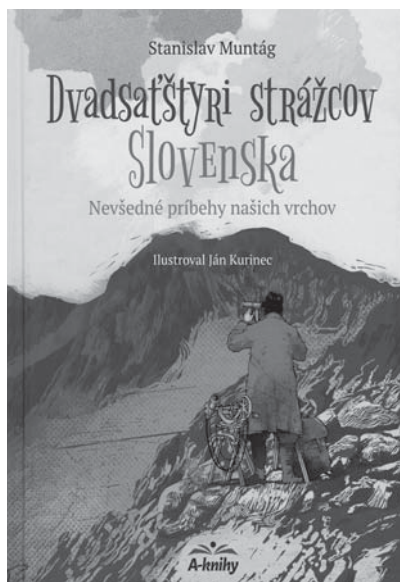
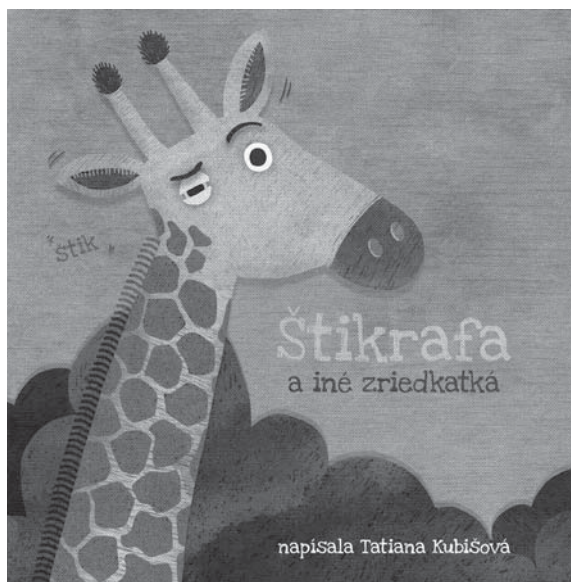
Adam Michlovský: The Art of Steam Power, Škola umeleckého priemyslu v Trenčíne

Marek Gríger: Denník lovca beštíí, Súkromná umelecká škola priemyslu v Martine

Sophia Klačanová: Lanká, Škola dizajnu – Súkromná škola umeleckého priemyslu Bohumila Baču

Ingrid Kurillová: Xenology, Škola dizajnu – Súkromná škola umeleckého priemyslu Bohumila Baču

Katarína Gregušová-Kohútová: Monty a jeho túlavé dobrodružstvá, Škola dizajnu – Súkromná škola umeleckého priemyslu Bohumila Baču

Po skončení slávnostného ceremoniálu sa v BIBIANE, v Galérii Dušana Rolla konala vernisáž výstavy **Najkrajšie knihy Slovenska 2024**, v ktorej BIBIANA predstavila všetky knihy prihlásené do 33. ročníka. K tomu pripra-

vila aj retrospektívny výber kníh pre deti a mládež ocenených v súťaži Najkrajšie knihy Slovenska. BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti, organizuje od roku 1993. ■

ZRIEDKAVÉ PRÍBEHY,

ktoré by mali poznať všetky deti

**Detská kniha
Štikrafa a iné zriedkatká
je nevšedným počinom
nevšedného vydavateľa,
ktorým je Občianske
združenie Zriedkavé choroby.**

Kniha spája hravosť, jazykovú tvorivosť a hlboký ľudský rozmer. Autorka TATIANA KUBIŠOVÁ v nej prostredníctvom fantastických bytostí – zriedkavých ochorení, ktoré postihujú tisíce detí aj dospelých. Sviežo komponovaný text autorky dopĺňa desať ilustrátorov zo Slovenska a Čiech.

Kniha vznikla ako súčasť aktivít občianskeho združenia Zriedkavé choroby, ktoré Kubišová spoluzakladala s cieľom zvyšovať povedomie, prepájať pacientov a podporovať inklúziu. Výnimočný titul, ktorý oslovuje malých aj veľkých čitateľov, sa v súťaži Najkrajšie knihy Slovenska dostal do víťaznej kolekcie a zároveň si odniesol Cenu BIBIANY vydavateľstvu za najkrajšiu detskú knihu. V rozhovore pre Bibiana Revue hovorí autorka o sile príbehov, potrebe porozumenia i o tom, ako kniha pomáha dať hlas tým, ktorí sú často neviditeľní.

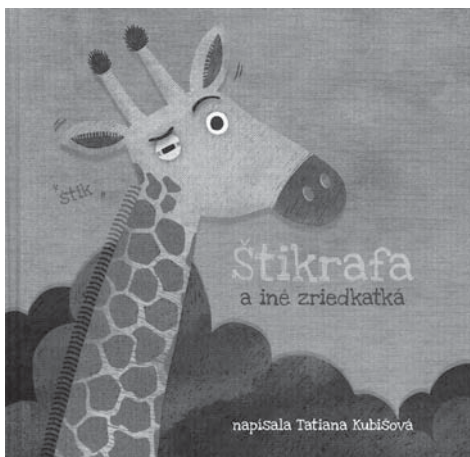
Ako a kedy vznikol nápad a námet na túto neobyčajnú knihu pre deti?

Nápad na detskú knihu o zriedkavých chorobách vznikol už dávnejšie, keďže polovicu pacientov s týmito diagnózami tvoria práve deti. Ale až s príchodom labradora Darwina do našej rodiny sa zrodil koncept, ktorý prepájal informácie, empatiu, humor aj

umenie. Náš pes je totiž veľmi pahltný a za piškóty sa naučil rátať do päť. Po jednom z týchto matematických cvičení som si ho doberala, že nie je labrador, ale hlalador. V tú sekundu mi zišlo na um, že jednou zo zriedkavých chorôb je aj Praderov – Williho syndróm, ktorý sa prejavuje nadmernou konzumáciou jedla. Vtedy som vedela, že mám nápad, na ktorý som čakala. Na princípe slovných hračiek konkrétneho zvieratka a príznaku ochorenia alebo konkrétnej emócie sprevádzajúcej vyrovnanie sa s chorobou vznikli ďalšie zvieratká – zriedkatka. A na svet prišli postupne štikrafa, žialigátor, drážďovka, chlórytnačka či had záhad, ktorého choroba je zatiaľ tajomstvo.

Štikrafa a iné zriedkatka zvyšuje povedomie o zriedkavých chorobách hravou a veľmi pútavou formou. Kto vás inšpiroval, ako ste „objavili“ v sebe tento odľahčený pohľad na ťažkú tému?

Keď ma spoznáš, tak ma uvidíš. To je motto knihy, s ktorým sa deti stretnú na jej prvých stránkach. V našom OZ sa totiž snažíme o otvorenú myseľ, podporu a kladný prístup k životu. Vďaka konceptu knihy založenom na vysvetľujúcej dvojstrane, hravej básni o zriedkatku a ilustrácii oslovujeme mladších aj starších čitateľov. Každé dieťa bolo už raz choré či štikúvalo, tak si to vie predstaviť. *Štikrafa a iné zriedkatka* je určená pre všetky deti bez rozdielu, zdravé i choré, podporuje k inklúzii a záujmu o zdravie. Vďaka nej sa čitatelia dozvedia, že tu existuje celá skupina ochorení, na ktoré nemyslíme tak často, no pritom niektoré z nich sa počas života môže prejaviť u každého 17. človeka. A ktovie, možno im raz kniha pomôže nájsť správny smer v diagnostike.

Občianske združenie Zriedkavé choroby, ktorého ste zakladateľkou, rozdalo už vyše 700 výtlačkov nemocniciam, knižniciam, škôlkam. Ako na knihu reagujú zdravé deti a akú spätnú väzbu máte od rodičov detí so zriedkavými chorobami?

Máme veľkú radosť vždy, keď dostaneme spätnú väzbu od rodičov detí so zriedkavými chorobami. Do mailovej schránky nám prišli fotografie od fenylketonurikov, detí s vrodenými srdcovými chybami, genetickými syndrómami, ako sa tešia z knihy. Niektoré sme rozdali osobne na podujatiach. Absolvovali sme tiež „čítačky“ v škôlke pre deti so zdravotným znevýhodnením, ale chodíme aj do materských centier či knižníc, kde sú prevažne zdravé deti. Spätná väzba je výborná, deti „rozprávať“ počas diskusie, absolvujú malé kvízy, nasleduje čítanie z knihy a na záver sa lúčime pohybom, ktorý sprevádza text šitý na mieru. Do niektorých knižníc sa vraciame opakovane.

Predpokladám, že ste texty konzultovali aj s lekármi, aké sú ich odozvy

Rázšterica

Keď držíš v ruke jaštericu,
zelenú či hnedú,
neurob z nej rázštericu,
no počúvaj vedu.

Taký rážštep chvosta,
poviem ti to skusmo,
je z mosta do prosta
pre ňu veľké sústo.

Pri úteku z dlane sa chvost odlomí,
jašterici nepomôžu žiadni doktori.
Hoc sama si iný chvostík stvorí,
starý je vždy lepší ako nový.

64

na knižku? Je mi napríklad nápomocná v kontakte s chorými deťmi?

Knihu sme zanesli na viaceré detské oddelenia a okrem lekárov prejavili o ňu záujem tiež špeciálne pedagogičky aj učiteľky, ktoré pôsobia priamo v detských nemocniciach. S pani primárkou z Detského kardiocentra, Ľubicou Kováčikovou, sme sa prednedávnom dohodli, že do pokračovania knihy, na ktorom intenzívne pracujeme a ktoré by malo vyjsť vo februári 2026, vložíme zriedkatko s vrodenu srdcovou chybou. Už ho mám vymyslené a verím, že sa deťom bude páčiť.

Vaše OZ má za sebou už viacero projektov na podporu pacientov so zriedkavými chorobami, môžete nám predstaviť kedy vzniklo?

OZ Zriedkavé choroby vzniklo pred ôsmymi rokmi. Najskôr sme mali ambíciu prinášať overené informácie o týchto diagnózach, ako aj príbehy pacientov na portáli www.zriedkavecho-roby.sk, lebo nám chýbali informácie

na jednom mieste. Ako novinárky sme si povedali, že to zvládneme aj vo voľnom čase. Potom sa nám začali ozývať ľudia s prosbou o pomoc, čo generovalo vznik komunity zriedkavých. Iniciovali sme symbolický kilometer pre pacientov na bratislavskom maratóne, začali sme natáčať videoseriál o pracoviskách pre zriedkavé choroby, tento rok pribudol aj videopodcast *Dozriedkava*, v ktorom predstavujeme pacientov aj odborníkov. Vďaka knihe sme oslovili aj rodiny s deťmi, dokonca aj starých rodičov. Krst prebiehal v jednom nákupnom bratislavskom centre, ktoré nám dalo k dispozícii nevyužitý obchodný priestor, v ktorom sme po celý mesiac organizovali výstavu ilustrácií, čítačky a podujatia pre deti. Sme presvedčení, že hlas komunity je vďaka tomu viac počuť.

Odhaduje sa, že na Slovensku žije až 300-tisíc ľudí so zriedkavými chorobami. Aké sú špecifiká týchto diagnóz?

Choroba sa považuje za zriedkavú vtedy, keď ňou trpí najviac 1 človek

z 2-tisíc. Ale keďže je zriedkavých chorôb 8-tisíc, pričom niektoré výskumy hovoria už o číslach nad 10-tisíc, môže nimi na Slovensku trpieť až 300-tisíc ľudí. Máte pravdu, že polovicu pacientov tvoria deti. Niektoré choroby vieme zachytiť vďaka novorodeneckému skríningu, po iných treba pátrať, čo môže trvať aj niekoľko rokov.

Čo malým i veľkým pacientom najviac chýba, čo by im uľahčilo život?

Myslím si, že malým aj veľkým pacientom so zriedkavými ochoreniami najviac chýba pochopenie. Nie ľútosť, ale ozajstné porozumenie ich každodenného sveta. Chýba im viditeľnosť v spoločnosti, pocit, že ich hlas je rov-

nako dôležitý ako hlas kohokoľvek iného. Mnohí zápasia s pocitom, že sú neviditeľní, či už v školách, zdravotníctve, na úradoch. Život by im veľmi uľahčilo, keby sa menej museli dožadovať základných práv: dostupnej liečby, pomôcok, bezbariérového prístupu, podpory v škole či v práci. Keby nemuseli byť každý deň bojovníkmi, ale mohli by byť len deťmi, tínedžermi, rodičmi, kolegami, priateľmi. Aj preto vznikla kniha *Štikrafa a iné zriedkatká*, aby sme cez príbehy, fantáziu a humor hovorili o vážnych veciach spôsobom, ktorý je deťom blízky. Aby zriedkaví pacienti neboli len diagnózy, ale aby sa vedelo, akí sú jedineční, odvážni a inšpiratívni. ■

Eva Vargová

Autorka Tatiana Kubišová (druhá zprava) spolu s primárkou z Detského kardiocentra, doc. MUDr. Ľubičou Kováčikovou, PhD., (vľavo) už pripravujú pokračovanie knihy o zriedkatkách

BOLOGNA OPĚŘ PATRILA DETSKEJ KNIHE

Veľtrh plný farieb, príbehov a inšpirácie

Talianska Bologna sa v apríli 2025 opäť premenila na centrum svetovej detskej literatúry. Už 61. ročník Medzinárodného veľtrhu detskej knihy (Bologna Children's Book Fair) privítal tisíce profesionálov z oblasti vydavateľstva, ilustrácie, autorskej tvorby či literárnej kritiky.

Tento rok sa na výstavnej ploche predstavilo viac než 90 krajín. Medzi nimi nechýbalo ani Slovensko, ktoré sa opäť prezentovalo na vysokej úrovni. BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti priniesla do Bologne hneď niekoľko silných projektov. Veľkú pozornosť vzbudila výstava „História Bienále ilustrácií Bratislava (BIB)“, ktorá znamenala výrazný úspech medzi odbornou i laickou verejnosťou. Výstava pripomenula viac než polstoročie jedinečného medzinárodného podujatia venovaného ilustrácii pre deti.

Nové medzinárodné partnerstvá

Priamo vedľa stánku IBBY (Medzinárodná únia pre detskú knihu) sa nachádzal stánok BIBIANY s výberom ilustrácií ocenených Grand Prix BIB, kde nechýbala ani osobná účasť čilskej ilustrátorky Palomy Valdivie, laureátky tejto prestížnej ceny z ostatného ročníka BIB. Riaditeľka BIBIANY, Petra Flach, absolvovala počas veľtrhu viacero významných stretnutí. Okrem stretnutia s prezidentkou IBBY Basarat Kazim rokovala aj s výkonnou riaditeľkou IBBY

Riaditeľka BIBIANY, Petra Flach, podpísala významnú zmluvu o spolupráci s Fredom Minnom, generálnym riaditeľom Nami Island Art & Education

Petra Flach absolvovala počas veľtrhu viacero významných stretnutí, na snímke s Piou Perez

Carolinou Ballester, prezidentkou Ceny Hansa Christiana Andersena Shereen Kreidih, a tiež s generálnym riaditeľom Nami Island Art & Education Fredom Minnom. Práve s Fredom Minnom podpísala BIBIANA významnú zmluvu o spolupráci, vďaka ktorej bude prestížna výstava Nami Concours jednou z hlavných sprievodných výstav jubilejného 30. ročníka BIB v Bratislave na jeseň 2025.

Veľtrh bol zároveň príležitosťou na nadväzovanie nových medzinárodných partnerstiev – oslovené boli viaceré nové krajiny, ktoré prejavili záujem o spoluprácu, napríklad Filipíny, Spojené arabské emiráty, Saudská Arábia či Cyprus.

Veľtrh v Bologni aj tento rok potvrdil, že ilustrácia a detská kniha majú medzinárodný jazyk, ktorý spája kultúry, krajiny a generácie. A Slovensko v tomto medzinárodnom dialógu rozhodne nechýba – ba naopak, je jeho aktívnou a rešpektovanou súčasťou. ■

30TH BIENNIAL
OF ILLUSTRATIONS
BRATISLAVA AT BCBF

BIENNIAL OF ILLUSTRATIONS BRATISLAVA

BIB 1967 - 2025

BIENNIAL OF ILLUSTRATIONS BRATISLAVA

BIB 1967 - 2025

BIENNIAL OF ILLUSTRATIONS BRATISLAVA

BIB 1967 - 2025

BIENNIAL OF ILLUSTRATIONS BRATISLAVA

BIB 1967 - 2025

BIB 1967 - 2025

BCBF & BIB:
A HISTORY
OF COVERS

Throughout its history, the Bratislava International Book Illustration Biennial (BIB) has been a platform for showcasing the work of talented illustrators from around the world. The biennial is held every two years, alternating between Bratislava and other cities. The 30th Biennial of Illustrations Bratislava (BIB) is held at the Bratislava City Book Fair (BCBF).

PERNÍKOVÁ CHALÚPKA V SND

Rozprávka pre deti, ktorá osloví aj dospelých

**Slovenské národné divadlo
v Bratislave uviedlo novú
inscenáciu opery *Perníková
chalúpka* (v origináli *Hänsel
und Gretel*) nemeckého
skladateľa Engelberta
Humperdincka.**

Tento titul sa na javisko prvej opernej scény vrátil po neuveriteľných 66 rokoch. Premiéry sa uskutočnili 1. a 2. marca 2025 v novej budove SND, v hudobnom naštudovaní Maroša Potokára a réžii Dany Dinkovej – obaja umelci v tejto inštitúcii debutovali. SND pripravilo aj metodický list pre pedagógov a rodičov a inscenácia sa stretla s pozitívnym hodnotením odbornej aj diváckej obce.

Táto opera pre deti, ktorej libreto napísala skladateľova sestra Adelheid Wette podľa známeho príbehu bratov Grimmovcov, patrí medzi najúspešnejšie diela svojho druhu. Príbeh o Jankovi a Marienke, ktorí zabúdlia v lese a čelia zákernosti ježibaby, ktorá ich chce zjesť, poznajú deti na celom svete. V opere však zlo zvíťazí nad dobrom – vďaka dôvtipnej Marienke sa deti zachránia a striga skončí v peci.

Dramaturg Opery SND Jozef Červenka vysvetľuje, že cieľom tejto

inscenácie je obohatenie repertoáru o atraktívny rodinný titul: „*Perníková chalúpka* je výnimočné dielo, ktoré spája čaro detskej rozprávky s vysokou umeleckou kvalitou. Je to ideálna vstupenka do sveta opery pre detského diváka.“

Z histórie

Opera mala svoju svetovú premiéru 23. decembra 1893 vo Weimare, kde ju dirigoval sám Richard Strauss. Rýchlo sa stala stálicou svetového repertoáru a jej popularita pretrváva dodnes. Na Slovensku bola prvýkrát uvedená v roku 1924 a postupne sa objavila na javiskách v Bratislave, Banskej Bystrici či Košiciach, aj ako školské predstavenie.

Engelbert Humperdinck, predstaviteľ neskorého romantizmu, bol žiakom a spolupracovníkom Richarda Wagnera, čo sa prejavuje v bohatej orchestrácii a práci s hudobnými motívmi. Zároveň sa mu podarilo uniknúť spod Wagnerovho pátosu a priniesť svetlej a ľudskej opere podobu, ktorá uchvacuje deti aj dospelých. „Je to dielo, ktoré dokáže osloviť každého diváka – nádhernými melódiami, vtipom i zručnou inštrumentáciou,“ dodáva Červenka.

Zaujímavosťou je, že Humperdinck pôvodne koncipoval toto dielo ako pásmo piesní pre rodinné bábkové predstavenie, no po odporúčaní Huga Wolfa ho neskôr prepracoval na plnohodnotnú celovečernú operu.

Pohľad tvorcov

Hudobného naštudovania novej inscenácie v SND sa chopil Maroš Potokár. Hoci už v SND dirigoval reprízy viacerých titulov, tentoraz tu sám naštudoval hudobné dielo. S rešpektom hovorí o práci s partitúrou, v ktorej Humperdinck využíva leitmotívy, aby zvýraznil emócie a postavy: „Aj keď ide o rozprávku, ide o plnohodnotné dielo s veľkou hudobnou hĺbkou.“

Dirigent Maroš Potokár zdôrazňuje, že opera *Perníková chalúpka* nie je len pre deti, ale je plnohodnotným operným dielom s bohatou hudobnou štruktúrou. Humperdinckovo využitie leitmotívov a sofistikovaná inštrumentácia tvoria silný základ opery. Potokár

vyzdvihuje prirodzený tok hudby, kontrasty a charakterovú plasticitu postáv, ktoré sú kľúčové pre jej silný emotívny dosah. Opera ponúka veľké interpretačné možnosti a dokáže osloviť divákov všetkých vekových kategórií. Potokár tiež ocenil režijný prístup Dany Dinkovej, ktorý rešpektuje potreby spevákov a organicky vychádza z hudby.

Medzi najznámejšie hudobné čísla, ktoré v opere rezonujú, patrí podľa dirigenta predohra, ktorá spája lyricnosť a dramatický náboj. Ďalším výrazným momentom je „Večerná modlitba“ (*Abendsegen*), ktorá prináša emocionálny vrchol opery, kontrastujúc medzi nevinnosťou detí a temnotou lesa. Týmto spôsobom Humperdinckova hudba v *Perníkovej chalúpke* dokazuje, že aj rozprávková opera môže mať obrovskú umeleckú hodnotu a dokáže zasiahnuť aj dospelých divákov svojou krásou a hĺbkou.

Režisérka Dana Dinková, inscenátorka nielen viacerých detských titulov, priniesla do opery poetiku súčasných animovaných filmov. Jej inscenácia je

plná pohybu, humoru, vizuálnych efektov a fantázie. „Opera zobrazuje večnú tému – chudobu, ktorá núti matku poslať deti do lesa. No zároveň sa stáva magickým príbehom, kde príroda zostáva nedotknutým miestom zázrakov,“ hovorí Dinková, ktorá sa inšpirovala detskou perspektívou i osobnými spomienkami z detstva.

Scénu a kostýmy navrhla Lucia Šedivá, ktorá sa snažila vytvoriť kúzelný les plný tajuplnej atmosféry. Jej koncept zahŕňa rozprávkové prvky, mikrokozmos a farebnú vizuálnu náráciu, prispôbenú detskému vnímaniu. Scénu obohacujú videoprojekcie Jána Ptačina a výtvarné návrhy Barbory Repkovej.

Opera bola v SND uvedená v novom slovenskom prebásnení Jána Štrassera: „Prekladal som s radosťou a chuťou, s rešpektom k originálu. Verím, že si ho diváci užijú.“

SND pripravilo aj metodický list pre pedagógov a rodičov (dostupný na webe SND), ktorý vysvetľuje obsah opery, hudobné pojmy, štruktúru operného predstavenia i význam jednotlivých umeleckých profesií. Tento sprievodný materiál pomáha lepšie porozumieť dielu a pripraviť sa na jeho sledovanie.

V hlavných úlohách sa alternujú: Katarína Hano Flórová a Terézia Kružliaková (Janko), Adriana Banášová a Mariana Sajko (Marienka), Ondrej

Šaling (Ježibaba), Pavol Remenár a Filip Tůma (Otec), Monika Fabianová a Denisa Hamarová (Matka). Spoluúčinkuje Bratislavský chlapčenský zbor, ženská časť zboru Opery SND a tanečnice z baletného štúdia SIMART.

Režisérka Dana Dinková opisuje prácu na opere *Perníková chalúpka* ako „rozprávkové obdobie“, počas ktorého sa vedome odpútala od sveta dospelých a ponorila sa do detskej nevinnosti. Rozprávka je podľa nej očistná nielen pre deti, ale aj pre tvorcov, ktorí sa tak môžu vrátiť k čaru detskosti.

Opera má byť podľa jej slov nielen zábavou, ale aj nositeľkou hodnôt – víťazstvo dobra nad zlom, schopnosť

rozlišovať správne od nesprávneho a rozvíjanie citlivosti. Dinková verí, že rozprávka pripravuje deti na život a zároveň nastavuje zrkadlo dospelým.

Humperdinckova opera vychádza z temnej verzie Grimmovcov, ale je v nej zjemnený príbeh – matka nie je krutá a ježibaba už nie je ludožrútko. Dinková do inscenácie vnesla vizuálnu poetiku inšpirovanú dnešnými animovanými filmami, pričom jej cieľom nebolo konkurovať moderným technológiám, ale viesť deti k vnímaniu emócií cez hudbu.

K vizuálnemu spracovaniu pristupovala citlivo – scénu tvorí rozprávkový les s obrovskými svietiacimi hribkami a postavkami, ktoré zvýrazňujú snový charakter príbehu. Videoprojekcie a svietiace kostýmy dotvárajú magickú atmosféru. Inšpiráciou jej bola najmä hudba – poetická, no zároveň symfonicky bohatá, miestami až wagnerovská.

Napriek modernej vizualite rešpektuje pôvodné libreto. Vníma rozdiel medzi tradičným a moderným prístupom, no verí, že k dielam treba pristupovať s úctou a citom – nie všetko treba premaľovať, niekedy stačí zvýrazniť už existujúcu krásu. Inscenácia osloví deti napínavým príbehom a dospelým umožní návrat do detstva.

Z pera opernej kritiky

Autorka recenzie Michaela Mojžišová v internetovom časopise *Opera Slovakia* hodnotí inscenáciu opery *Perníková chalúpka* v Opere SND ako podarený príspevok do rodinného repertoáru, no zároveň kriticky reflektuje fakt, že až takmer polovica predstavení aktuálnej sezóny je zameraná na deti. Uznáva však, že tento trend môže paradoxne prilákať do opery aj dospelých divákov, ktorí by inak túto formu umenia nenavštívili.

Opera *Perníková chalúpka* Engelberta Humperdincka je podľa nej hudobne

hodnotné dielo, ktoré vyžaduje profesionálnych spevákov aj orchestrálnu precíznosť. V bratislavskom spracovaní sa podľa jej slov podarilo prepojiť kvalitnú hudobnú zložku s vizuálne pôsobivou a dramaticky premyslenou inscenáciou režisérky Dany Dinkovej. Tá využila svoje tanečné zázemie na obohatenie dlhších orchestrálnych pasáží choreografickými vsuvkami a vytvorila atraktívne divadelné obrazy pre deti i dospelých.

Scéna a kostýmy Lucie Šedivej, ako aj svetelný a video dizajn sú podľa recenzentky na vysokej európskej úrovni. Herecké a spevácke výkony sú zväčša na vysokej úrovni, pričom osobitne vyniká kreácia Ondreja Šalinga v úlohe strigy. Pozitívne hodnotí aj nový preklad libreta od Jána Štrassera, ktorý je svieži a prístupný detskému publiku.

Recenzia teda vyzdvihuje kvalitnú realizáciu a divácky úspech inscenácie, no zároveň upozorňuje na potrebu rovnováhy medzi rodinným a dospelým operným repertoárom v SND.

Autor recenzie, Pavel Unger, v časopise *Hudobný život* hoci chváli vizuálnu a silnú umeleckú stránku predstavenia, poukazuje na problém širšieho kontextu – upozorňuje, že Opera SND sa čoraz viac sústreďuje na detské a rozprávkové tituly. Kritizuje nevyvážený repertoár, kde detské inscenácie prevyšujú tie určené pre dospelé publikum.

Inscenáciu samotnú však hodnotí prevažne pozitívne. Režisérka Dana Dinková podľa neho citlivo pracovala s hudobnou predlohou a priniesla vizuálne bohatú, dynamickú a detsky príťažlivú inscenáciu bez zjednodušovania či lacnej zábavy. Pozitívne hodnotí aj dirigenta Maroša Potokára za citlivé vedenie orchestra a vyzdvihuje výkon niektorých spevákov, najmä Kataríny Hano Flórovej ako Janka.

Vzťah k opernému divadlu

Nová inscenácia *Perníkovej chalúpy* predstavuje ďalší krok k budovaniu operného publika budúcnosti – mladých divákov, ktorí si prostredníctvom čara rozprávky nachádzajú cestu k veľkému umeniu. Zároveň treba dodať, že ak chceme rozširovať rozhladené a stabilné operné publikum, repertoár by mal byť budovaný tak, aby oslovil všetky vekové kategórie.

Pri pohľade na repertoáre všetkých troch slovenských operných divadiel vidíme, že inscenácie pre deti v nich nechýbajú. Podľa môjho názoru však absentujú diela zamerané na tínedžerov – teda divákov, ktorí si po detských predstaveniach postupne až do dospelého veku vytvárajú vzťah k opernému divadlu a sú formovateľní. Práve v tom-

to veku je dôležité ponúknuť im tituly s témami, ktoré ich oslovujú, ktoré odrážajú ich prežívanie a ktoré im umožnia konfrontovať sa s realitou prostredníctvom pre túto generáciu atraktívnej divadelnej poetiky. Možno aj cez diela napísané súčasnými autormi. ■

Ludovít Vongrej

šéfredaktor Opera Slovakia, predseda redakčnej rady Opera Slovakia, spravodajca, publicista, odborný editor a hudobný producent, člen Slovenského centra Medzinárodnej asociácie divadelných kritikov (SC AICT), je členom zboru Opery SND.

REŽISÉRKA, CHOREOGRAFKA A UMELECKÁ VIZIONÁRKA, KTORÁ SA NEBOJÍ OSLOVIŤ DETSKÉHO DIVÁKA AJ PROSTREDNÍCTVOM OPERY

Dana Dinková sa po úspešných projektoch ako *Ferdo mravec*, *Kocúr v čižmách* či *Malý princ* predstavila v marci svojím režijným debutom v Slovenskom národnom divadle – inscenáciou *Perníková chalúpka*. V rozhovore hovorí napríklad aj o tom, prečo je dôležité naučiť deti vnímať svet cez hudbu, že úlohou opery nie je bojovať s konkurenciou novodobých technológií, ale predovšetkým naučiť deti učiť aj iným pohľadom a inému vnímaniu sveta.

Prečo pohyb neoddeliteľne patrí k jej réžii, ale aj o svojich skúsenostiach z Talianska, láske k hudbe a dôležitosti rozprávky v dnešnom svete.

V Štátnej opere v Banskej Bystrici ste v roku 2015 režirovali detskú operu Kocúr v čižmách, v marci 2025, čiže presne o desať rokov neskôr ste absolvovali režijný debut v SND s detskou operou Perníková chalúpka. Pomohla vám skúsenosť spred desiatich rokov?

Detskej tvorbe sa v podstate venujem od svojich umeleckých začiatkov. V roku 2001 som uviedla tanečnú rozprávku

sprevádzanú orchestrom – *Ferdo mravec*, potom v roku 2015 to bol už spomínaný *Kocúr v čižmách* a napokon ďalšia detská opera *Malý princ*. Všetky tri diela sú stále na repertoári Štátnej opery Banská Bystrica a sú zakaždým vypredané. Pri inscenovaní *Perníkovej chalúpk*y som už mala teda dostatočne preverené reakcie detí, čo ich nadchne, rozosmeje alebo rozcíti. Najviac mi však pomohla skutočnosť, že som matka dvoch detí a vďaka nim som vždy mala prehľad, čo je pre danú detskú generáciu v tom období najviac „trendy“; zároveň som dôvernejšie spoznala najväčšie problémy detí príslušného obdobia a usilovala som sa na to poukázať. Nie vždy je totiž to, čo je práve trendy, aj správna a zdravá cesta.

Ako ste sa dostali k realizácii práve tejto opery a čo pre vás znamená tento krok v kariére?

Myslím, že to bol úspech opery *Malý princ*, ktorý presvedčil bývalé vedenie SND, aby mi zverili do rúk rozprávku. Veľmi úspešne sme s *Malým princom*

hostovali v Bratislave a napokon aj v Prahe. Neočakávam teraz v mojej kariére nejaký posun, spravila som totiž aj iné diela, ktoré mali u odbornej kritiky či i u divákov ešte väčší ohlas ako *Perníková chalúpka*. Najväčšou hodnotou je pre mňa pocit, že každou novou premiérou sa sama vnútorne i umelecky posúvam.

Opera má pozitívny ohlas nielen u divákov, ale aj u odbornej verejnosti, mali ste pred jej uvedením v SND rešpekt a pred premiérou trému?

Trému som mala takú istú ako pri ostatných premiérach. Nerozlišujem, či tvorím v Banskej Bystrici, Liberci, Opave a či v Bratislave. Výkon musím pre každé publikum podať rovnaký, ten najlepší.

Predpokladali ste takúto silnú reakciu divákov?

Opera je sama osebe napísaná tak dokonale, že ak sa drží režisér hudby a príbehu, úspech by mal byť zaručený. V tejto opere je všetko, všetko má v nej má svoju logiku a zrozumiteľnosť, čo je pre detského diváka veľmi dôležité.

Perníková chalúpka prekvapuje viacerými novinkami, okrem trendových svetelných efektov, je obohatená o tanečné choreografie, čo je najmä pre detského diváka veľkým spestrením. Ako vnímate spojenie hudby a tanca v opernej réžii?

Už od začiatku svojej tvorby rada spájam všetky umelecké žánre. V prvých rokoch som bola akoby nepochopená a odborná obec mi často vyčítala, že svoje réžie viac „choreografujem“ ako režirujem. Áno, musela som sa naučiť, že všetko musí mať svoju mieru. Keďže

ide o operu, tanec musí tvoriť len doplnujúcu funkciu, aby nepreberal pozornosť a nerušil. Ale keďže sú detské opery určené aj pre tých najmenších, ktorých pozornosť by nám mohla kedykoľvek utiecť, niekedy je nevyhnutné dielo viac roztancovať. Istotu v tomto mojom zaužívanom tvorivom princípe som však dostala až v Taliansku, kde som študovala opernú réžiu. Tam ma presvedčili, že pohybová kultúra a jej znalosť patria k mojim prednostiam, a bolo by chybou, keby som to nevyužívala.

Humperdinckova hudba v Perníkovvej chalúpke je veľmi charakteristická. Aký dojem na vás zanechala a ako sa to odrazilo na vašom režijnom prístupe?

Hudba bola pre mňa určite najväčšou inšpiráciou. Fascinujeme ma na nej jej dvojakošť. Na jednej strane intenzívna hudba, veľká, až „wagnerovská“ inštrumentácia, a na druhej strane hudba hravá, inšpirovaná vianočnými pesničkami. Práve ono zaujímavé hudobné spojenie urobilo túto operu takou výnimočnou a nesmierne žiadanou. Hudobná rozmanitosť, dotiahnutá dramaturgia a zaujímavé symbolické momenty sú veľkými atribútmi samotnej opery, na ktorých sa výborne stavia. Pri nej som si ešte väčšmi uvedomila, aké je dôležité naučiť deti vnímať svet cez hudbu, lebo v hudbe je všetko. Je to vlastne taký malý vesmír, ktorý je namiesto hviezd plný emócií, vďaka hudbe ešte umocnených.

Je podľa vás pre deti v opere najpríťažlivejší vizuálny zážitok, ako svetelný dizajn a scénografia, alebo je kľúčová zrozumiteľnosť príbehu?

Ono to všetko musí ísť ruka v ruke. Ak by sme stavili len na vizuál, deti sa

o chvíľu unavia, pretože z filmovej tvorby a z počítačov sú zvyknuté na efektný virtuálny svet, takže nič až také objavné by sme im nepriniesli. Na druhej strane príbeh bez zaujímavej scény takisto nestačí, vizuálne efekty totiž dokážu veľakrát umocňovať emócie príbehu a hudby. Obe zložky sa tým navzájom vhodne dopĺňajú. Scéna v *Perníkovej chalúpke* je naozaj veľmi sofistikovaná: ocitáme sa v rozprávkovom lese s obrovskými svietiacimi hríbmi, vďaka ktorým nám všetky postavičky v scéne vyznievajú ako maličké rozprávkové bytosti. Ich objem znásobuje pocit samoty v lese i dramatickosť celého príbehu. Divadelné efekty sú stále účinnými technikami na spustenie tohto sveta fantázie.

Aj vďaka Perníkovej chalúpke sa deti prijateľnou formou oboznamujú s operným žánrom, čo ich prirodzene privedie do divadla aj v dospelosti. Čo by mala opera deťom odovzdať, aby ich zaujala a podnietila k návratom do divadla?

Predovšetkým zábavnou formou odovzdať ponaučenie do života a pritom v deťoch vzbudiť pocit estetického zážitku, krásna, čiže hodnoty, ktoré akoby sa už vytrácali z ľudskej každodennosti. Niekedy mi pripadá, že ľudia sa dnes hanbia prejavit svoje emócie, nebodaj to pokladajú za nejakú ľudskú slabosť. Myslím, že je to škoda.

Čo považujete za najdôležitejší cieľ v práci s detským divákom?

Dôležité je poukázať na posolstvo každej rozprávky a tým je víťazstvo dobra nad zlom. Vytvoriť akúsi paralelu k dnešnému svetu, pripraviť deti na svet dospelých. Napokon tak je to odjakživa:

rozprávky nastavujú zrkadlo nám dospelým a pre deti sú vztýčeným prstom smerujúcim do budúcnosti.

Nielen opera, ale všetky umelecké žánre súperia s vplyvom moderných technológií, Myslíte si, že detská opera ešte má potenciál byť konkurencieschopná?

Osobne som vychádzala z dnešnej poetiky animovaných a filmových rozprávok, ktoré sú v súčasnosti veľmi akčné, dynamické, nesú v sebe množstvo znakov „dospeláckych“ vtipov a zábavných situácií. Oko dnešného malého diváka je zvyknuté zo sociálnych sietí a z počítačových hier na novodobé trendy, ako je čoraz náročnejšia grafika, veľmi rýchle prestrihy, farebnosť, virtuálna realita. Tomu môže opera veľmi ťažko konkurovať. Úlohou opery však nie je bojovať s konkurenciou novodobých technológií, ale predovšetkým naučiť deti učiť aj iným pohľadom a inému vnímaniu sveta.

Aký je váš prístup k inscenovaniu klasických operných diel? Uprednostňujete ich pôvodnú podobu alebo ste otvorená novým, moderným interpretáciám?

Už dlho nerozdeľujem diela na nové a tradičné, ale na dobré a zlé. V prvom rade mi ide o umocnenie autorovej výpovede, jeho odkazu, o nájdenie kľúča, ako podporiť jeho myšlienky za pomoci nových technologických alebo výrazových prostriedkov. Docieľiť kvalitný posun je však naozaj veľmi náročné, lebo všetko musí súzvučiť nielen s hudbou, ale i s významom textu. Niekedy je lepšie sa do toho radšej nepúšťať a radšej hľadať inú poetiku.

Súčasnú technológiu umožňujú rôzne vizuálne experimenty, nestráca sa tým pôvodný zámer libretistov a skladateľov? Plánujete ich viac využívať vo vašej režijnej práci?

Súčasnú technológiu nevytvárajú sami osebe režijný zámer, môžu ho len dotvárať. Dielo sa môže nieť v pôvodnej historickej podobe aj v súzvuku s najmodernejšími technológiami, veď často práve vďaka nim možno vykresliť čo najpresnejšiu historickú podobu a umocniť tak celý príbeh (rovnako ako vo filmovom priemysle). Závisí to od toho, v akom kontexte technológiu využívate. Priznám sa, že osobne veľmi rada využívam akékoľvek podnetné technologické novinky.

V roku 2013 ste vyštudovali opernú réžiu na Opera Academy vo Verone u profesora, uznávaného režiséra Gianfranca de Bosio. Ako si spomínate na štúdium? Nechceli ste zostať v kolíske opery v Taliansku?

Áno, rozmyšľala som, no umenie už dlhé roky všade určitým spôsobom stagnuje. Aj v Taliansku sa porušili stabilné telesá a súbory, vinou toho je tam oveľa menej pracovných možností, a o to väčšia konkurencia medzi tvorcami. Jednoducho, už nie je toľko seriózných príležitostí ako kedysi. Dostala som však možnosť robiť asistentku réžie, ale to je úplne iná práca a ja som chcela najmä tvoriť. Radšej som si teda zvolila možnosť pracovať na Slovensku a v Česku v menších divadlách, no venovať sa priamo réžii.

V našich končinách je to neobvyklé, že sa niekomu podarí vyštudovať réžiu v kolíske svetovej opery, nemáte ambície presadiť sa aj v zahraničí?

Pre mňa je Taliansko druhým domovom, lebo môj muž je Talian. Syn tam vyrastal do jedenástich rokov, dcéra už síce vyrastá na Slovensku, ale aj tak každé leto trávim v Taliansku. Pravdupovediac, už som unavená z neustáleho cestovania. Pre mňa je vzácnosť byť doma a od toho sa odvíjajú aj moje ambície, ktoré už veru nesmerujú do zahraničia.

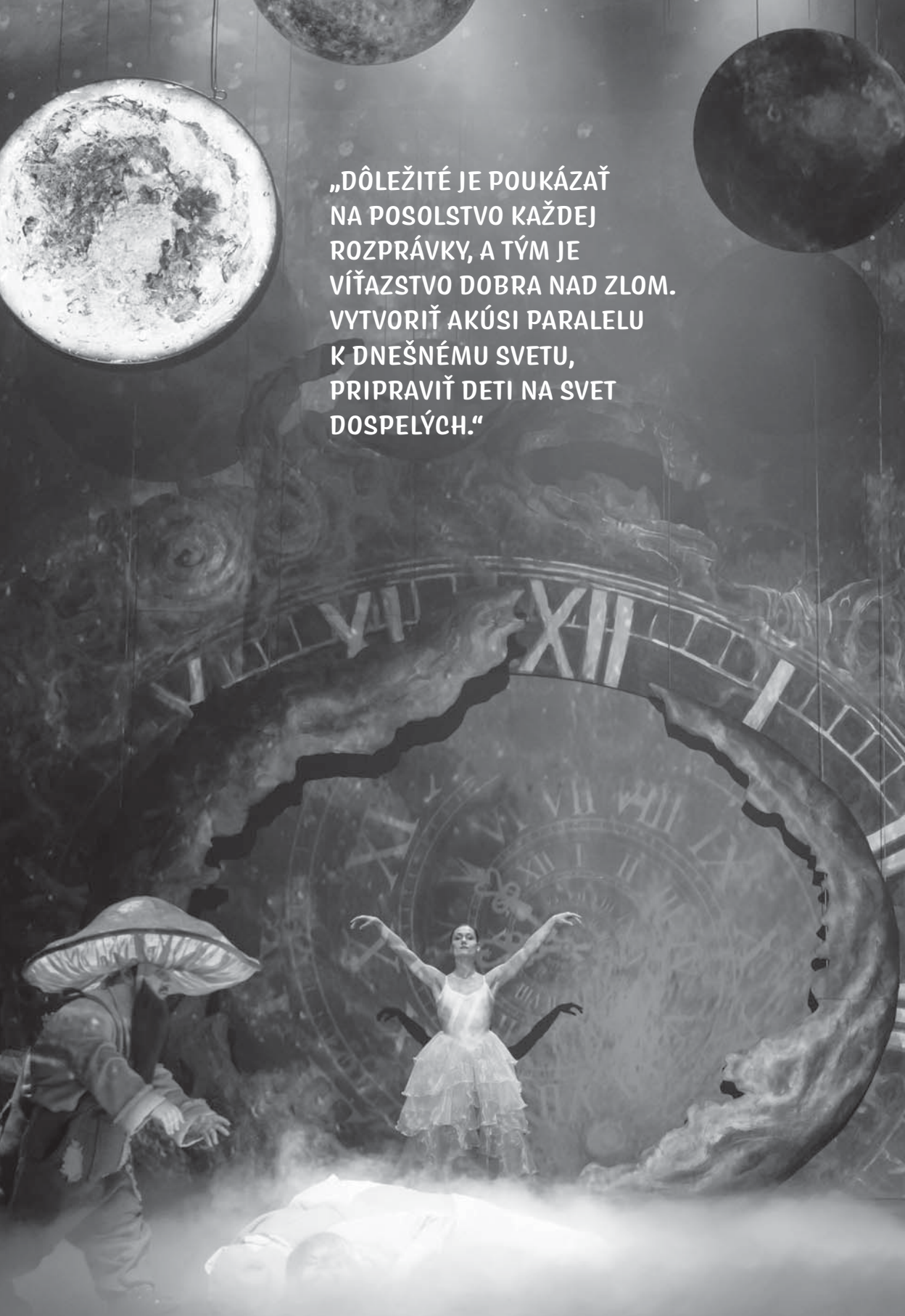
Ako si spomínate na spoluprácu s vašim talianskym profesorom?

S maestrom Gianfrancom de Bosiom som bola v kontakte aj po skončení štúdia vo Verone. Dokonca som ho nahovorila, aby prišiel do môjho domovského divadla, do Štátnej opery Banská Bystrica, režírovať operu *Maria Stuarda*. Práca v Bystrici sa mu veľmi páčila, bol totiž zvyknutý pracovať len na veľkých scénach, naša scéna ho oslovila pre jej kontakt a komunikatívnosť s divákom. Maestro už síce nie je medzi nami, ale spomienky na štúdium vo Verone pod jeho vedením mi ostanú na celý život.

Prezradíte vaše obľúbené operné inscenácie a Top trojicu obľúbených operných režisérov?

Ono sa to počas mojej tvorivej práce neustále obmieňalo a obmieňa. Som tak trochu taký prelietavý vták. Potešila som sa réžii napríklad od Damiana Michieletteho, Petra Konwitschného, ale i Kirilla Serebrennikova. A opier mám viac obľúbených: Janáčkovu *Káťu Kabanovú* alebo *Jej pastorkyňa*, takisto si rada vypočujem, respektíve pozriem Ponchielliho *La Giocondu*, Pucciniho *Bohému*, ale i Wagnerovho *Lohengrina* či Verdiho *Falstaffa*. ■

Eva Vargová

„DÔLEŽITÉ JE POUKÁZAŤ
NA POSOLSTVO KAŽDEJ
ROZPRÁVKY, A TÝM JE
VÍŤAZSTVO DOBRA NAD ZLOM.
VYTVORIŤ AKÚSI PARALELU
K DNEŠNÉMU SVETU,
PRIPRAVIŤ DETI NA SVET
DOSPELÝCH.“

VIZUALIZÁCIA AKO NÁVNADA PRE DETSKÉHO PRÍJEMCU UMENIA

Vizualizácia dnes vládne v každom druhu umenia, preto môj dnešný príspevok bude skôr úvahou než striktnou kritikou. Zhodou náhod bola vizuálna stránka zaujímavá v dvoch dielach z takého druhu umenia, kde dominoval jazyk so všetkými svojimi výrazovými prostriedkami. Vizualita sa nevyhla ani bežnej komunikácii. Živá reč akoby odumierala, víťazí jej písomná podoba v mobiloch či počítačoch. Dnes sú už bežné situácie, keď vedľa seba vykračujú dve deti či teenageri s mobilmi v rukách a dopisujú si, alebo v reštaurácii sedia oproti sebe otec so synom a obaja sústredene hľadajú do mobilu, nerozprávajú sa, nekomunikujú. Aké to má následky, to vie každý pedagóg, ale o tom sa už napísali desiatky strán. Čo s tým urobiť, ako prilákať detského príjemcu k reálnemu umeniu, túto otázku si kladú predovšetkým tvorcovia kníh a divadiel. Uvediem teraz dva príklady, ako sa s touto problematikou vyrovnali v divadle a následne v prozaickom diele.

Vrátiť detského diváka do divadla sa pokúsili bábkoherci a celý tvorivý kolektív Starého divadla Karola Spišáka v Nitre. Siahli po knihe o slávnych troch pátračoch, amerických chlapcoch

(prvú knihu napísal Robert Arthur po dohode s Alfredom Hitchcockom: Alfred Hitchcock a Traja pátrači, 1964), ktorí túžili zažiť skutočné dobrodružstvo. Že sa im to podarilo, o tom svedčia mnohé pokračovania príbehu na celom svete od rozličných autorov.

Nitriansky divadelný kolektív sa rozhodol príbeh troch pátračov nielen prerozprávať, ale aj aktualizovať, zmeniť prostredie, teda zámok nahradiť starým divadlom, odsúdeným na zánik. Zhodou okolností nitrianske divadlo sa nazýva Staré divadlo, teda ako by sa dej odohrával priamo v ňom.

Divadlo siahlo za týmto riešením preto, lebo chcelo prilákať detské obcenstvo na vzrušujúce zážitky spojené s budovou divadla. Zážitkom je už samotná téma, lebo obsahuje strach, jeho príčiny, túžbu po dobrodružstve, ale aj po poznaní. Tu chcem upozorniť na názory mnohých odborníkov, ktorí sú presvedčení, že divadlo nedokáže vzbudiť emocionálne vzrušenie, ako napríklad strach či preľaknutie, pretože dnešné deti vychované mobilom či televíziou sa už ničoho nezľaknú. Sama som sa presvedčila na nitrianskom predstavení, že to vždy neplatí. Ak je scenár dobre

postavený a réžia dokáže zručne využívať divadelné prostriedky, ako je striedanie svetelných efektov a tmy, ostré a nezvyčajné zvuky, nečakané zmeny na scéne atď., tak efekt je zaručený. Detské publikum počas celého predstavenia reagovalo veľmi aktívne a nadšene, vyjadrujúc preľaknutie i strach, účasť na dejových zvrtoch a spokojnosť s konečným odhalením tajomstva starého divadla. Remake či rewriting pôvodného textu, použitie anglických mien znamenali pre slovenského príjemcu exotizáciu, nezvyčajné vyznenie textu a zvýšenie atraktívnosti témy. Okrem zábavnosti malo predstavenie i edukačný prvok, keď predviedlo možnosť vyriešenia každej záhady prostredníctvom logického myslenia. Divadelní tvorcovia nezabudli ani na humor, ktorý je vždy soľou zážitku. Tentokrát to bolo napríklad cirkusové šaškovanie robotníkov s rebríkom, ale aj komické výstupy bábok, postáv chlapcov a divadelného strašidla. Sympaticky bol zobrazený svet detí, ich túžby, rozhovory, vzťah k matke i vzájomné vzťahy atď. Neprehliadnuteľná bola pestrá scéna v jej mnohých variantoch i tvary bábok a ich zručné vedenie. Istým nedostatkom sa ukazuje dĺžka predstavenia a nadbytočná bola aj záverečná scéna, kde bábkym nahradili živé postavy hercov.

Opäť sa ukázalo, že stojí za to nepodceňovať detského diváka, pretože ten dokáže byť veľmi vďačný, ale – ak je to potrebné – aj kritický. Vie odmeniť i potrestať, nudiť sa i baviť sa. Pripútať a zaujať detského diváka je preto veľmi náročná, ťažká a zodpovedná úloha. Divadelná podoba knihy môže k nej prilákať perspektívnych čitateľov v prípade, ak divadelníci či pedagógovia budú o predstavení diskutovať s detskými divákmi, ktorí často hľadajú príležitosť

dozvedieť sa niečo vzrušujúce, zaujímavé a zároveň zábavné. A knihy o troch pátračoch im to rozhodne poskytnú.

Ešte viac to platí o knihách pre deti. Ako môže ilustrácia, čiže vizuálna stránka knihy prilákať čitateľa? Nemám tu na mysli bežnú ilustráciu, ktorá iba spetrjuje či dopĺňa vyrozprávaný príbeh, no nežije svojim vlastným životom.

Čoraz častejšie v knihách súťaží vizuálna stránka s textom. Hlavne v komerčných vydaniach, ktoré na začiatku 90. rokov zaplavovali slovenské kníhkupectvá a víťazili u detského diváka (často aj vďaka neznalosti rodičov o nebezpečí týchto kníh), samozrejme, na úkor textu. Známe rozprávky sa „scvrkli“ na niekoľko riadkov, ale obrázky boli celostranové, kriklavo farebné a „prirealistické“, aby detského čitateľa okamžite zaujali. Našťastie, v knihách vydávaných v slovenských vydavateľstvách ešte stále žijú domáci ilustrátori-umelci, ktorí pestujú vkus detského čitateľa a vytvárajú umelecké diela, ktoré knihám zabezpečujú čitateľov a často aj ceny v súťažiach o najkrajšiu knihu. A práve v týchto dňoch vychádza ďalšia kniha mladej autorky – autorky textu aj ilustrácie – Petry Baďovej pod krátkym názvom Dom. Jej prvá kniha O dievčatku, ktoré kráča Domom získala ocenenie Najkrajšia detská kniha jesene 2018, ktoré udeľuje medzinárodný dom umenia pre deti a mládež BIBIANA a Slovenská sekcia IBBY.

P. Baďová knihu venovala svojmu otcovi a rodine, ktorá v starom dome žila. Starý dom veľmi často svojim myslením i „konaním“ pripomína seniorov. Možno aj preto kniha Dom zaujme hneď na prvý pohľadaj dospelého čitateľa. Jednak svojou vizuálnou stránkou, ale aj témou, ktorá je rovnako zaujímavá pre deti i dospelých. Autorka sa témou bývania či ľudských obydlií zaoberá aj

odborne. V roku 2020 vydala knihu Archetypálna estetika obydľí, ktorá jej pravdepodobne poskytla motiváciu k napísaniu knihy Dom, kde sa zaoberá problematikou rodiny, jej existenciou a priestorom, v ktorom žije a ktorý ju spája. Vo všeobecnosti je týmto priestorom dom. V Baďovej knihe však nielen ľudia potrebujú pre svoju existenciu dom, ale platí to aj naopak. Ani dom nemôže žiť bez ľudí. Pre detského čitateľa dom predstavuje „živý predmet“ so zvláštnymi problémami, názormi, snami, zážitkami atď. Keď ho opustia ľudia, cháttra. Vzájomné ovplyvňovanie domu a ľudí odráža reálne plynutie života, čo pochopí predovšetkým dospelý čitateľ. Dieťa to chápe ako rozprávku, podobajúcu sa andersenovským príbehom o neživých predmetoch.

Pozoruhodná je rozpoltenosť myslenia domu, pripomínajúca smútiaceho človeka. Je zanedbaný a opustený, uzatvára sa do seba, no v spomienkach sa cíti mladý a čistý. Jeho ťažoba a osamelosť sa na ilustráciách vyskytuje viackrát. Dom sa ich nevie a ani nechce zbaviť, hoci sa o to pokúšajú lastovičky, líška i pes. Tieto vzťahy a múdrosť zvierat pripomínajú Malého princa Antoina de Saint-Exupéryho. Líška napríklad domu pripomína, že "...láska je čas, ktorý daruješ". A tak návrat psa znamená pre dom ďalší začiatok života.

Autorka sa pokúša deti zainteresovať do rozmýšľania nad knihou záverečnými otázkami, ktoré vedú čitateľa k hľadaniu istých súvislostí so známymi rozprávkami či postavami. Na posledných prázdnych stránkach im dokonca ponúka možnosť kreatívneho kreslenia. Takýmto spôsobom je detský čitateľ nútený venovať sa písanému textu, ako aj ilustráciám, ktoré primárne mohli zaujať jeho pozornosť.

Spojenie dvoch diel z rozličného druhu umenia bolo pokusom upozorniť na využitie vizualizácie pri vyvolaní záujmu detského príjemcu o divadlo a knihu (čítanie), a tak rozšíriť jeho rozhľad i vzdelanie a získať všestranný záujem o umenie. ■

prof. PhDr. Žilková Marta, PhD.

LENKA GARAJOVÁ ZÁHADA STARÉHO DIVADLA

Dramaturgia: Lenka Garajová;
scéna, kostýmy, bábk:

Dáša Krištofovičová;

projekcie: Vladimíra Hradecká;

hudba: Slavo Solovic;

réžia: Mariana Luteránová;

hrali: Michal Kalafut, Juraj Bednarič,
Andrea Süttöová, Kristína Povodová,
Roman Valkovič, Rúth Dolanová

Premiéra 23. mája 2025 vo Veľkej sále
Starého divadla Karola Spišáka v Nitre.

Petra Baďová: Dom. Il. Petra Baďová.
Bratislava, Asociácia Corpus, edícia
Jahodová kolobežka, 2024, 87 s.

OD ALŽBETKY K ELSE

Nečarovná premena nás a našich rozprávok

**Prečo naše deti viac fascinuje
Elsa ako Maruška z rozprávky
O dvanástich mesiačikoch?
Prečo sú moderné rozprávky
ako *Ladové kráľovstvo* alebo
Shrek pre deti atraktívnejšie
než tradičná *Perinbaba*
či *Soľ nad zlato*. Podíme nad
tým pouvažovať.**

Animované filmy ako *Ladové kráľovstvo* ponúkajú atraktívnu a vizuálne strhujúcu grafiku s farbami, dynamickými akčnými scénami a špeciálnymi efektmi. Naše deti sú prirodzene priťahované k niečomu, čo je rýchle, farebné a dynamické. Naopak, Jakubiskova *Perinbaba* (1985), ktorá sa tiež odohráva v zime – má menej strihov, tradičný štýl kamery, pomalšie tempo a menej strhujúce a napínavé scény. Pomalšie tempo môže deťom aj ich mladým rodičom pripadať nudné. Tento klasický slovenský film rozpráva príbeh Jakuba, ktorého vychováva Perinbaba, strážkyňa snehu a osudu. V Perinbabinom tajomnom kráľovstve magického kvetového sneženia neexistuje čas a ani starnutie. Hlavnou témou rozprávky, je osudová cesta hlavného hrdinu, ktorý musí prekonať nástrahy sveta, ale aj úklady ne-

bezpečnej Zubatej, aby si našiel svoje miesto vo svete a získal lásku. Dnešné deti vyrastajú v dobe, keď sú vystavené vizuálnym podnetom zo sociálnych sietí a digitálnych hier, ktoré majú oveľa rýchlejšie tempo než klasické filmové rozprávky.

Takzvané disneyovky, prípadne moderné animované rozprávky ako *Na vlásku* (2010), majú chytľavé a moderné rytmické piesne. Pieseň *Let It Go* z *Ladového kráľovstva* sa stala celosve-

tovým hitom. Takéto piesne sú ľahko zapamätateľné, rytmické, deti ich rady spievajú a tancujú na ne. Hudba v slovenských filmoch je krásna, ale častejšie pripomína skôr ľudové piesne s archaizujúcimi textami, ktoré môžu byť ťažšie na porozumenie. Hudobné spracovanie moderných rozprávok navyše reflektuje populárne hudobné žánre, ktoré deti bežne počúvajú, čo im uľahčuje spojenie s postavami a dejom.

Čo však môžeme považovať za kľúčový rozdiel je, že *Shrek*, (2001) *Chicken Run* (2000) alebo aj krátke rozprávky typu *Shaun the Sheep* (2007) obsahujú dvojúrovňový humor – niečo pre deti (situačný, priamočiary humor) a niečo pre dospelých (skryté odkazy, irónia). Film *Shrek* sleduje zeleného obra, ktorý sa spočiatku túži len zbaviť otravných rozprávkových bytostí, no nakoniec sa vydáva na cestu sebazpoznania a priateľstva. Film všetci poznáme vďaka britkému humoru, popkultúrnym odkazom a spochybovaniu tradičných rozprávkových klišé. Popoluška aj Snehulienka nie sú vykreslené ako dokonalé a elegantné princezné, sú márnivé, sarkastické a navzájom súperia o svadobnú kyticu.

Takýto humor baví celé rodiny, aj rodičia radšej s deťmi pozerajú rozprávkové filmy, na ktorých sa sami zasmejú. Najmä produkcia dvoch najväčších štúdií, Disney (*Ladové kráľovstvo*, *Leví kráľ*, *Zootopia*) a Pixar (*Toy Story*, *Hľadá sa Nemo*, *V hlave*, *Coco*) je známa nielen inovatívnymi témami, ale aj emocionálne hlbšími príbehmi, ktoré zároveň ponúkajú aj humorné odľahčenia. Humor je prispôsobený aktuálnym spoločenským trendom a kultúre, čo tradičné rozprávky často nedokážu.

Slovenské rozprávkové filmy, vrátane súčasných ako *Zakliata jaskyňa* Maria-

ny Čengel Solčanskej (2022), odkazujú na mystickú atmosféru slovenského folklóru, mávajú vážnejší, symbolický, hlboko citový až moralizujúci tón, ktorý môže pôsobiť zastarane a didakticky. Na tradície, vernosť a hodnoty rodiny nadväzujú aj *Perinbaba a dva svety* (2023). Pokračovanie klasickej rozprávky o Perinbabe, ktorá tentoraz pomáha dvom súrodencom nájsť cestu späť domov cez magický svet snehu a ľadu. Silná inšpirácia slovenskými ľudovými povestami je hmatateľná aj v rozprávkovom príbehu *O liečivej vode* (2020), kde mladý hrdina hľadá zázračnú liečivú vodu, aby zachránil svoju milovanú. Film prináša posolstvo o odvahe, obetavosti a sile lásky. Situovanie rozprávkových príbehov do klasického vidieckeho prostredia alebo zastaraných palácov nemusí vyvolať v detských divákoch empatiu. Mladí diváci sa potrebujú stotožniť s podobnými postavami, podobnými problémami a prostredím, v akom žijú.

Pre každého diváka, detského alebo dospelého, sú v príbehu dôležité presvedčivé a autentické postavy. Postavy v rozprávkach DreamWorks Animations (*Shrek*, *Ako si vycvičiť draka*, (2010) *Kung Fu Panda*, (2008) či *Krúždovci* (2013) nie sú dokonalými hrdinami a hrdinkami – majú chyby, telesné nedokonalosti, učia sa na vlastných skúsenostiach a ich príbehy sú emocionálne intenzívne. Napríklad Elsa z *Ladového kráľovstva* nie je tradičná pasívna princezná, ale mladá žena, ktorá sa snaží prijať vlastnú identitu. Aj v rozprávkovom príbehu *Ako si vycvičiť draka* sa detský divák ľahko identifikuje s hrdinom Štikútom, ktorý je iný ako jeho komunita, je fyzicky slabší, rád premýšľa, je citlivý. Na rozdiel od Popolvára, ktorý tiež radšej trávi čas osamote,

ale musí dokazovať svoje hrdinstvo tradičným hrdinským prístupom, sa Štikút vydáva inou cestou. Skúma, či je a chce byť tým, ako ho vidia iní alebo chce byť sám sebou, skúša svoje vlastné postupy. Oba prístupy, aj Štikútov aj Popolvárov, sú inkluzívne, citlivé a prekonávajú rozdiely generačné a druhové (zvíra-človek, monštrum-človek), ale v prípade Štikúta je zdôraznená a artikulovaná téma empatie, kým u Popolvára vníma čitateľ skôr tému podmienenej lásky, podmieneného hrdinstva. Iba ak splníš to alebo toto, budeš milovaný.

Podobne aj *Kung Fu Panda* zdôrazňuje tému prekonávania predsudkov. *Kung Fu Panda* rozpráva príbeh o neohrabanej pande Po, ktorá sníva o tom, že sa stane kung-fu bojovníkom, hoci sa to zdá nemožné. Animovaný film citlivo kombinuje humor, pôsobivé a dramatické akčné scény s dôležitým posolstvom o spolupráci, sebadôvere a vytrvalosti. Aj v pokračovaní príbehu o odvážnom kocúrovi z univerza Shrek, *Kocúr v čižmach: Posledné želanie* (Puss in Boots: The Last Wish, 2022) sa s charizmatickým kocúrom vydávame na cestu za mystickým želaním. Film je vizuálne inovatívny, kombinuje akciu, humor a emocionálne hlboké témy o smrteľnosti.

Súčasnú deti sú navyše citlivejšie na tému inklúzie a seba prijatia, preto sú pre ne atraktívnejšie postavy, ktoré nevyhovujú stereotypným normám, ale učia sa prijať samých seba. Moderné rozprávky reflektujú aktuálne spoločenské výzvy, ako je ochrana životného prostredia (*Moana*, 2016), diverzita a tolerancia (*Encanto*, 2021), alebo mentálne zdravie. Filmy ako *V hlave* (*Inside Out*, 2015) a jeho pokračovanie *V hlave 2* (2024) pomáhajú deťom lepšie chápať svoje pocity a učia ich, že všetky emócie, nielen radosť, sú dôležité pre zdravý

emocionálny vývoj. Film *Encanto* sleduje osudy členov rodiny Madrigalovcov, ktorí majú magické schopnosti, okrem hlavnej hrdinky Mirabel, ktorá sa však napriek tomu stáva kľúčovou postavou v záchrane rodinnej harmónie. Príbeh sa venuje citlivej téme rodinných vzťahov, identity a sebahodnoty. Tieto témy učia deti o svete, v ktorom dnes žijú, a o dôležitosti aj naliehavosti riešenia vlastných psychologických aj globálnych problémov. Zároveň prinášajú komplexnejší pohľad na človeka a jeho vnútorný svet, čo pomáha deťom lepšie rozumieť svojim emóciám a vzťahom. Podobne *Elementy* (*Elemental*, 2023) – animovaný film z dielne Pixar – zobrazuje svet, kde živly (ohreň, voda, zem a vzduch) žijú v spoločnosti, pričom hlavnou témou je kolízia kultúr a prijatie rozdielov. Film sa venuje aj otázkam migrácie a interkultúrnych vzťahov. Súčasné animované filmy reflektujú viac kultúr a rôznorodosť sveta. Príklady sú *Raya a posledný drak* (*Raya and the Last Dragon*, 2021), ktorá čerpá inšpiráciu z juhovýchodnej Ázie, alebo *Coco* (2017), ktorý oslavuje mexické tradície.

Staršie slovenské rozprávky sa viac držia archetypálneho prostredia a postáv (múdry kráľ, chamtivý kráľ, nevinná princezná), čo je pochopiteľné a hlboko symbolické v rámci tradičného kultúrneho kontextu. Už socialistické apropiácie sploštili symbolickú hĺbku rozprávok, obrali deti o spirituálnu vrstvu pôvodných rozprávok, a tak zúžili možné interpretácie, aby vyhovovali vtedajšej ideológii. Súčasnú deti čelia novým psychologickým výzvam a nepoznaným prekážkam a potrebujú hrdinov, s ktorými zdieľajú výzvy súčasného sveta.

Na druhej strane, menšia popularita slovenských filmových alebo textových rozprávok je spôsobená aj marketin-

gom. Deti sú omnoho menej vystavené slovenským rozprávkam, či už v čítanej, alebo filmovej podobe. Disney, Pixar a DreamWorks majú masívne marketingové kampane, ich motívy a postavičky z ich filmov sú doslova všade – na hračkách, oblečení, vo videohrách, na potravinách. Slovenské rozprávky túto všadeprítomnosť nemajú, a preto sú deťom menej na očiach a ešte menej v ušiach. Ale múdrosť, hodnoty a pokoj v tradičných rozprávkach by sa mohli aspoň počas Vianoc vrátiť k deťom a k nám. Ak chceme, aby deti poznali aj Dobšinského, prípadne Grimmovcov a Charlesa Perraulta alebo starších zberateľov rozprávok, čítajme im nové spracovania pôvodných textov, aby ľahšie porozumeli jazyku aj krásnym súčasným ilustráciám. V minulom roku vyšiel najnovší výber od Pavla Dobšinského, *Rozprávky Pavla Dobšinského*, ktorý prerozprávala Elena Slobodová a ilustroval Vladimír Král z vydavateľstva Ikar. Každá generácia slovenských detí si zaslúži svojho Dobšinského. Ak si niekedy spolu s deťmi pozrieme staršie slovenské filmové spracovania rozprávok, budeme užasnutí hereckým majstrovstvom a krásnym hovoreným jazykom, ale aj výnimočnou poetikou slovenských filmárov. Pozeraním týchto starších filmov môžeme znovunadbudnúť citlivosť na rôzne formy umenia.

Zmeny v spoločnosti a kultúre sa zreteľne premietajú do moderných rozprávok. To je vlastne prirodzený proces, rozprávky sa takto vyvíjali a ústne upravovali, až pokiaľ neboli zapísané a zakonzervované v zbierkach ich editorov. V tradičných rozprávkach často dominovali hodnoty ako pokora, úcta k prírode, trpezlivosť a vernosť tradíciám. Súčasné rozprávky zdôrazňujú osobnú autonómiu, odvahu byť sám sebou

a vedomé spracovávanie vlastných vnútorných konfliktov. Ukazujú, že postavy nie sú iba dobré alebo iba zlé, že majú rôzne motivácie.

Mnohé súčasné animované rozprávky využívajú aj prvky iných populárnych žánrov, napríklad detektívku alebo dystópiu. Napríklad *Nimona* (2023), animovaný film založený na populárnom grafickom románe, ktorý sleduje príbeh rebelantskej Nimony a padlého rytiera. Dvojica spoločne odhaľuje pravdu o ich dystopickom svete. Film zdôrazňuje hodnoty priateľstva a prekonávania predsudkov.

Moderné rozprávky učia deti, že odpovede na problémy sa nenachádzajú v slepom nasledovaní pravidiel, ale v kreativite a odvahe klásť otázky. Napríklad v *Nimone* (2023) hlavná hrdinka a jej spojenec skúmajú pravdu o systéme, ktorý ich obklopuje, a neboja sa ho spochybniť. Dôležitou témou rozprávok, nielen po pandémie, je aj mentálne zdravie a emocionálna sebaregulácia. V príbehoch ako *Moana* (2016) alebo *Elementy* (2023) je aj silná ekologická línia, ktorá deťom ukazuje, že človek je súčasťou prírody a má povinnosť ju chrániť.

Zatiaľ čo v tradičných rozprávkach hrdinovia často dosiahli šťastie cez pomoc druhých (nadprirodzené bytosti, čarovné predmety, zvierací pomocníci), v súčasných rozprávkových príbehoch sa rieši aj sebaaprijatie, zdokonaľovanie svojich zručností a práca na vlastných slabostiach.

Čo je krásne na tradičných rozprávkach, že veľmi zdôrazňujú význam komunity a vzťahov – pomoc chudobnému, ochranu rodiny alebo dediny, rešpektovanie starších a rešpektovanie prírody. Moderné rozprávky, v súlade s individualistickejším svetom, stavajú

na tom, ako je každý zodpovedný za svoj vlastný osud, aj keď to znamená ísť proti prúdu. Neznamená to však, že hrdina je osamotený vo svojej túžbe po lepšom svete a čistej prírode, často si hľadá priateľov, ktorým je verný, a to to majú tradičné aj nové rozprávky určite spoločné.

Feministická metóda kedysi kritizovala rozprávky, v ktorých mali ženské hrdinky pasívnu úlohu (čakajú na záchranu, reprezentujú krásu, dobrotu, trpezlivosť a poslušnosť), zatiaľ čo muž je ten, kto koná. Avšak ani toto neplatí pre všetky rozprávky Grimmovcov, Dobšinského či Charla Perraulta: aj u nich nájdeme odvážne, múdre záchrankyne súrodencov a milencov. Pravdou je, že súčasné rozprávky majú iné rodové dynamiky – Elsa, Moana, Rapunzel aj Merida sú aktívne a dobrodružné mladé ženy, ktoré preberajú kontrolu nad svojím životom a odvážne čelia veľkým výzvam, sú nielen krásne, sú aj umelkyne (ako Rapunzel v *Navláske*) alebo sú vo verejnej politickej pozícii (Elsa v *Ladovom kráľovstve*). Čo je možno ešte dôležitejšie, že vidíme aj citlivejších a zraniteľnejších mužských hrdinov, ako je napríklad Kristoff z *Ladového kráľovstva*.

Zatiaľ čo v tradičných rozprávkach je zlo často zjednodušené a kumulované v jednom monštre alebo osobe (čarodejnica, zlý kráľ, drak), moderné rozprávky ukazujú zlo v jeho komplexnosti. Antagonisti majú pochopiteľné motivácie a hlbšie príbehy – napríklad čarodejnica z *Maleficent* nie je len zlá, ale aj zranená a nepochopená, a Popoluškina macocha, ktorú hrá Cate Blanchett v najnovšej verzii Walt Disney Studios Motion Pictures mala ekonomicky veľmi krehkú a existenciálne ohrozenú pozíciu, čo ju nútilo zabezpečiť sa (aj keď na úkor Popolušky). Navyše, tradič-

né rozprávkové témy (smrť matky pri pôrode) nie sú v súčasnosti v našej krajine, našťastie, také časté. Navyše, tradičné vykresľovanie zlých macôch môže ponúkať škodlivý, a najmä nepravdivý a nebezpečný stereotyp.

Vyzdvihla by som niektoré novšie slovenské animované rozprávky, ktoré prinášajú súčasné témy. Zo slovenských animovaných rozprávok, aj keď ide o seriály, by som spomenula príbeh pavúcej rodiny Websterovcov (Katarína Kerekesová a Vanda Rozenbergová), ktorá žije v starom výťahovom stroji. Hlavnou hrdinkou je malá Lili, zvedavé pavúčie dievčatko, ktoré objavuje svet, učí sa nové veci a čelí rôznym detským výzvam. Seriál zábavnou a výchovnou formou ukazuje hodnoty ako rodinná súdržnosť, odvaha a priateľstvo. Seriál získal viacero ocenení. Napriek nepopierateľným morálnym hodnotám animovaný seriál nie je poučujúci ani moralizujúci.

Podobne aj animovaný rodinný seriál *Mimi a Líza*, aj s vianočným filmom *Mimi a Líza: Záhada vianočného svetla*, je moderným, hravým a citlivým rozprávkovým príbehom. Rovnako ako

Websterovci pochádza seriál zo štúdia Fool Moon. *Mimi a Líza*, autorského tímu Alexandra Salmela, Katarína Kerkesová a Katarína Moláková, je príbeh o dvoch kamarátkach, nevidiacej Mimi a zvedavej Líze. Napriek tomu, že Mimi nevidí, vníma svet cez ostatné zmysly, a spolu s Lízou zažívajú úžasné dobrodružstvá plné fantázie. Každá epizóda prináša nový príbeh, v ktorom dievčatá objavujú svet okolo seba iným, hravým spôsobom. Seriál je známy svojím citlivým prístupom k témam inkľúzie, priateľstva a fantázie.

Moderné rozprávky reflektujú aktuálne spoločenské výzvy, ako je ochrana životného prostredia (*Moana*), diverzita a tolerancia (*Encanto*), alebo mentálne zdravie (*V hlave*). Tieto témy učia deti o svete, v ktorom dnes žijú, a o dôležitosti aj naliehavosti rie-

šenia vlastných psychologických, ale aj globálnych problémov. Múdrosť a po-koj tradičných rozprávok majú svoje miesto, lebo nám pripomínajú trvalé hodnoty. Súčasnú rozprávku reagujú na nové, meniace sa vlastnosti a zručnosti, ktoré dnešná generácia detí potrebuje – schopnosť prispôbiť sa zmenám, spracovávanie vlastných emócií a rešpekt k rozmanitosti, tolerancia menšín, pochopenie, že človek nie je pán prírody, ale jej krehká súčasť. ■

PaedDr. Katarína Labudová, PhD.

Katarína Labudová získala doktorát z literárnej komparatistiky na Masarykovej univerzite v Brne. Učí súčasnú anglicky písanú literatúru na Filozofickej fakulte Katolíckej univerzity v Ružomberku. Venuje sa postmodernej literatúre, ale aj ľudovým rozprávkam. Vo vydavateľstve Palgrave Macmillan jej vyšla kniha *Food in Margaret Atwood's Speculative Fiction*, 2022.

Zdroj foto: archív STVR

PRESKOČÍ JABLOŇ MALÉHO PRINCA?

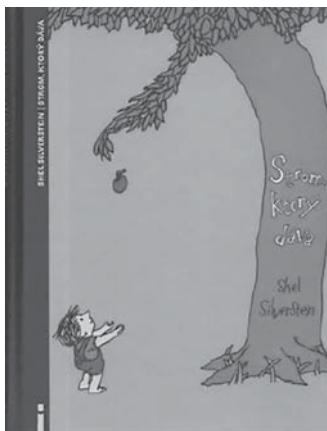
*Alebo, strom, ktorý dáva na hodine
Literárnej výchovy*

**„Ak chcete byť šťastní rok,
zorte záhradu.
Ak chcete byť šťastní do smrti,
zasadte strom.“**
(anglické príslovie)

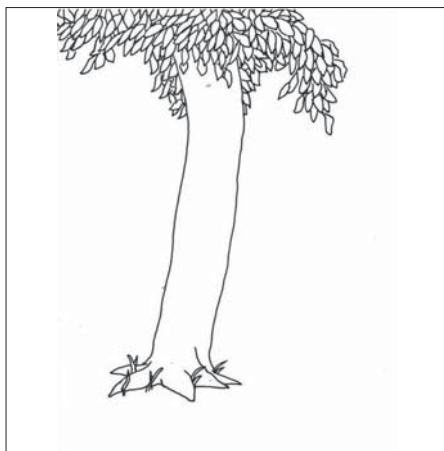
Stromy majú odjakživa na hodinách slovenského jazyka a literatúry dôležitú a nezastupiteľnú rolu. Veď kto by si nepamätal na slohovú prácu s témou *O čom by rozprával storočný strom* alebo kto by nepoznal tvorivú metódu s pomenovaním stromy poznania či najnovšie strom jazykovej rodiny.

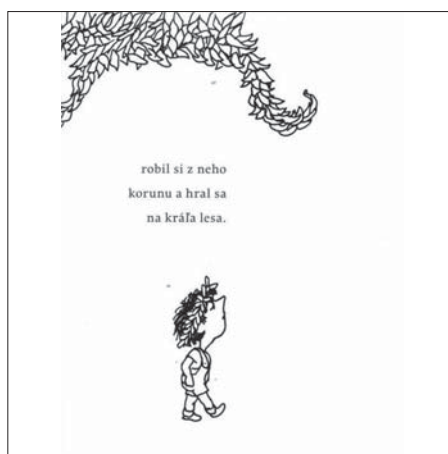
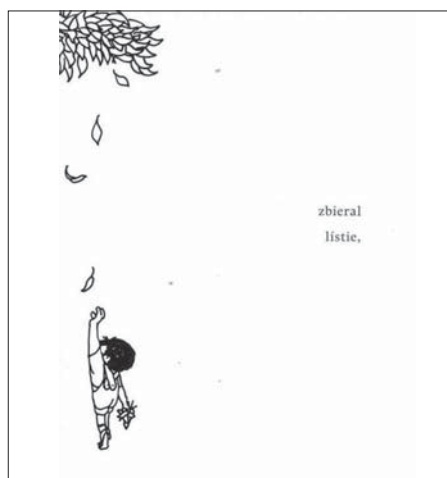
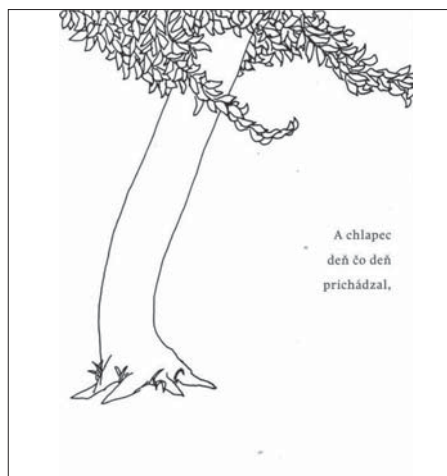
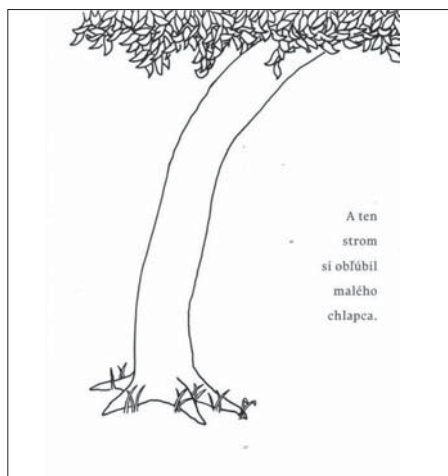
Strom hrá prím i v diele Shela Silversteina s názvom *Strom, ktorý dáva* (The Giving Tree). Próza je venovaná deťom a mládeži od sedem rokov. Americký spisovateľ židovského pôvodu s anglickými koreňmi napísal knihu v roku 1964, na Slovensku však vychádza prvé vydanie takmer o 50 rokov neskôr vo vydavateľstve Slniečkovo či Menta Media.

Jednoduchý príbeh o Jabloni a Chlapcovi dokresľujú pôsobivé čier-nobiele kresby autora.

„Bol raz jeden strom...“

Chlapec prichádza k stromu, svojmu priateľovi, vo všetkých etapách svojho života. Zavíta k nemu ako hravé dieťa, neskôr ako mladý človek bažiaci po živote, aj ako zrelý muž túžiaci po rodine či zvedavá bytosť dychtiaca po neznámych dialavách a napokon ako vetčný starec, ktorý prahne len po odpočinku. Je to krásny a spoľahlivý obraz fáz života jedného človeka, akýsi kaleidoskop životných túžob.

Shel Silverstein však neostáva len pri nejakom dokumentovaní životných snov jedného chlapca, odhaľuje nám to najčistejšie a najsilnejšie puto. Strom, ako to odkrýva názov knihy, sa snaží dávať, rozdávať. Keď k nemu prichádza malé dieťa, poskytne mu nielen útočisko na hry ale aj svoje plody na utíšenie hladu. Chlapec je spokojný a strom je šťastný. Po niekoľkých rokoch k nemu prichádza mladý muž, ktorý by potreboval peniaze. Jablň ich nemá, no má svoje jablká a práve tie predá chlapec. On je spokojný a strom je šťastný. Neskôr k nemu pristúpi zrelý muž, ktorý by si rád postavil dom a založil si rodinu. Strom dom nevlastní, jeho domovom je predsa les. Má však konáre a z nich si chlapec vybuduje svoj dom a strom je šťastný. Po čase pristúpi k jabloni človek v rokoch a ten by potreboval čln. Strom čln nemá, ale nechá, aby ho chlapec zotál a vyrobil si z neho čln. Chlapec je spokojný a strom je šťastný. Napokon sa v lese potáca vechý stavec. Strom však už nič nemá, no chlapec ani po ničom netúži. Chce len odpočívať, a tak si sadne na peň jablone a strom je šťastný.

Dojímavé podobenstvo v sebe ukrýva nesmierne ľudské a čisté posolstvo. Nielen v slovenských ale aj v zahraničných rozprávkach sa často objavuje dobrá a nápomocná jablň. No v žiadnom príbehu natoľko nedominuje analógia medzi stromom a matkou. Kofí rodičia na svete sa po prečítaní tohoto príbehu stotožnia so stromom, ktorý dáva? Čiňanka Zeng Čin píše „som matka a zvyknem túto rozprávku čítať svojmu štvorročnému synovi, ktorý knihu zbožňuje. Hovorievam mu: ty si ten malý chlapec a ja chcem byť tým stromom, ktorý dáva. Budem ti pomáhať po celý život, keď to budeš potrebovať. A budem pri tom šťastná.“

Rozprávka *Strom, ktorý dáva* je nadčasová, adresovaná malým i veľkým.

Nájdu sa v nej milujúci rodičia a tí sa budú chcieť podobať práve stromu, ktorý dáva. Bezdetných dospelých kniha opäť vráti do detstva. Najmenších očarí nielen príbeh, ale takisto ich okúzlia aj podmanivé ilustrácie. Deti prvého i druhého stupňa a možno aj stredoškóľáci v nej objavia potešenie pre jej aktuálnosť a pravdivosť.

Možno táto kniha nie je rovnako rozsiahla ako Malý princ a neobsahuje toľko umeleckých prostriedkov, ale je rozhodne práve taká veľká duchom i svojím odkazom. Veď geniálne veci sú vo svojej podstate také jednoduché a prirodzené.

Titul Strom, ktorý dáva, neponúkame len čisto ako knižný tip, je takisto možné ho využiť aj vo vyučovacom procese na hodinách literárnej výchovy či literárno-dramatickom krúžku. V rámci učenia literárnej výchovy by pedagóg mal poskytnúť priestor aj pre knihy, ktoré radi čítajú naši žiaci alebo im predstrieť prácu s mimočítankovým čítaním. Ja som nasledovné aktivity využila v centre voľného času v záujmovom útvere Literárno-dramatická dielňa.

V motivačnej fáze je vhodné položiť žiakom hádanku: *Ráno to chodí po štyroch, na obed po dvoch, večer po troch. Čo je to?* Správnu odpoveď dobre poznáme všetci. Je to človek. No prídu na to aj žiaci? Táto hádanka dokonale odzrkadľuje priebeh života chlapčenskej postavy v diele. Takisto je vítané, ak siahnete po slovenskom prísloví: *Dávať je krajšie ako mať*. Žiaci o odkaze úslovia môžu diskutovať alebo vytvoriť krátky príbeh, z ktorého bude

vyplývať spomínaná múdrosť. Na úvod hodiny je vždy skvelé použiť nie príliš rozsiahlu tajničku. Jej výsledkom môže byť napr. STROM, DÁVANIE, ŠŤASTIE, LÁSKA. Po využití heuristickej metódy sa ponúka aplikovať na znení tajničky brainstorming, pojmovú mapu či myšlienkové mapy.

Počas expozičnej fázy komornej skupiny môžete predčítať a popri tom im ukazovať efektne ilustrácie. Ak ide o väčší počet žiakov je lepšie im premietnuť knihu prostredníctvom dataprojektoru. V tomto prípade sú žiaci schopní strieďať sa pri čítaní textu. Nemusíte im však naraz sprostredkovať celú knihu. Vo chvíli, keď si prečítate, ako chlapec zotrával strom a ostal z neho len peň a strom bol šťastný, pokojne použite metódu tvorivého písania, STOP techniku. Nech žiaci sami dotvoria záver príbehu. Jednotlivé žiacke práce si nahlas prečítajte, diskutujte o nich. Mládež si môže dokonca zvoliť víťaza najlepšieho konca rozprávky. Ukončenie príbehu si napokon dočítajte. Polemizujte so žiakmi o tom, či sa im viac páčia ich závery alebo originálny rozprávkový príbeh.

Na upevnenie dojmov z prečítaného diela vo fixačnej fáze môžete zadať žiakom obľúbenú aktivitu s využitím metódy dramatickej výchovy a to konkrétne verbálno-zvukovej s názvom inventúra pocitov. Všetkým žiakom rozdáte malé lístočky, na ktoré majú za úlohu nakresliť usmievavú tváričku, ak sa im text páčil.

Na zadnú stranu žiaci napíšu, ktoré slová, vety ich zaujali.

Ak sa žiakom text vôbec nepáčil, nakreslia na papierik smutnú tváričku.

Na zadnú stranu napíšu, čo ich odradilo, čo sa im nepáčilo.

Ak v žiakoch nezanechal prozaický text žiadne pocity a nič to v nich nevyvolalo, znázornia na papierik neutrálnu tváričku.

Na zadnú stranu takisto uvedú dôvod, prečo. Výsledok zadania môžete vyhodnotiť na tabuľu.

V ďalšej aktivite využite metódu dramatickej výchovy – pantomimicko-pohybovú, v ktorej postupne jednotliví žiaci zobrazia pohybom celého tela i mimikou tváre spôsob príchodu chlapca vo všetkých životných etapách. Teda majú zahrať bez slov, len pohybom tela a tváre šantivé dieťa, mladíka plného života, zrelého muža túžiaceho po rodine, človeka bažiaceho po iných krajinách a nakoniec vetchého starca.

Napokon môžu dvojice zaradom uplatniť metódu dramatickej výchovy, tentoraz metódu úplnej hry – rolovú hru. Dvojice stvárnia strom, ktorý dáva, a chlapca. Takisto si zvolia obľúbený moment príbehu.

Fixačnú fázu hodiny je možné ukončiť ďalšou zážitkovou činnosťou v podobe metódy dramatickej výchovy, verbálno-zvukovej: stretnutie so spisovateľom. Jeden žiak si vopred naštuduje informácie o autorovi Shelvi Silversteinovi a stotožní sa s rolou spisovateľa. Zvyšok triedy prevezme úlohu novinárov a kladie „prozaikovi“ rozličné otázky. Mladí čitatelia sa takouto zábavnou formou majú príležitosť dozvedieť sa, čo rozprávkara viedlo k napísaniu tohto príbehu. „Autor“ samozrejme „žurnalistom“ zodpovie podľa vlastného uváženia všetky zvedavé pripomienky.

Na záver vyučovacej jednotky v diagnostickej fáze je vhodné, ak sa

žiaci navzájom ohodnotia. Rozhodnú o tom, ktoré aktivity sa im darilo plniť bez problémov a taktiež vyjadria názor, pri ktorých činnostiach sa správali i cítili ako ryba vo vode. Môžu si vybrať najlepšieho žiaka či víťaznú dvojicu. Najaktívnejších žiakov by ste mohli odmeniť jednotkou.

Ja som príbeh aj so žiakmi zdramatizovala a nacvičili sme si vlastnú divadelnú hru pri príležitosti Október – mesiac úcty k starším. Dramatizácia prózy s titulom Strom, ktorý dáva, sa hodí aj ku Dňu matiek, alebo na záver školského roka na tvorivej akadémii či besiedke.

V súčasnosti je nevyhnutné v edukačnom procese hľadať nové prístupy a metódy na priblíženie literatúry i umenia. Uplatňovanie tvorivých metód vo vyučovacom procese sa pre mnohé školy postupne vytvára ako určitá filozofia edukácie, pre ktorú je charakteristické poznávanie seba samého, ale aj sveta okolo nás. Ide o učebný proces realizovaný najmä prostredníctvom priameho zážitku a vlastnej skúsenosti so zapojením mysle, tela i emócií. Žiaci sa otvárajú novým podnetom, poznatkom a aktívne ich vyhľadávajú. Jednotlivé poznatky spájajú a postupne si vytvárajú ucelený pohľad na svet.

Tvorivosť je základným prvkom ľudského bytia. Znižuje v človeku napätie, vnútorne obohacuje, emocionálne uspokojuje, citovo naplňa. Tieto moderné metódy nevyjadrujú jednoznačné návody na správne riešenia úloh, poskytujú iba priestor na hľadanie riešení v najširšom zmysle. Stať sa tvorivým človekom znamená vyšplhať sa po jednotlivých kvádroch na vrchol pyramídy. Tými kvádrmi môžu byť aj určité techniky tvorivých metód na jednotlivých vyučovacích hodinách. Tieto metódy vplývajú na intelektuálne, psychické aj

sociálne potreby žiakov a otvárajú im svet dospelých. ■

PaedDr. Silvia Hajdúová

LITERATÚRA

1. BEKÉNIOVÁ, Ľubica. 2001. *Metodické námety na tvorivú dramatikú v škole*. Prešov: Rokus. ISBN 80-89055-10-9.
2. BEKÉNIOVÁ, Ľubica. 2005. *Projektové vyučovanie a tvorivá dramatika ako prostriedok demokratizácie a humanizácie výučby a školy*. Prešov: Metodicko pedagogické centrum. ISBN 80-8045-397-7.
3. SILVERSTEIN, Shel. 2013. *Strom, ktorý dáva*. Prešov: Slniečkovo. ISBN 978-80-89314-20-1.
4. VALENTA, Josef, 1994. *Kapitoly z teórie výchovnej dramatiky*. Praha: ISV. ISBN 80-85866-06-4.
5. VALENTA, Josef, 2008. *Metody a techniky dramatické výchovy*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1865-1.

TVORIVÉ PÍSANIE NA HODINÁCH LITERÁRNEJ VÝCHOVY

**„Kreatívny človek
je motivovaný túžbou
dosiahnuť,
a nie túžbou poraziť
ostatných.“**

(Ayn Randová)

Spoločným menovateľom výchovy a vzdelávania na prelome tisícročí je ich humanizácia. Kardinálnym cieľom práce pedagóga snažiaceho sa o humanistický prístup je učiť žiakov hodnotám, rozvíjať hodnotiace a tvorivé myslenie. Dôležité pre komunikáciu je hovoriť so žiakmi o rozličných situáciách, citoch, prežívaní, skúsenostiach.

V súčasnosti je potrebné začleniť do vzdelávacieho procesu moderné koncepcie vyučovania, ktoré zefektívňujú zapamätávanie si nových poznatkov, spoznávanie a taktiež zlepšenie pracovnej klímy v školskej triede.

Kvalita vzdelávania sa odvíja od mnohých faktorov, ale rozhodujúcim stále zostáva prístup učiteľa. Bez aktívneho a tvorivého prístupu vyučujúceho nie je možné rozvíjať vzdelávanie. Pedagóg dokáže nadviazať kontakt so žiakom, chápe ho a usmerňuje, zdo-

konaluje jeho schopnosti i zručnosti, chváli ho a je empatický. Tvorivé metódy vyučovania pri správnej aplikácii dokážu aktivovať predstavivosť, pomáhajú objasňovať a približovať žiakom vyučovanú tému.

V dnešnej dobe je dôležité hádam viac ako kedykoľvek predtým, aby naše deti mali nielen vysokú inteligenciu, množstvo vedomostí a všestranný rozhľad, ale zároveň je podstatné dbať o ich emocionálny rozvoj, aby poznali svet radosti, lásky, snov i vzťahov. Jedným zo spôsobov ako dosiahnuť, aby sa vedomosti s citovou oblasťou prelínali, je práve tvorivé písanie. Prostredníctvom aktivít tak umožňujeme žiakom vyjadriť svoje vlastné názory, postoje a hlavne emócie.

Tvorivé písanie predstavuje súbor aktivít, ktoré motivujú k hre a k originálnej manipulácii s jazykovým materiálom, podnecujú využívať jazyk tvorivo. Mení rolu čitateľa na spolutvorcu textu. Aj v tomto hektickom období, keď v živote mladých ľudí dominuje komunikácia prostredníctvom sociálnych sietí, skratkovité vyjadrovanie v SMS správach, je potrebné, aby sa žiaci dokázali vyjadrovať ucelene a obsažne aj v písomnej forme. Veď vhodne použité slovo má moc

nakloniť vesmír. Sám William Shakespeare povedal: „*Požičaj svoje ucho každému, ale málokomu svoju reč.*“

Tvorivé písanie ako metóda tvorivého vyučovania nabáda žiaka odhaľovať vlastnú tvorivosť tým, že vyžaduje zapojiť do aktivity celú osobnosť, jej skúsenosti, emócie, predstavivosť i obrazotvornosť. Zahŕňa v sebe celú škálu stratégií, techník, postupov a metód, ktoré usmerňovaním i stimulovaním priateľskej skúsenosti privádzajú pisateľa k sebareflexii a tvorivej sebaexpresii (Klimovič, 2009, s. 30).

Tvorivé písanie sa v škole zameriava najmä na:

- a) rozvíjanie individuálneho štýlu pisateľa – uvedomenie si vlastného ja, reflektovanie vlastných schopností a vlastného myslenia
- b) optimalizáciu pisateľských zručností (schopnosť rozvíjať myšlienku; schopnosť dodržať tematickú postupnosť, schopnosť tvoriť súdržný text, schopnosť dosiahnuť komunikačný zámer, atď);
- c) zvládnutie rôznych techník tvorby textu;
- d) rozvíjanie prirodzeného písania;
- e) podporu sebavedomia, odbúranie strachu z písania;
- f) rozvíjanie pisateľského chápania etapovosti, procesu písania i funkcií a významu jednotlivých etáp;
- g) vytváranie predpokladov pisateľa na uvedomovanie si štruktúrovanej povahy textu;
- h) potrebu zreteľnej kontextualizácie písania najmä u prvopisateľov (Klimovič, 2009, s. 28 – 29).

Písomné vyjadrovanie silne podporuje aj rozkvet kritického myslenia. Učiť sa kritickému mysleniu prostredníctvom písomného prejavu je veľmi efektívne vzhľadom na rozvíjanie kognitívnych

činností uvažovania a riešenia problémov ako pri reflexii či tvorivej činnosti.

Z hľadiska osobnostného rozvoja žiakov tieto metódy učia používať ďalšie spôsoby ľudského vyjadrovania, pôsobia na predstavivosť i fantáziu z hľadiska obsahu a formy. Ako píše Klimovič „*techniky tvorivého písania poslúžia ako prípravné cvičenia na pochopenie literárnych diel cez vlastný proces tvorby textu*“ (2009, s. 85). Cieľom tvorivého písania je uspokojiť potrebu vymýšľať a tvoriť.

Jednotlivé teoretické poznatky som aplikovala v triedach VI.B a IX.B Základnej školy, Zlatá 2 v Rožňave.

Abecedár

Ide o písanie textu podľa abecedy, pričom postupnosť podľa jednotlivých písmen sa môže týkať len vytvárania jednotlivých slov na uvedenú tému alebo môže predstavovať ucelený dej, v ktorom každá začína na nové písmeno abecedy.

Spôsoby tvorenia textu podľa abecedára môžu byť rôzne a je možné ich prispôbiť požiadavkám tvoriacich žiakov.

Abecedár som použila ako zadanie domácej úlohy v šiestom ročníku po preberaní gréckej báje Daidalos a Ikaros. Romana vytvorila vlastnú grécku báj.

Zamilovaná Afrodita

Afrodita bola bohyňa lásky, ktorá sa zamilovala do boha Apolóna. Boh svetla a slnka. Cítila, že ich niečo spája, niečo, čo ešte nikdy necítila. Dovtedy ešte nebola zamilovaná. Ešte však nevedela, aký je boh slnka a svetla podlý...

Fantazirovala o tom, akí budú spolu šťastní. Gniavila ju ale predstava, že by

sa rozišli. Hovorili spolu o budúcnosti. I keď vedel ovládať slnko a svetlo, nepomohol krajine, keď prišli búrky a dažde. Južná časť krajiny bola celá zaplavená a mnohí ľudia sa utopili. Keď mohol, tak nepomohol. Len vtedy zistila, aký v skutočnosti je.

„Mal si šancu pomôcť našej krajine a nepomohol si,“ zúfalo a sklamané vyriekla bohyňa lásky.

„Nepotrebujem pomáhať krajine, veď ani ona nepomáha mne,“ odvetil arogantne Apolón.

Ostala stáť sklamaná z jeho názorov. Preto sa rozhodla, že na neho zabudne. Radšej cúvne skôr, ako by sa malo stať niečo hrozné a nezvratné.

Skočila na oblak a odletela na Olymp. Tam sa poobzerá po novej láske. Už si to nabadúce rozmyslí, do koho sa zamiluje. Veď predsa ona je bohyňa lásky. Zmenila sa a teraz si dáva lepší pozor na to, komu bude nabadúce veriť.

Akrostich

Akrostich (gr. akros = krajný; stichos = verš) je báseň, v ktorej začiatkové písmená (slabiky) veršov čítané zhora nadol vytvárajú slovo, skupinu slov alebo vetu. Je to metóda, ktorú môžeme využiť ako rozcvičku na začiatku vyučovacej hodiny i ako jej hlavnú časť. Osvedčil sa pri písaní charakteristiky osoby, precvičovaní slovných druhov, rozvíjaní logickej nadväznosti rozprávania.

Je to metóda, pri ktorej na prvé písmená nejakého slova vymýšľame ďalšie slová (väčšinou vlastnosti), ktoré súvisia s menom alebo s nejakou situáciou. So žiakmi môžeme robiť pri tejto aktivite aj rozbor použitých slovných druhov a zároveň premýšľame nad literárnou postavou a tiež slohovým

útvorom, ktorý bol použitý pri čítaní ukážky.

Napríklad: meno osobnosti literárneho romantizmu:

Š ikovný
T vorivý
Ú spešný
R ozumný

Akrostich som využila na hodine s deviatkami vo fixačnej fáze prvej hodiny s učebnou látkou tragédia Williama Shakespeara Rómeo a Júlia. Žiaci IX.B takto charakterizovali hlavnú hrdinku Júliu v renesančnej dráme:

J emná
Ú stupčivá
L áskyplná
I mpozantná
A labastrová

Cinquain (päťlístok, päťriadková báseň)

Je metóda, prostredníctvom ktorej môžeme dosiahnuť syntézu vedomostí, reflektovať porozumenie danej témy a vytvoriť k nej svoj postoj. Ide o päťveršovú „báseň“ zhrňajúcu informácie, zachytávajúcu myšlienky, pocity a presvedčenia v podobe stručných a výstižných výrazov, ktoré opisujú, prípade reflektujú tému.

Pravidlá na zostavenie básne sú:

1. verš: jednoslovné pomenovanie témy – podstatné meno
2. verš: dvojslovný opis témy – prídavné meno
3. verš: trojslovné vyjadrenie činnosti – tri slovesá

4. verš: štvorslovné vyjadrenie pocitu,
emocionálneho vzťahu k téme,
pre starších aj metafora.

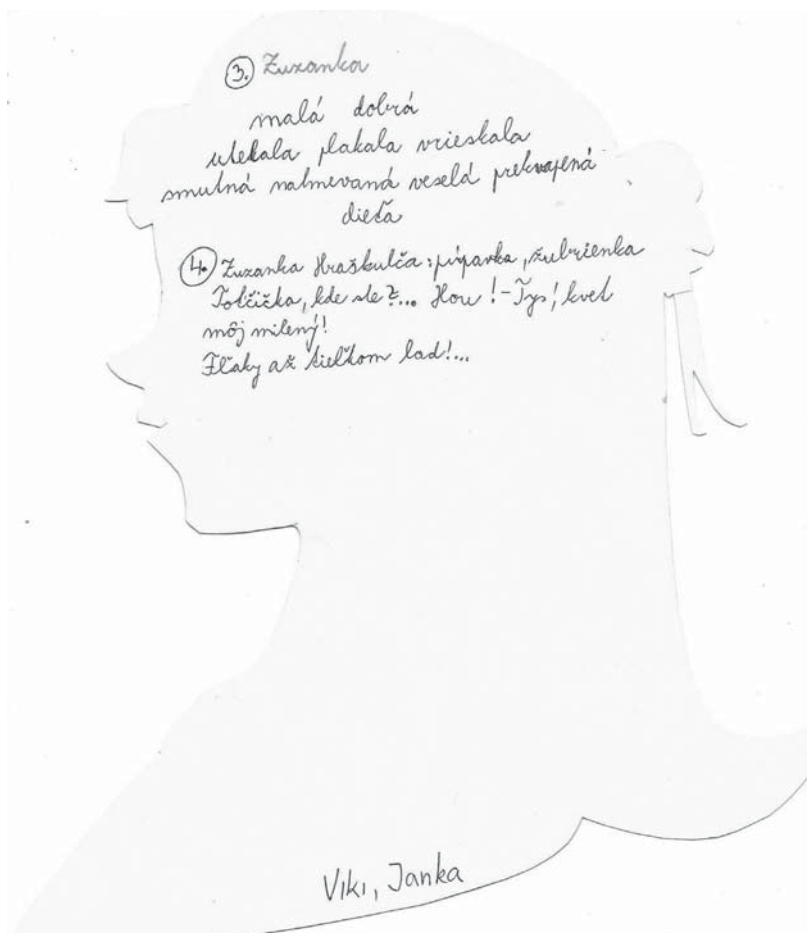
5. verš: jednoslovné synonymum témy.

Cinquain som implementovala takisto vo fixačnej fáze v šiestom ročníku

počas upevňovania učiva sociálna ba-
lada z pera Pavla Országha Hviezdo-
slava Zuzanka Hraškovie. Saskia a Ro-
mana na papierovej makete vo forme
hlavy dievčatka vytvorili nasledovný
päťlístok:

ZUZANKA

*bojzlivá osamelá
plače, smúti, beží
dievča žiali za nebohou mamou
polosirota*

Haiku

Je trojveršová nerýmovaná báseň, ktorá má korene v Japonsku a v tradičnej podobe sa používala na vyjadrenie pozorovania i pocitov o prírode a ročných obdobiach. Haiku väčšinou vytvorí jemnú impresiu zo života aj s náznakom ľahkého humoru. Na malom priestore môže autor vyjadriť svoju životnú skúsenosť, nadobudnuté poznanie (Klimovič, 2009, s. 121).

Haiku som využila ako domácu úlohu v deviatom ročníku počas druhej hodiny s tragédiou Williama Shakespeara Rómeo a Júlia. Radek zhotovil takúto trojveršovú báseň:

*Rómeo a Júlia
Potajme snia
Veď sa i zosobášia
Nenávisť zlomia*

Listy

Princíp tejto hry tkvie v skombinovaní čítania a princípu metódy „listov“. Metóda listov podporuje schopnosť vyjadrovať sa v písomnom prejave, štylizovať zrozumiteľné vety a vyjadrovať svoje pocity.

Podstata tejto metódy spočíva v písaní listov, ktoré na rozdiel od denníkov sú niekomu určené, sú prostriedkom interpersonálnej komunikácie od úrovne intímnej až po úroveň vysoko úradnú, od formy celkom voľnej až po formu prísne normalizovaných (Bekéniová, 2001, s. 46).

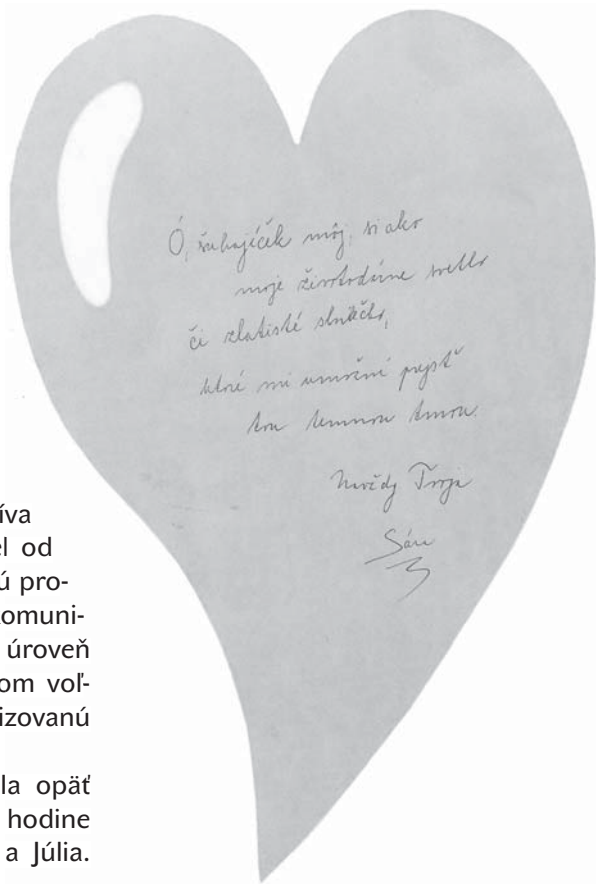
Písanie listov som aplikovala opäť v deviatom ročníku na prvej hodine Williama Shakespeara Rómeo a Júlia.

Chlapci mali napísať na prednú stranu makety srdca vyznania svojim spolužiackam, v ktorých majú použiť symbol a poetizmy. Dievčatá zase mali vytvoriť na zadnej strane makety srdca vyznania svojim spolužiakom s použitím epiteta a zdrobneniny.

Sára na ružovej papierovej makete v tvare srdca napísala takéto vyznanie:

*Ó, šuhajček môj,
si ako životodárne svetlo
či zlatisté slniečko,
ktoré mi umožní prejsť
tou temnou tmou.
Z úprimného srdca
navždy Tvoja*

Sára

Písanie fiktívnych listov

Po prečítaní ukážky žiaci môžu písať fiktívne listy spisovateľovi. V listoch napíšu, čo sa im v diele páčilo a čo nie. Čiže prostredníctvom listu sa môžu pokúsiť napísať malú kritiku. Taktiež môžu autorovi napísať, čo by mu odporúčali v diele zmeniť a podobne.

Fiktívne listy môžu písať aj literárnym postavám. Po napísaní listov podľa aktuálnosti učiva učiteľ môže zadať úlohu aj z gramatiky. Vyžaduje to aktivizáciu prežívania, kritickosti, súcítienia a stimuláciu hodnotových i etických orientácií hráčov (Bekéniová, 2001, s. 17 – 18).

Aktivitu písanie fiktívnych listov spisovateľovi som zadala v šiestom ročníku vo fixačnej fáze v priebehu utvrdzovania preberanej látky sociálna balada z pera Pavla Országha Hviezdoslava Zuzanka Hraškovie.

Andrej na základe svojich dojmov z prečítaného textu i po vzhliadnutí videa z filmu Zuzanka Hraškovie vytvoril takýto odkaz pre autora:

Vážený pán spisovateľ Hviezdoslav!

Dnes sme na hodine literárnej výchovy preberali baladu z Vášho pera s názvom Zuzanka Hraškovie. Pani učiteľka nám predtým ešte ukázala Váš portrét. Nespoznal som Vás hneď, ba dokonca som si myslel, že ste nejaký novodobý mafián. Keďže ste boli na obrázku zobrazený v tmavom klobúku a s cigarou v ruke. Neskôr sme si vypočuli text z CD-čka a verše balady sme dôsledne sledovali v učebnici. V balade sa vyskytli aj také starodávne slová, ktorým sme nerozumeli a niektoré sme si aj hneď vysvetlili.

No potom sme sledovali asi osemminútové video z YouTube. Vraj je to z filmu s rovnakým názvom Zuzanka

Hraškovie. Tie zábery ma úplne dostali. Dokonca mi vyrazili dych. Boli fakt veľmi kruté a smutné. Neodporúčal by som, aby to videli iné deti v mojom veku. Chápem, že zrejme ste tým chceli ukázať, ako zle sa mali kedysi sirotky a polosiroty, no možno ste zo Zuzanky Hraškovie mohli urobiť takú krásnu rozprávku. Viete, ako že sa všetko skončí dobre a šťastne. Tak to máme vyhútať my na domácu úlohu.

Verím, že ma Vaše dielo nakopne a vymyslím peknú rozprávku.

S úctou

Andrej

Zhlukovanie

Je technika písania, pri ktorej žiak pomocou riadených asociácií vytvára vlastnú schému pojmov súvisiacich s kľúčovým slovom. Pre túto techniku sa používa aj všeobecný názov pojmové mapovanie. Ide o grafickú reprezentáciu vedomostnej štruktúry žiaka z príslušného učiva, kde uzly reprezentujú pojmy a spojnice vzťahy medzi pojmami.

Rozoznávame niekoľko druhov pojmových máp:

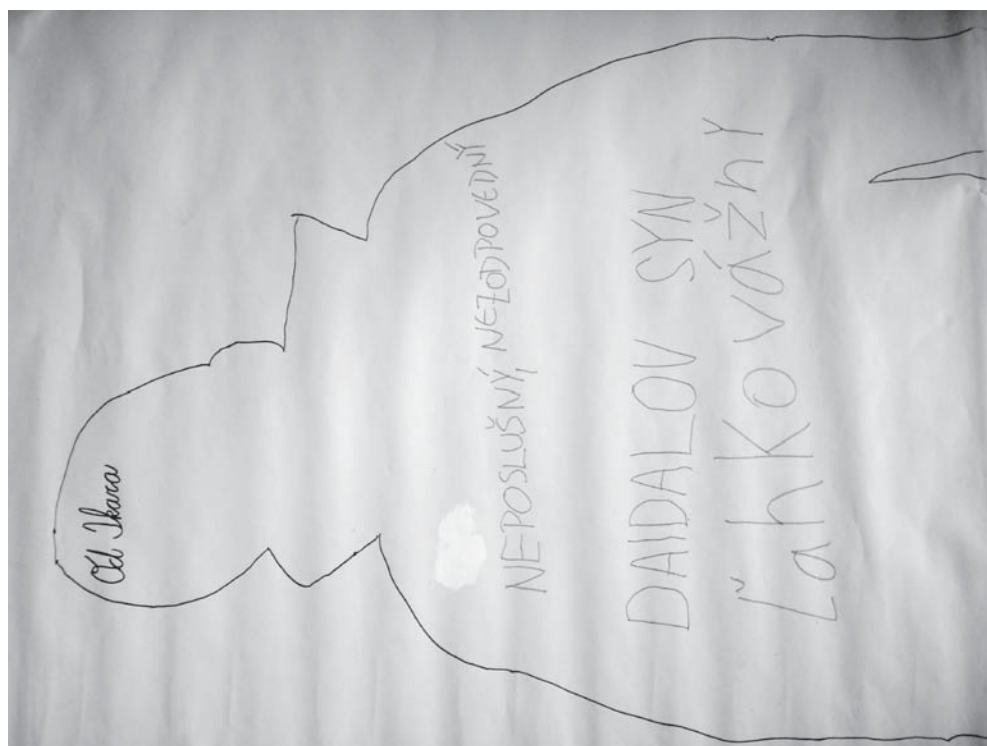
Pojmová mapa – „Pavúk“ – téma je vyznačená v centre pojmovej mapy. Informácie súvisiace s hlavnou témou sa nachádzajú okolo centra.

Pojmová mapa „hierarchická“ – informácie sú podávané v vzostupnom poradí podľa dôležitosti. Najdôležitejšia informácia sa nachádza na vrchole mapy.

Pojmová mapa „vývojový diagram“ – informácie sú usporiadané lineárne.

Pojmová mapa „systémová“ – informácie sú usporiadané lineárne so zvýraznením vstupu a výstupu.

Pojmová mapa „obrázková“ – informácie sú prezentované obrázkovým spôsobom.

Pojmová mapa „trojdimenzionálna“ – informácie sú prezentované priestorovo.

Pojmová mapa – „Mandala“ – informácie sa nachádzajú vo vnútri geometrického útvaru.

Výhody pojmového mapovania pre žiakov:

- umožňujú vyjadrenie nadradenosti a podradenosti,
- pomáhajú ľahšie pochopiť učivo,

- uľahčujú zapamätať si učivo,
- podporujú rekonštrukciu učiva pri pribúdaní ďalších poznatkov.

Výhody pojmového mapovania pre učiteľov:

- majú svoje využitie pri plánovaní učiva a pri jeho vysvetľovaní,
- sú vhodným vstupným diagnostickým nástrojom.

Celkovo pojmové mapy a metódu zhľukovania zvyknem vo vyučovaní často používať najmä v motivačnej fáze vyučovacej jednotky. Pojmovú mapu na podlahe „Mandalu“ som aplikovala vo fixačnej fáze gréckej mytológie Daidalos a Ikaros.

Žiakov som rozdelila do dvoch skupín s pomenovaním Daidalos a Ikaros. Jeden zástupca z prvej i z druhej skupiny si ľahol na veľký papier, pričom dievčina z jeho skupiny ho obkreslila. Úlohou žiakov bolo napísať do hlavy obkreslenej postavy Daidalos genitív singuláru od mena danej postavy a to isté urobili pri druhej postave. Neskôr žiaci charakterizovali a vpisovali do veľkej makety postavy jej charakteristické znaky.

Zmena žánrov

Žiaci si prečítajú ľubovoľný úryvok, ktorý patrí do istého žánru – napríklad z dobrodružného románu. Nepoznajú záver úryvku. Úryvok potom majú dotvoriť tak, že nenapíšu len záver, ale pokúsia sa aj zmeniť žáner. Napríklad z dobrodružného románu vytvorí dievčenský román, horor, alebo humorné dielo.

Je možné zmeniť kladné postavy príbehu na záporné a naopak. Prípadne zmeniť záver príbehu z kladného na

opačný ako je pôvodný (pri rozprávkach, baladách).

Táto technika prispieva vo veľkej miere k rozvoju tvorivosti a hlavne fantázií žiakov.

Zmenu žánrov som implementovala do domácej úlohy u šiestakov po odučení látky sociálna balada Zuzanka Hraškovie z pera Pavla Országha Hviezdoslava. Žiaci mali v texte použiť okrem znakov rozprávky aj prirovnania.

Soňa vytvorila rozprávku o Zuzanke Hraškovie s rovnomenným názvom.

Zuzanka Hraškovie

Kde bolo, tam bolo, žilo raz jedno dievčatko a bolo krásne ako ružička. Volalo sa Zuzanka Hraškovie. Zuzanka mala zlú macochu.

Jedného dňa sa dievčatko hralo na dvore, keď tu zrazu začalo pršať ako z krhly. Tak išla domov, no macocha zbadala, že je špinavá a veľmi ju zbila. Zuzanka sa rozplakala a bežala k hrobu svojej milovanej mamičky. Bola veľmi smutná. Vyplakala sa a vyžalovala sa, no nebohá mamička jej nedokázala pomôcť.

Potom si chcela umyť nôžky v rozbúrenej rieke. Obávala sa totiž návratu k bezcitnej macoche. Postavila sa na tretí najväčší kameň. Ten bol klzký ako žaba a Zuzanka sa šmykla. Vtom sa vynorila z vody vodná víla. Bola to kráľovná vodných víl, nádherná ako lusk a farebná ako dúha. Premenila úbohú Zuzanku na jednu zo svojich rusaliiek.

Odvtedy žije s ostatnými vílami v rieke v rodnej dedine. Je spokojná a šťastná, jej život je ako sen. Veď je ďaleko od zlej macochy a zároveň je nablízku svojej milovanej mamičky, ktorá na ňu bláženě hľadí z nebička. Jej otec si bolestne spomína na svoju stratenú dcérku. Teraz už vie, že jej žalovanie mal brať

vážne. Zuzanka si však už zariadila život bez neho, pretože ona sama vie, že lahostajnosť je vydláždenou cestou do pekla.

Básničková harmonika

Na začiatku tejto metódy napíše jeden zo žiakov na papier dvojveršie a posunie ho svojmu susedovi, úlohou ktorého je vymyslieť naň jeden verš. K ďalšiemu tvorcovi pošle len svoj verš, pretože predchádzajúce dvojveršie preloží na papieri tak, aby ho nebolo vidieť. Z papiera teda vznikne harmonika, z ktorej pisateľ má možnosť vidieť iba predchádzajúci verš. Na záver sa táto básničková harmonika roztiahne a vzniknutý humorný príbeh sa prečíta.

Básničkovú harmoniku som aplikovala opäť v šiestom ročníku. Vo fixačnej fáze klasických bájak od Ezopa O nenásytnej líške. Do spomínanej aktivity sa zapojilo päť žiakov a každý vytvoril jedno dvojveršie.

O nenásytnej líške

*Líška jedna nažratá,
zmenila sa ti postava.
Už nie si taká vratká,
zatvorili sa ti vrátka.
Lebo si na to skrátka krátka.
Prečo si s tým stromom zrástla?
Pozri, čo všetko sa v lete urodilo,
len aby sa to potom dobre oberalo.
Úroda by však mala byť bohatá,
Pozor, nech to nezoberie koza rohatá.*

Inovačné metódy vo vyučovaní sa môžu realizovať len s kvalitnými učiteľmi a tí „neodmietajú“ ani tradičné pristupy a činnosti, učebnice, myšlienky, stratégie i pomôcky, ktoré prispôsobujú zvláštnym, meniacim sa podmienkam

a potrebám žiakov. Dnes nemôžeme učiť tak, ako sme učili pred niekoľkými rokmi. Stretávame sa s rozmanitosťou nadania, rozvíjajúcou sa mediálnou technikou, s tou možno získať informácie, no na druhej strane však obmedzuje možnosť vytvoriť autentickú, originálnu skúsenosť. Rola pedagóga v tomto ohľade je a zrejme bude aj naďalej nezastupiteľná.

Vo svojom článku som ponúkla námety a možnosti využitia prvkov moderných prístupov na hodinách literárnej výchovy. Ich postupným a častejším zavádzaním do vyučovania som pozorovala pozitívne zmeny. Vyučovanie je efektívnejšie, pútavejšie a zo strany žiakov sa zvýšil záujem o učenie. Žiaci sa ochotne zapájajú do činností a plnia zadané úlohy. Ukázali schopnosť odvádzat kvalitnú prácu improvizáciou i použitím svojich vedomostí. Sú sebavedomejší a postupne aj istejší pri riešení jednotlivých situácií. ■

PaedDr. Silvia Hajdúová

LITERATÚRA

1. BEKÉNIOVÁ, Lubica, 2005. *Projektové vyučovanie a tvorivá dramatika ako prostriedok demokratizácie a humanizácie výučby a školy*. Prešov: Metodicko-pedagogické centrum. ISBN 80-8045-397-7.
2. BEKÉNIOVÁ, Lubica, 2001. *Metodické námety na tvorivú dramatikú v škole*. Prešov: Rokus. ISBN 80-89055-10-9.
3. BIELEKOVÁ, Katarína a Eleonóra ZVALENÁ, 2012. *Tvorivé písanie vo vyučovaní jazyka a slohu*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove. ISBN 97-8805-550-598-5.
4. GERMUŠKOVÁ, Marta, PETRÍKOVÁ, Martina, ČEKLOVSKÁ, Nadežda, 2013. *Tvorivé literárne písanie*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove. ISBN 978-80-555-0658-6.

5. GERMUŠKOVÁ, Marta a kol., 2013. *Kapitoly z didaktiky slovenského jazyka a literatúry*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove. ISBN 978-80-555-0930-3.
6. KLIMOVIČ, Martin, 2007. *Tvorivé písanie vo vyučovaní didaktiky materinského jazyka*. In *Slovenský jazyk a literatúra v škole*. Roč. 53, č. 9, s. 48 – 51. ISSN 1335-2040.
7. KLIMOVIČ, Martin, 2009. *Tvorivé písanie v primárnej škole*. Prešov: Pedagogická fakulta Katedra komunikačnej a literárnej výchovy. ISBN 978-80-8068-982-7.

POVINNÁ LITERATÚRA PRE ZAČÍNAJÚCICH POETOV

Utrpenie mladého poëta nemusí byť skutočným utrpením

Po prvýkrát, keď sa mi táto publikácia dostala do rúk, som bola ešte v adolescentnom veku. Po takmer dvadsiatich rokoch som ju poctivo prečítala znovu. Musím konštatovať, že keď som sa do knižky Jožka Urbana „zahryzla“ po druhýkrát, aj v zrelom veku mi mala čo ponúknuť. Kým po prvýkrát som dychtivo hltala každé slovo, pretože som túžila po tom, aby niekto láskavo viedol moje poetické kroky, o dve desaťročia neskôr som rada, že poznám diela známych osobností, o ktorých sa autor zmieňuje. Úsmev na tvári mi vyčarí fakt, že dnes sa dokážem vyhnúť genitívnym metaforám a hádam i samotnému gýču.

Nikomu neunikne pútavý titul knihy, ten sa totiž nápadne ponáša na názov známeho románu. A to samozrejme nie je náhoda. Veď podobne ako mladého Werthera mučil spaľujúci cit lásky, tak mladých začínajúcich poetov „trápi“ nedokonalosť ich výtvorov. To dokumentuje snáď najcharakteristickejší citát, ktorý mi utkvel v pamäti:

„Napíšte zopár básní či textov pre miestnu hudobnú skupinu, ukážte ich svojim kamarátom a kamarátkam, a tí sú nadšení. Takto povzbudení pošlete

svoje výtvory do literárneho časopisu či rovno do vydavateľstva, no a... odpoved' vás poriadne schladí“

Na obálke knižôčky sa nachádza bájný pegas s „prištipcovanými“ krídlami. Akoby sme videli sebavedomého mladého poëta, ktorý od šťastia z vlastnej tvorby lieta, ale realita (teda kritika, čitatelia i samotný život) ho rýchlo schladí a zviaže mu jeho pomyselné krídla.

Kniha Utrpenie mladého poëta nie je žiaden moderný román, ale ide o esejistické dielo z cyklu populárnych „kapiťoliek o básničkách“. Spisovateľ v nich predostiera svoje rady, postrehy zo života literátov a celkovo zasväcuje do tajov básnického remesla.

Veľmi sympaticky však pôsobí fakt, že autor sa s čitateľom delí o svoje zážitky, o ktorých dokáže rozprávať naozaj brilantne a s obdivuhodným, nákazlivým humorom i nadhľadom.

Jožko Urban vo svojich esejach spomína výroky Thomasa Stearnsa Eliota, Alaina Delona, Williama Shakespeara, Johanna Wolfganga Goetheho a veľmi trefne ich komponuje do svojich kapiťoliek. Nezabudne pripomenúť, že

vyrastal na beatnikoch a na zakázanom spisovateľovi, Charlesovi Bukowskom.

Čo majú spoločné matematik a básnik?

Skúsený básnik sa snaží predovšetkým mladého čitateľa obohatiť o vedomosti z pomerne neobľúbenej i trochu nezázivnej verzológie. Jedinečné a skvostné je, že základné termíny ako verš, strofa, rým, rytmus, metafora autor učebnicovo nedefinuje. Veď v úvode spomína knihu s názvom *Od násobilky po integrál* z pera švajčiarskeho matematika Egmonta Colerusa. A čo majú spoločné poézia a spomínaný pán Colerus? Je to jednoduché, pretože ani Jozef Urban, ani Egmont Colerus nenapísali učebnicu. Obaja dokázali vdýchnuť objektu svojho záujmu istý ľudský rozmer a práve vďaka tomu, prečíta čitateľ poetovu knihu doslova jedným dychom.

Veď v úvode sám autor píše, že jeho cieľom nebolo napísať učebnicu, ale na oplátku očakáva od čitateľa záujem i trochu talentu. No zároveň dodáva, že „*ak ten talent hoci aj celkom chýba, svet sa nezrúti. Len treba ďalej hľadať a robiť trebárs aj čosi celkom iné*“ (Urban, 2002, s. 5).

Jednoducho skúsený básnik sa stáva akýmsi ohľaduplným učiteľom, ktorý veľmi dobre rozumie duši mladého básnika, a usiluje sa usmerňovať jeho kroky. Varuje pred používaním primitívnych gramatických rýmov, neprirodzených, nadmerných inverzií, a pod. Zároveň však čitateľovi odhaľuje čaro redakcií i vydavateľstiev. Nenapodobiteľnou súčasťou jeho rozprávania sú početné anekdoty o bohémskom živote básnikov, ale aj ironické poznámky na

adresu básnikov typu poeta doctus – po slovensky veršotepec. Kniha napriek svojej útlosti pozostáva zo štyridsiatich kapitol. Mnohé z nich majú veľmi inšpiratívne názvy, napr.: „*Radšej sa dobre obesť ako zle oženiť*“, „*Aj vy ste papali palacinky?*“, „*Zabite toho psa, je to kritik!*“, „*Ja ne čitateľ, ja pisateľ!*“

Túžbou Jozefa Urbana bolo nielen podnietiť nádejného básnika k prvým veršom, ale previesť ho trnistou cestou rozvoja jeho poetickej duše a inšpirovať k samotnej básnickej zbierke.

Okrem básnického kumštu vtipne vysvetľuje mladým poétom v kapitole „*Ja ne čitateľ, ja pisateľ!*“, prečo je dôležité čítať, čítať a ešte raz čítať hodnotné diela a samozrejme básne.

V kapitole „*Hemoroidy pána Bukowského*“ básnik duchapľne zdôvodňuje, prečo by nikto nemal položiť nepríjemnú otázku v zmysle, o čom píšeš básne? „*Kedykoľvek sa ma niekto opýtal, o čom píšem, vždy som si uvedomil, že mám pred sebou literárneho trubiroha. V dobrej nálade sa dá odpovedať O všetkom..., v horšej O ničom! Tak či onak, budete mať pravdu*“ (Urban, 2002, s. 22 – 23).

Na záver, po štyridsiatej kapitole, spisovateľ spísal zoznam samotných kníh z teórie literatúry i z teórie slovenského či českého verša. Nuž, ale kto môže inšpirovať lepšie ako niekto, kto sám prežíval „utrpenie mladého poéta“... Tak sa začítajte do knižky búrliváka Jožka Urbana a určite neofutujete! ■

ZDROJ

1. URBAN, Jozef, 2002. *Utrpenie mladého poeta*. Bratislava: Slovenský spisovateľ. 152 s. ISBN 80-220-1121-5.

V KRAJINE REMESIEL

Pestovanie kultúrneho dedičstva
v srdciach mladých

Ústredie ľudovej umeleckej výroby (ÚĽUV) má za sebou už 10. ročník jedinečnej súťaže s názvom *V krajine remesiel*.

Súťaž, ktorá sa koná bienálne od roku 2007, systematicky podporuje výtvarno-remeselnú tvorbu detí a mládeže a zároveň napomáha oživovať a uchovávať bohaté tradície slovenského ľudového remesla. Aktuálny ročník opäť potvrdil svoj význam v oblasti neformálneho vzdelávania a rozvoja kultúrneho povedomia.

„Hlavným cieľom súťaže je vzbudiť u mladých ľudí záujem o tradičné ľudové remeslá, podporovať ich manuálnu zručnosť a výtvarnú kreativitu a posilňovať vedomie kultúrnej identity“, hovorí pre Bibiana revue **generálna riaditeľka ÚĽUV Eva Ševčíková**. „*ÚĽUV ako jej vyhlasovateľ a organizátor, prostredníctvom krajiny remesiel vyhľadáva a motivuje talentovanú mládež a spolupracuje s výtvarnými pedagógmi a lektormi pôsobiacimi v základných školách a centrách voľného času, či inými mimoškolskými zariadeniami za*

účelom popularizovania a rozširovania poznatkov o tradičných výrobných postupoch ľudových výrob v školskom prostredí.“

Ako ďalej zdôraznila, ÚĽUV pravidelne organizuje metodické semináre pre pedagógov a zároveň aktívne podporuje všetkých, ktorí sa zasluhujú o rozvoj remeselnej tvorby u detí, sprostredkúva im pracovné stretnutia s lektormi remesiel, kde majú možnosť získať nové poznatky o rozličných formách rozvíjania manuálnej zručnosti a estetického vnímania svojich žiakov.

Celoslovenská výtvarno-remeselná súťaž *V krajine remesiel* je určená deťom a mládeži vo veku 8 až 16 rokov. Zapojiť sa do nej mohli kolektívy – žiaci základných škôl a osemročných gymnázií, žiaci základných umeleckých škôl, deti navštevujúce výtvarno-remeselné kurzy v centrách voľného času, kultúrno-osvetových strediskách, ale aj individuálni účastníci.

Do jubilejného ročníka bolo zaslaných viac než 450 prác zo všetkých kútov Slovenska. Súťaž bola vypísaná v siedmich tematických okruhoch, ktoré sa zameriavajú na tradičné techniky a materiály:

SÚŤAŽNÉ TÉMY:

Zakliate v dreve

Vytvorenie prác rezbárskou technikou (figurálne a zoomorfné plastiky, nádoby, hračky a pod.).

Noty pre drôty

Využitie drotárskej techniky (špirálový/ slučkový výplet) na zhotovenie úžitkových a dekoratívnych predmetov z drôtu.

Nite nebláznite

Využitie tradičných textilných techník a spôsobov výzdoby na vytvorenie predmetov úžitkového, dekoratívneho a odevného charakteru (tkanie, paličkovanie, tkanice, pletence, viazanie uzlov, sieťovanie, vyšívanie, plstenie a pod.).

Na sklo maľované

Tradičný spôsob maľby/podmaľby na tabuľové sklo, maľba na sklenené nádoby a pod.

Pletky s pletivami

Využitie techniky pletenia na zhotovenie úžitkových a dekoratívnych predmetov z prírodných materiálov (prútie, slama, šúpolie, luby a pod.).

Z hlíny tvarované

Tvorba úžitkových a dekoratívnych predmetov z hlíny.

Veci, čo nevedia všetci

Voľná téma – kombinácia a prieniky viacerých materiálových skupín a tradičných techník.

Súťaž prebiehala v dvoch vekových kategóriách: 8 až 11 rokov a 12 až 16 rokov. Práce hodnotila odborná porota zložená z etnologičiek, výtvarníčok a pedagogičiek a jedného pedagóga pôsobiaceho v oblasti výtvarného a remeselného vzdelávania. Hodnotiace kritériá zahŕňali realizačnú kvalitu, estetickú a výtvarnú hodnotu diela a mieru inšpirácie tradičným remeslom.

Ako potvrdzuje **predsedačka poroty PhDr. Martina Pavlikánová**, rozhodovanie o víťazoch nebolo jednoduché – úroveň prác bola mimoriadne vysoká. Medzi kritériá hodnotenia prác spadá inšpirácia tradičným remeslom, originalita, kreativita, ako aj estetické, výtvarné a remeselné kvality spracovania diela. Preto je súťaž zároveň výzvou aj pre ich pedagógov a lektorov. *„Rozmanitosť tradičnej ľudovej kultúry v slovenských regiónoch v kontexte s poznávaním a rozvíjaním pozitívneho vzťahu k nej nesie v sebe veľký potenciál, ktorý*

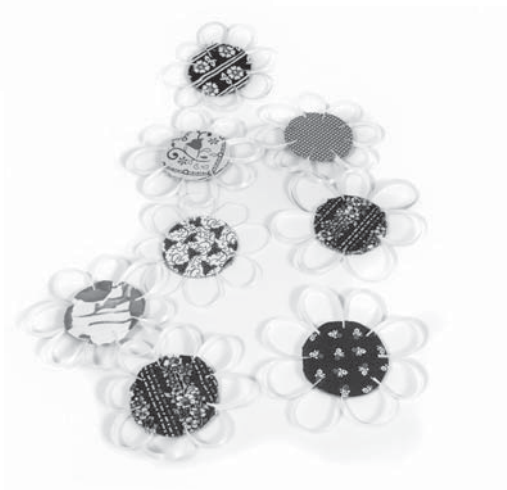
má význam pre jej ďalšie zachovávanie a rozširovanie, ako aj pre osobnostný rozvoj dieťaťa.“

Odborná porota napokon udelila 48 ocenení z toho 12 prvých miest, 20 druhých miest, 16 tretích miest a 29 čestných uznaní. Osobitne boli ocenené aj dve pedagogičky a jeden pedagóg, ktorí deti na súťaž pripravovali – ich odborné vedenie a podpora majú kľúčový význam pre rozvoj remeselného cítenia u detí. Po slávnostnom vyhodnotení výsledkov súťaže sa 23. júna konalo otvorenie výstavy ocenených prác v Galérii ÚLUV Košice, ktorá potrvá do 18. 9. 2025. Následne bude výstava reінštalovaná v Dizajn štúdiu ÚLUV na Dobrovičovej 13 v Bratislave.

Súťaž V krajine remesiel je živým dôkazom, že tradícia a tvorivosť môžu ísť ruka v ruku – a že remeslo, ak je podané zaujímavo a odborne, má u detí a mládeže stále silné miesto. ■

Zdroj foto: ÚLUV

Grúnnu nemurðis 2025

10. ročník súťažnej prehliadky remeselnej tvorivosti detí a mládeže

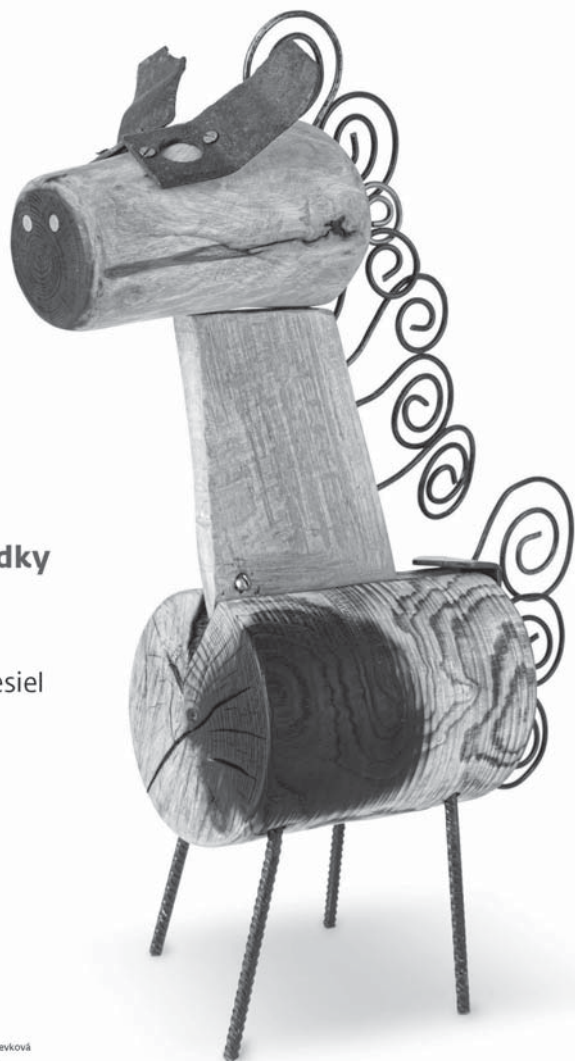
Prijmite pozvanie do krajiny remesiel
a prihláste práce v termíne
30. 11. 2024 – 14. 4. 2025

sutaz.uluv.sk

Ústredie ľudovej umeleckej výroby je štátna príspevková
organizácia zriadená Ministerstvom kultúry SR.

KEĎ SLOVANSKÉ MÝTY OŽÍVAJÚ V KOMIKSOVÝCH FARBÁCH

Významná slovenská spisovateľka, Zuzana Kuglerová, vydala v roku 2023 vo vydavateľstve DAXE knižku s názvom *Staroslovanské mýty a legendy*. Malé bratislavské vydavateľstvo sa tak mohlo pochváliť jubilejnou stopäťdesiatou publikáciou, čo predstavuje úctyhodný výkon.

Autorka je slovenskému i zahraničnému čitateľovi naozaj veľmi dobre známa, veď debutovala v roku 1979 básnickou zbierkou *Madona v hmlách*. Odvtedy sa venovala tvorbe historického románu, rozprávkam, povestiam i legendám. V poslednom období publikovala knihu poézie *Zakázaná záhrada* v roku 2018 a *Vianočné rozprávky* taktiež v roku 2018. *Rozprávky pre moje kvety* sa na knižných pulkoch objavili v roku 2021. O rok neskôr uzrela svetlo sveta *Veľká kniha keltských povestí*. Medzitým sa čitatelia Zuzany Kuglerovej mohli tešiť z historických románov. V roku 2020 to bol titul *Rimanka a kvádsky kráľ* v roku 2021 *Riman a kvádska princezná*. Určite však musím podotknúť, že všetky

jej diela mali u čitateľskej verejnosti veľký úspech a rýchlo sa vypredali. Tému slovanských mýtov však poetka a prozaička určite nespracovala po prvýkrát, pretože napríklad v roku 2019 vyšla vo vydavateľstve Georg tretia časť *Veľkej knihy Staroslovanských povestí o bohoch, polobohoch a ľuďoch*.

V publikácii *Staroslovanské mýty a legendy* Zuzana Kuglerová na osemdesiatich stranách v pätnástich príbehoch poeticky a rozprávkovým štýlom dokazuje, že nielen Egyptania či Gréci majú svoju mytológiu. Za každou legendou sa nachádza faktografické vysvetlenie pojmov pod názvom *Vedeli ste, že?* Je zrejmé, že vďaka tomu bude mať čitateľ z čítania nielen umelecký zážitok, ale i poznanie. Veľmi príjemne pôsobí aj veľké a dobre čitateľné písmo, ktoré je vhodné pre deti i dospelých. Fakt, že putujeme až na úplný začiatok staroslovanského bájoslovnia, potvrdzuje prvý mýtus s nadpisom *Praotec bohov Rode*, v ktorom sa zoznamujeme s prapredkom bohov. Práve Rode stvoril prvú krásnu bohyňu Ladu zo svojho zlatého vlasu, túžiacu po paláci: „*Vstávaj, ty leňoch!*“ vraví mu *Prekrásnica*. „*Azda si nemyslíš, že sa tu budem s tebou tlačiť v zlatom vajci! Chcem palác. Kde si sa*

tu vzala?“ čudoval sa Rode. „Urobil si ma zo svojho zlatého vlasu, čo si zabudol?“ vraví mu Prekrásnica. „Aha, teda tak je to!“ mudruje Rode. „Ej, vlások, vlások, tak ty si matka lások. Treba ti dať meno. Keď treba, tak treba,“ súhlasí zlatovlasé stvorenie. „Budeš sa volať Lada.“ Rozhodol Rode. „Pre mňa za mňa, môže byť!“ pokrčila Lada ramenami. „A teraz ten palác.“

Ako si môžeme všimnúť v ukážke z prvej kapitoly, spisovateľka využíva skutočne poetický jazyk. Vďaka tomu máme pocit, že sa s mytológiou zoznámujeme nenásilne, ba celé rozprávanie pôsobí až mysticky rozprávkovo. Zuzana Kuglerová neostáva len na povrchu bájoslovia, dostáva sa do hĺbky a hneď za prvým príbehom sa dozvedáme, kto je bard, čo predstavuje Alantýr i Jasuň.

Druhá kapitola nesie názov *Čierna kačka a vták Ohnivák*, v ktorej sme svedkami zrodu všetkými farbami hýriaceho vtáka Ohniváka a čierneho démona Kaščeja. Vták Ohnivák sa z mýtov dostal aj do mnohých rozprávok, preto je nám dobre známy. Autorka v jednotlivých kapitolách využíva prvky pútavého a hutného rozprávačstva, čo spôsobí, že si pút do staroslovanskej mytológie začne užívať každý náruživý a zvedavý čitateľ.

V treťom príbehu s titulom *Stvorenie Zeme a hviezd* sa oboznamujeme s tým, ako vznikla naša Zem i samotné hviezdy. V tejto kapitole sa dočítame, ako zvädzajú boj čierna kačka Kaščeja a pestrofarebný vták Ohnivák. Súboj svetla a tmy, resp. bitka dvoch protikladných vtákov symbolizuje odveký boj dobra so zlom. Vo všeobecnosti sa deti v škole učia o stvorení sveta v ponímaní Egypťanov, Grékov i Rimanov, no je nesporné, že Slováci by mali vedieť, čomu kedysi verili starí Slovania.

Vo štvrtom mýte s nadpisom *Belobog a Černobog* sa stretávame už aj s pomerne známymi menami zo staroslovanského bájoslovia, ako sú Svarog, Perún a Veles. Ale reč príde aj na bohov Dija, Nija a Podagu. Aj tu dochádza k zápasu svetlého a temného sveta, teda je to symbolika dávneho boja dobra so zlom. Dozvieme sa aj to, akou zvláštnosťou disponujú samotné protichodné dvojčatá Belobog a Černobog. V závere príbehu svoju vládu odovzdá staroslovanský praotec bohov Rode svojmu nástupcovi. Kto sa ujal vlády staroslovanského sveta bohov, sa dočítate práve v tejto kapitole. Prezradím však, že práve táto postava sa objavuje ako vládca v slovenskej rozprávke *Vianočné želanie* z roku 2018.

Prvú päťicu báji uzatvára kapitola s názvom *Únos Koljadu*. Keďže v paláci Jasuň okrem krásnej bohyně Lady žili

len samí muži, Rode sa rozhodol stvoriť aj ďalšie bohyne. Následne spoznávame tri čiernovlasé bohyne: Morenu, Amalfu a Atyňu a tri zlatovlásky: Divu, Zemunu a Vesnu. Z lásky Perúna a Vesny sa zrodí Koljada, kto a prečo ho unesie, sa dozvedáme práve v tomto mýte. Týmto počinom sa dej komplikuje, zdramatizuje a zauzľuje, čo môže byť živšie a príťažlivejšie pre čitateľa.

V šiestej kapitole s titulom *Bojan, božský harfeník*, vdýchol život neživej soche práve Svarog: „*Na zlatej nákově stála socha s krídlami, vymodelovaná z iskiev, čo lietali spod zázračného kladiva. V rukách mala harfu. Zdalo sa, že už-úž udríe prstom o struny. Stále jej však chýbalo to najdôležitejšie: dych života. Zrazu Svarog priložil ústa k uchu sochy a šepol doň: Som slovo, čo ťa oživi. Socha sa pohla. Stal sa z nej pôvabný okrídlený mladý harfeník.*“

Božská replika, vyrieknutá mocným božstvom, vyznieva zázračne a magicky. Bojan je akýsi slovanský ekvivalent gréckeho Orfea. Takisto ako lýra Orfea aj Bojanova harfa má nadprirodzené účinky.

V siedmej časti s nadpisom *Boh noci* *Dij a Zornica* praotec bohov Rode hľadal vyhňu božského kováča Svaroga. Využil na to pomoc Dija, čierneho jazdca na čiernom koni. Práve Dij sa zalúbil do najspanilejšej smrteľníčky – Zornice. Či sa mohol Dij oženiť so Zornicou sa dozvieme presne v tomto mýte. Nikdy to však nie je jednoduché a báje bývajú zamotané. V tomto príbehu sa spomína aj čarovné Svarogovo kladivo, ktoré by mohlo byť obdobou severského Thorovho kladiva.

V ôsmej kapitole s názvom *Koleso osudu* sa objavujú dva čarovné predmety. Prvý je kamienok poznania – Alantýr a druhé je práve spomenuté Rodeho

koleso osudu. V tomto mýte sa završí osud Zornice a Dija, ktorý má čosi spoločné aj s astronomickými predpoveďami. Stretnutie Dija so Zornicou však symbolizuje, že každá temnota sa raz skončí. Je dôkazom toho, že láska dokáže premôcť každé zlo.

V deviatom mýte s titulom *Prowe, strážca kolesa* sa oboznamujeme s novým obyvateľom Jasune. Nie je ním nik iný ako Prowe, ktorého mocný Rode stvoril zo svojho malíčka. Stane sa z neho nielen strážca kolesa, ale i ďalšie božstvo dôležitej súčasti nášho života. Sami zistíme, že nie je dobré, ak Prowe často spí. A prečo, to si musíme prečítať práve v tomto príbehu.

V druhej päťici bájí s nadpisom *Dcéra Zeme, Jaguňa*, sa dozvieme, že baba Jaga, z chalúpkky na stračej nôžke, bola za dávnych čias krásna dievčina: „*V jeden deň tam prišiel spolu s ňou aj jej brat Veles. Jaguňa práve oslavovala šestnástu narodeninu. Sedela na prahu dverí, spievala a po očku pozorovala mladého boha, ktorému spod štie vykúkali dva rožky. Keď ju Veles zbadal, zamiloval sa až po tie rohy v kučerách. Zmyslel si, že ju dovedie do slnečného paláca a oženie sa s ňou. „Nerob to“, varovala ho Vesna. No on inak nedal.*“

Ako sa príbeh Jagune a Velesa vyvinul, to možno tak trochu tušíme, ale v každom prípade sa ho oplatí prečítať, pretože aj tentokrát tu zaŕadujú temné sily. Zaujímavosťou je, že naši prapredkovia si Velesa predstavovali ako boha s rohmi. Práve jeho rohy symbolizujú bohatú úrodu a bujný dobytok, čo autorka zakomponovala do svojej tvorby.

Jedenástu kapitolu tvorí príbeh s názvom *Koljadova hračka*, v ktorej sa dozvedáme, že vďaka okrúhlemu predmetu sa na zemi delí čas na sekundy, minúty, hodiny, dni, týždne, mesiace

a roky. Za zmienku stojí, že Slovania nemali sedemdnový týždeň, ale deväťdnový. Takisto mesiacov nepoznali dvanásť, ale deväť. Všetky názvy dní i mesiacov sú napísané za spomenutou časťou v sekcii *Vedeli ste, že...?* Dokonca Zuzana Kuglerová využila pri názvoch mesiacov aj hlaholiku, teda exaktný a kognitívny aspekt diela je zrejmy.

V dvanástom mýte s titulom *Veles a Živa* sa Rode rozhodol, že Velesa ožení. Do deja vstupuje Jagunina sestra – Živa. Práve Živa bola prvá ľudská bytosť, ktorej bohovia darovali nesmrteľnosť a prijali ju medzi seba. Slovania ju uctievali ako bohyňu, ktorá chráni rodičky v čase pôrodu.

Živa sa síce stane ženou Velesa, ale jej osud sa zamotá v trinástej kapitole s nadpisom *Únos Živy*. Na scénu prichádza Podaga, najmladší z temných bohov, ktorý bol pánom nočných búrok a morských víchric: „*Veles si Živu nezaslúži. Ved' celé roky hľadal Jaguňu, tak nech ju hľadá ďalej. Ja som sa do Živy zamiloval tak, že mi až srdce z toho búši. A viete, bratia, čo sa deje, keď mám rozbúchané srdce! Vlny v mori sa dvíhajú až k nebesiam. Pomôžte mi Živu uniesť.*“ Ako sa únos Živy skončí, sa dočítame práve v tomto príbehu.

V štrnástom mýte s názvom *Svarogov syn Dašbog* spoznáваме potomka Lady a Svaroga. Vo faktografickej časti sa dozvedáme, že existujú božanice. To sú bohyne, ktoré porodili vlastné deti. Prvá z nich bola Vesna, ktorá priviedla na svet Koljadu a druhá bola Lada, tá porodila Dašboga. Tretia bola Pripluť, bohyňa pamäti, ktorá dala život dvojčikám: Sreču a Nesreču.

V záverečnom pätnástom príbehu s titulom *Vyslobodenie Dašboga* sa oboznamujeme so životom boha Dašboga. Tentoraz sa stretávame aj

s dcérou Zornice a Dija – s Lunou: „*Preto Dij dovolil Lune raz za rok vyjsť na zemský povrch k prameňu, kde pred časom spoznal Zornicu a zvíťasť sa s matkou. Tam ju raz zbadal boh slnečného svetla Dašbog. Stalo sa to po rokoch, keď už z neho bol krásny zlatovlasý mládenec a z Luny nádherná striebrovlasá panna. Tak sa mu zapáčila, že si ju hneď chcel zobrat za ženu. Luna sa zapýrila a pokrútila hlavou: Musíš si ma vypýtať od môjho otca Dija.*“ Ako sa zachová Dij a či zvíťazí láska alebo temné sily, to sa dozvieme v poslednej príhode *Staroslovanských mýtov a legiend* z pera Zuzany Kuglerovej.

Jednotlivé mýty sú nádhorne stvárané v takmer komiksových ilustráciách významného maliara, Martina Kellenbergera. Presne tie ilustrácie dokonale harmonizujú s textom skúsenej prozaičky a navyše im dodajú skvelý nový rozmer.

Knižka *Staroslovanské mýty a legiendy* určite osloví aj mladších, no i starších sčítaných čitateľov. Túto publikáciu odporúčam každému, kto chce spoznať bájoslovie svojich prapredkov a vyžíva sa v nádhernej vizualizácii. Ved' ako je všeobecne známe: Národ, ktorý nepozná svoju históriu, je odsúdený prežiť ju zas a znova. To isté platí aj o našej mytológii, pretože každý vzdelaný človek by totiž mal byť oboznámený so svojimi koreňmi. Z tejto prózy Zuzany Kuglerovej bude kultivovaný i bežný človek pociťovať katarziu aj cenné poznanie. ■

PaedDr. Silvia Hajdúová

Zuzana Kuglerová

Staroslovanské mýty a legiendy

Ilustrácie Martin Kellenberger

DAXE 2023

VOLANIE MOČIARA

Jedného dňa sa pri močiarí ocitne stvorenie, podobné chlapcovi (ale nie je to celkom chlapec). Má žiabre, a nik neprihádza, aby sa oň postaral. Až na jedných ľudských rodičov, ktorí ho odnesú do ľudského sveta. Vytvorí mu domov. Stvoreniu, ktoré vidíme skôr na ilustráciách Marca Somu, než by sme si ho nejako predstavovali len podľa textu, je u ľudí dobre. Postupne ho však vôňa močiara volá nazad a on odkrýva svet, z ktorého pochádza. Takto sa dá v skratke zhrnúť dej knihy *Volanie močiara* od Davida Calího, ktorý máme v rukách v preklade Daniely Lozanovej. A v podstate viac k nemu ani netreba hovoriť. Nie je veľmi čo. Podobných príbehov o adopcii, či ho deťoch, ktoré nepochádzajú z rodiny, v ktorej žijú, je v súčasnej literatúre viac než dosť, a podobné texty nájdeme hojne zastúpené aj v dejinách literatúry. A treba povedať, že aj literárne oveľa lepšie spracované. *Volanie močiara* akoby ostalo náčrtom a prepísanou slohovou prácou. Ohúria nás síce sugestívne ilustrácie, ktoré spodobili Borisa a svet močiara tak, že nám to vyrazí dych, literárna časť však výrazne zaostáva. Autor akoby nemal svoj výrazný hlas. Čítame lineárny príbeh, vraciame sa ku koreňom, všetko sa odohráva skôr opisne. Spisovateľ si vystačil s frázami a otrepanými kľúčmi: „Ak si šťastný tam, kde si, sme šťastní aj my.“ Toto poznanie by z textu malo vnútorne vyplývať bez

toho, aby muselo byť explicitne napísané, bohužiaľ, opak je pravdou. Ale ešte aj spomínaná fráza by sama osebe mohla fungovať, keby sa celý text tak veľmi nesnažil byť hlbokomyselný – až napokon do žiadnej hĺbky nedosiahol. Výnimku tvorí azda návrat Borisa do močiara: „Kráčal a kráčal, až kým nepocítil, že má mokré nohy. Uvedomil si, že prišiel k močiaru. Priviedla ho tam známa vôňa.“ Ďalej sa však o močiarí veľa toho nedozvieme. Možno bolo autorským zámerom, že bytosti v ňom žijúce ostávajú tajuplné a my si ich domýšľame, možno to bolo opäť málo konkrétnosti a priveľa všeobecnosti: „Krásne bolo poznanie, že sa im páčia rovnaké veci! Sladká bola radosť, keď sa spolu smiali smiechom. aký Boris dovedy nepoznal.“

Kto je Boris? Človek, ryba, obojživelník? Nedozvieme sa, a toto je jediné, čo v knihe vytvára a udržuje napätie a láka čitateľov a čitateľky k najrôznejším predstavám. Ilustrácie ponúkajú jeden sugestívny výklad, a aj v prípade rýb, vodných rastlín aj Borisa sú nápaditejšie, ako text. Ten skôr dopĺňa ilustrácie, azda aj zbytočne. Kniha by totiž fungovala lepšie ako „picture – book“ s oveľa menším počtom slov, alebo aj celkom bez slov.

Atmosférou sa príbeh približoval k oveľa prepracovanejšej, temnejšej a vnútorne vypätej knihe britského autora Davida Almonda **Nebeské oči** (2012). Almond ako dieťa žil v prístave,

ktorý sa z prosperujúceho miesta zmenil na chátrajúcu chudobnú krajinu, kde sa stretáva sociálna deprivácia s prírodou. Tu vidíme, že spisovateľ svoj svet pozná, ani o ňom nemusí neustále rozprávať. Aj tu sa objaví dievčatko, ktoré pochádza z močiara. Počas čítania sa nám približuje i vzdaluje, až kým nemáme pocit, že ju poznáme - a predsa má tajomstvo. Ale – ľudovo povedané, keby sme túto hrdinku stretli na ulici, vedeli by sme, že je to postava z Almondovej knihy.

U Davida Calího je to naopak – Borisa by sme podľa textu nespoznali, lebo okrem základných charakteristík netušíme, kto to je.

Calí vo Volaní močiara neukazuje vrúcnejší alebo naopak opozičný vzťah ani k Borisovmu inak zaujímavému a bohatému biotopu, ktorý ponúka mnoho vrstiev a interpretácií. Text kľže po povrchu. Je v podstate jedno, či sú Borisove korene (a jeho biologická podstata) spätá s močiarom, alebo napríklad s púšťou. Okrem toho, že pre autora bol močiar zrejme efektným nástrojom, symbolom podvedomia (ale to už z psychoanalýzy vieme dávno), je topografia voľne zameniteľná.

Calího svet nezačal existovať plasticky, pred nami, sám osebe. Je to príbeh v knižke, akých je mnoho, a ktorý môže čitateľmi a čitateľkami zatiať nádycom (jednoducho dosiahnutej) obrazotvornosti a atmosféry. Ale to, kto je Boris, ako žije, ako sa smeje či plače, to všetko o ňom pocítíme len z ilustrácií, nie z literárnej časti knihy. Výnimku tvorí pár momentov: okrem spomenutého návratu ku koreňom aj opisovanie vôní jedného i druhého domova. Tu sa text rozvoní a vnímame ho zmyslovejšie. Aj s pachmi a vôňami by sa však dalo pracovať podrobnejšie a farbistejšie, autor ich totiž spomína jednoducho ako „vôňu“ (vôňa močiara, vôňa domova). Zatiaľ čo vôňu domova si vieme predstaviť každý po svojom, vôňa močiara je mierne subverzívna. Je to čosi, voči čomu musíme byť otvorení. Pretože ak nepôjdeme k močiaru s Borisom, nepocítíme vôňu, ale azda skôr pach.

Snové obrazy močiarneho (aj osobného?) dna, a súčasne hĺbky, kontrastu sveta na suchu a pod vodou, súznením a splývaním Borisa a prírody, to všetko je zásluha ilustrátora Marca Somu. Medzi textom a výtvarnou stránkou sa rozprestiera dosť veľká priepasť a zatiaľ čo na literárny príbeh môžeme zabudnúť, ilustrácie v čitateľoch a čitateľkách nechávajú stopu, ktorá nezmizne. Obrazy percipienta či percipientku vtahujú do knihy, rozprávajú samé za seba. Je teda na diskusiu, kto je vlastne autorom knihy, a či ju stojí za to čítať, alebo skôr sa do nej zahľadiť a zahľbiť. ■

Veronika Dianišková

Davide Calí

Volanie močiara

Ilustrácie Marco Soma

Slniečkovo 2022

JÚLIA A OSPALÝ ŽRALOK

Kiran Milwood Hargrave nie je v našich končinách neznámou autorkou. V českých i slovenských prekladoch vyšlo viacero jej kníh pre dospelých (Ženy z Vardø) i pre deti a mládež (Až prejde zima, Ostrov na konci všeho, Dievča z atramentu a hviezd či Leila a modrastá líška atď.). Posledný spomenutý román nás môže na prvý pohľad zaujať aj nie náhodnou vizuálnou podobnosťou s knihou Júlia a ospalý žralok – obe totiž ilustroval ten istý výtvarník – Tom de Freston. A treba hneď povedať, že jeho výtvarný rukopis je ako odtlačok prsta – rozpoznateľný a jedinečný.

Kiran Millwood Hargrave je britská autorka, ktorá však nie ojedinele situuje svoje príbehy na nehostinný sever. Ľadovými plánami sa spolu s vlkami túlajú hrdinovia knihy Až prejde zima, a polárna líška je dôležitým elementom v knihe Leila a modrastá líška.

Geografický záber Milwood Hargrave je však širší – v Ostrove na konci všeho sa nachádzame v tropickej krajine a príbeh Dievča z atramentu a hviezd sa odohráva na bližšie neurčenom, akoby dystopickom ostrove, ale súradnice máp, okolo ktorých sa všetko točí, ukazujú kamsi ku Kanárskym ostrovom.

Na severe, presnejšie na Shetlandských ostrovoch sa ocitneme v románe Júlia a ospalý žralok. Presný, farbistý a príťažlivý opis cesty autom z Británie až na Shetlandy a na maják je úvodom

do príbehu. Rozprávačkou je Júlia, ktorá má „trochu“ netypických rodičov. Jej mama, ktorá je hlavnou postavou knihy, hoci ju vidíme iba prostredníctvom Júlie, je morská biologička a otec je technik, ktorý dostal prácu na jednom z majákov. Celá rodina sa teda prestahuje a maják sa stane na nejaký čas ich domovom. Júliina mama tu v studených moriach plánuje začať s náročným výskumom žraloka grónskeho. Autorka prepája fikciu s reálnymi poznatkami. O žralokovi grónskom sa hovorilo v novinových správach pred niekoľkými rokmi práve kvôli jeho dlhovekosti. Odhadovalo sa, že niektoré jedince sa dožívajú až 300 rokov. Júliinu maminu táto dlhovekosť fascinuje a chce jej prísť na koreň. Vedecká vášeň sa prepája s osobným príbehom straty. Mama napokon svojej predstave tak prepadne, že sa dostane do akútnej fázy bipolárnej poruchy. Prostredníctvom Júlie – ako plátna, na ktoré sa všetko premieta a zároveň ako ďalekohľadu, ktorý striedavo zaostruje a rozostčuje určité rodinné udalosti – postupujeme hlbšie a hlbšie, rýchlejšie a rýchlejšie do víru zhoršujúceho sa duševného stavu matky. Ako čitatelia vnímame, že mama začína strácať pojem o realite, ale nie sme si tým istí, rovnako ako Júlia, ktorá cíti a vidí, že sa jej svet spolu s mamou rúti kamsi do hlbín – v tomto prípade aj obrazne, aj doslovne, nevie však presne

Kiran Millwood Hargrave

*Kniha získala ocenenie
NAJLEPŠÍ DARČEK
ROKA 2022 PRE DETI.*

JÚLIA
A OSPALÝ
ŽRALOK

Ilustroval Tom de Freston

pomenovať, čo sa deje. Kniha je tak presnou, strhujúcou sondou do prežívania človeka s psychickým ochorením, pričom nám neunikne ani vplyv choro-

by na najbližšie okolie. Sme pri divokom severnom mori, pod nami možno pláva prastarý žralok, a presne toto sa deje aj obrazne, vo vnútornom svete všetkých

troch postáv. Akoby chvíľu hrozilo, že nás aj s protagonistami zmetú vlny, potom nás ľadová voda opäť vyhodí na loď a vezieme sa na hrebeni vln tu i tam sa blysne zlovestná plutva, ktorá však nemusí značiť záhubu, ale skôr nádej. Vynikajúco prepracovaná gradácia deja, pohľad dospelievajúceho dievčaťa na vlastných rodičov, vzájomná izolácia, v ktorej sa tri postavy pomaly ocitnú a každá musí prejsť svojou krízou a pod tým v hĺbke žralok, symbol záchrany, nie zničenia – to všetko spolu autorka dokázala rozohrať ako symfóniu. Obrazy, zvuky mora, prírody, majáka aj ľudských hlasov, všetko vytvára neopakovateľný príbeh a ponor do vnútorného sveta rozprávačky. Millwood Hargrave písala klasickou kompozíciou, ktorú však naplno využila. Začíname príjemným, pomalým tempom, ktoré postupne graduje, a všetko vrcholí pred záverom, v scéne, keď sa Júlia sama vydá na more (alebo je to len zdanie? To nie je dôležité). V závere autorka opäť nastoľuje harmóniu, ale už inú – postavy si ju museli vydobyť. Júlia zrazu – a pred našimi očami – dospela a dozrela. Vzťahy sa vytvárajú nanovo, ale nie sú o nič menej láskyplné ako predtým. Na dokonalostiach sú šrámy, akurát, že je s nimi všetko akési ešte plnšie a hlbšie. (Akoby bolo všetko najsilnejšie, keď je to rozbité, aby som parafrázovala svoju obľúbenú kanadskú detektívkariku Louise Penny.)

Stretneme sa tu aj s nespoľahlivým rozprávačom – alebo inak skôr rozprávačkou, ale inak, než sme na to zvyknutí z iných diel napríklad slovenskej literatúry. Júlia nie je nespoľahlivá, lebo by nebola dosť dobrou pozorovateľkou, či zatajovala skutočnosť, alebo že by niektoré veci detským spôsobom prehliadala. Vôbec nie. Je nespoľahlivou

rozprávačkou, lebo do maminho príbehu sa jej primiešavajú sny, spomienky, ktoré nemusí interpretovať správne, ale i vlastné problémy dospelievajúceho dievčaťa, ktoré často (logicky) vytláčajú príbehy rodičov. Už samotný príbeh so žralokom a snahou o spomalenie času by stačil na vynikajúci román. Ale to, že línia každej jednej hlavnej postavy i vedľajších postáv sa pred nami odvíja prostredníctvom pohľadu dospelievajúcej Júlie, ktorá je pozorná, veselá, hlbavá a občas aj celkom obyčajne pubertálna, celý román posúva ešte o niekoľko stupňov vyššie.

Je to dramatické aj humorné čítanie pre deti i dospelých, v ideálnom prípade pre celé rodiny, a neomrzí ani vtedy, ak knihu nedržíte v rukách po prvýkrát. Vždy ponúka nové a nové hĺbky i perspektívy, no číta sa ľahko a je čitateľsky dostupná širokému publiku. Zaujímavá by bola audiokniha.

Júlia a ospalý žralok plynie pred nami v obrazoch, dialógoch a príbehoch, pri ktorých som sa sama seba pýtala, či autorka nie je filmárkou. Text by bol skvelým materiálom na sfilmovanie. Postavy sú charaktermi ľahko prenosnými na plátno, príbehy i prostredie sú vizuálne atraktívne a rozhovory postáv živé i životaschopne znejúce. Román získal ocenenie Najlepší darček roka 2022 pre deti, tak nám ostáva len dúfať, že ho nejaký britský filmár alebo filmárka prinesie domov deťom, a náhodou ho otvorí na prvej strane. ■

Veronika Dianišková

Kiran Millwood Hargrave

Júlia a ospalý žralok

Preklad Alexandra Škorupová

Ilustrácie Tom de Freston

Slovart 2023

ZABUDNUTÉ ROZPRÁVKY

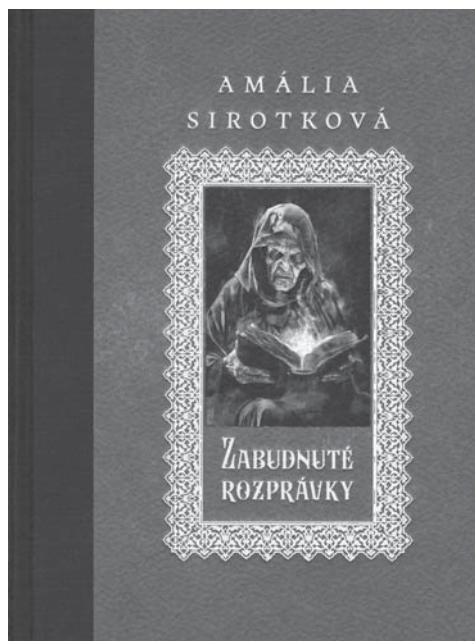
Amália Sirotková je najstaršia známa slovenská rozprávarkarka. Medzi našimi zberateľmi, ako sú Pavol Dobšinský, August Horislav Škultéty, Samuel Reuss či Ján Francisci Rimavský, má výnimočné postavenie, pretože zapísala do svojho zošita menej známe rozprávky. Mnohé z nich sa tak dostávajú k čitateľskej verejnosti po prvýkrát v úprave Jany Piroščákovej ako *Zabudnuté rozprávky*. Táto zbierka obsahuje 17 zachovaných príbehov, ktoré dopĺňajú čarovné ilustrácie Zsolta Lukácsa. Zároveň sú rozprávky doplnené Úvodom o živote a diele Amálie Sirotkovej aj záverečnou štúdiou o jej rozprávkach od Jany Piroščákovej, ktorá knihu obohatila aj poznámkami o pôvode jednotlivých verzií aj slovníkom menej známych výrazov.

Sirotková sa v niektorých aspektoch odkláňa od tradičnej rozprávkovej poetiky, ako ju poznáme zo známejších zbierok. Jej príbehy sú pevnejšie zakotvené v reálnom prostredí, ktoré dôverne poznala – často v mestách. Postavy sú menej idealizované, ženské hrdinky sú odvážnejšie a prirodzenejšie, zatiaľ čo mužskí hrdinovia sú ľudskejší. Sirotkovej postavy sú smiešne aj strašidelné, ustráchané aj nebojácne. Hoci žijú v svete kúziel, čarovných metiel a hovoriacich slín, spoliehajú sa najmä na seba. V *Zabudnutých rozprávkach* sa veľké činy často dosahujú nielen zázrakmi, ale aj odvahou a vynaliezavosťou.

Nádej, že sa zlé na dobré obráti, že láska zvíťazí a hrdina nájde svoje šťastie je v *Zabudnutých rozprávkach* znásobená kontrastom drsnosti, strachu a surovosti, ktorým sa Sirotková nevyhýba. Rozprávkové motívy známe z iných prerozprávání, démoni, krásne a obeťtvané dcéry, myšacie kožušky, čarovné prútiky, nie sú príliš ozdobené snovou poetickosťou, Sirotkovej štýl je vecnejší a viac dialogický ako poznáme z Dobšinského zbierky.

Čím realistickejšie sú Sirotkovej príbehy, tým magickejšie a snovejšie pôsobia ilustrácie Zsolta Lukácsa. Tie nás preniesú do sveta za horami a za dolami, do sveta, ktorý je temný, ale prežiarovaný nádejou. Lukáčsov pôsobivý štýl nesie prvky hororovej melanchólie a temnej tajomnosti, čím dodáva príbehom ďalší rozmer. Kniha sa tak stáva pekným a detailne spracovaným darčekom pre čitateľa každého veku.

Príbehy sú plné dramatických zvratov a silných motívov, niektoré sa odvíjajú asociatívne, bez návratu k pôvodnému východisku. To sa stane napríklad v rozprávke *O Ignácovi a Uljan-cicaj*, v ktorej príbeh začína spoločným hodením sedliaka a pána, v ktorom sa dočítame aj o obľúbených jedlách: „Gazdiná doniesla veličizné misisko lanči a začala milého hosta tou lanči núkať. Pán povedal, že on prv nebude lanči jesť, kým nedostane trochu polievky, lebo jeho

žalúdok je na polievku navyknutý.“ (s. 61) Keďže vydanie ponúka aj vysvetlivky archaizmov a dialektizmov, dozvieme sa, že lanči je mäsové jedlo z mletého mäsa. Avšak ako sa sedliak s pánom nakoniec dohodnú sa nedozvieme, lebo ich doťahovanie sa prehupne do čarovného sveta, v ktorom sa sedliakov vymenený syn Ignác po náročnom prekonaní prekážok strigy, matky Uljan-cicaj, ožení a spolu s nevestou sa vráti k sedliackym rodičom: „Jeho otec a matka od veľkej radosti div neochoreli, ani nechceli veriť, že by to ich syn bol. Uljan-cicaj vďačne prijali ako budúcu nevestu, spravili veľkú hostinu a zosobášili ich spolu.“ (s. 69)

Typické šťastné rozprávkové svadby sú prítomné aj v rozprávke *O zakliatom kniežati*, ktorá pripomína *Trojužu*. V tejto verzii je zvierací ženích naozaj diabolský: „...kde sa vzalo, tu sa vzalo špatné zviera. Malo dve nohy, na nich konské kopytá a na hlave rohy.“ (s. 46)

Sirotkovej hrdinky a hrdinovia často prejavujú svoju vieru v boha a ich kresťanské hodnoty im pomáhajú prekonať veľké trápenie aj bez čarovných pomocníkov. Svadbou končí aj rozprávka *O zlatej hviezde*, v ktorej princeznú prenasleduje jej vlastný otec s incestným návrhom. Princezná sa odváži opustiť bohatstvo aj pohodlie otcovho kráľovstva a v myšacom kožušku pasie morky, až kým v krásnych šatách neočarí mladého princa. Potom, ako ho čarovnou bylinkou oživí, urobia veľkú hostinu a zosobášia sa.

Temná rozprávka *O chlapčekom, ktorý sa ničoho nebál* je napínavým čítaním, ktoré vizuálne oživujú veľmi dramatické príšery Zsolta Lukácsa. Aj na konci tohto príbehu je rozprávková „skvostná hostina.“ (s. 85) Od strašidelného príbehu prejdeme ku komickému. Rozprávka *O čarovnom vozíku* je verziou smutnej, zadumanej princeznej, ktorá „až do dvadsiateho roku nič iné nerobila, iba knihy čítala.“ (s. 89). Kto vie, či sa práve v tejto čitateľke nevidela aj rozprávačka Amália Sirotková...ale určite sa v nej nájde mnoho citlivých a zvedavých dievčat.

Častým štruktúrnym prvkom je triadická kompozícia – dej sa vyvíja prostredníctvom troch skúšok. Napríklad v rozprávke *O hadovi, čo ho traja chlapci bili*, sa okrem troch detí, trikrát opakuje týranie hada, trikrát sa zvrtné zázračná, hoci zaprášená škatuľka, objaví sa traja hariani (duchovia), ktorí plnia želania. Mladý hrdina však nakoniec vďaka svojej pracovitosti pomoc duchov už nebude potrebovať.

Aj v rozprávke *O Macovi a čarovných husličkách* putuje hrdina do podsvetia, do pekla, kde prikladá pod kotly. Svojimi začarovanými husľami roztančuje všetkých, čo ich počujú, a Macovi

platia, len aby prestal hrať. Okrem tradičných postáv sa medzi rozprávkovými hrdinami ocitne aj kňaz, ktorý ľudí varuje pred pekelnými husľami.

Tajomnú rozprávku *O Štembergovi* poznáme zo zbierky Boženy Němcovej. Ale Lukáčsove precízne ilustrácie dávajú vyniknúť mystickým prvkom. *Zabudnuté rozprávky* sa neboja temna ani násila. Mimoriadne sadistickou rozprávkou je *O Peterkovi*. Rozprávka je o dievčine, ktorej otec za trest, že ona odmieta prekročiť incestuálne tabu, „dal odrezať prsia aj ruky a zašiť ju do medvedej kože.“ (s. 140) Motívy incestu a surového násilia na ženách sa v rozprávkach rytmicky opakujú, a, bohužiaľ, sa stále rýmujú aj s aktuálnym, reálnym svetom. Rozprávky nie sú výlučne detským žánrom a *Zabudnuté rozprávky* prinášajú aj pôvodné sexuálne a násilné motívy, ktoré editori rozprávok niekedy vynechávajú s ohľadom na detského čitateľa. Prítomnosť týchto prvkov umožňuje rôzne psychologické aj ekologicke interpretácie a ponúka priestor na hlbšie zamyslenie a súcitiť s ľuďmi, ale aj zvieratami a prírodou.

Kniha *Zabudnuté rozprávky* odкрýva rodinné tajomstvá, strach a úzkosť z neznámeho, zo zla, ktoré sa prejaví ako baladický príbeh o umrlčej hlave alebo „plno mäsa v sude – ruky, nohy, hlavy a v druhých sudoch mnoho krvi.“ (s. 161) Avšak tieto rozprávky prinášajú aj silnú súrodeneckú lásku a spoluprácu (*O Jankovi a Martinovi*), odvahu, vernosť a túžbu po slobode (*O troch zakliatych pannách*) a nádeje, lebo aj tie najsmutnejšie a najdesivejšie príbehy končia „a žili šťastne a veselo – a ešte až podnes žijú,“ tak ako v rozprávke *O čertovom kolese*. Sirotková prináša aj postavy farárov, študentov, krčmárov, prefíkaných žien a statočných gazdov,

tí dobrí sú odmenení a tí zlí spravodlivo potrestaní, tak ako to rozprávkový žáner vyžaduje. *Zabudnuté rozprávky* sa tak stanú vzácnym portrétom autorky Amálie Sirotkovej. Hoci jej skutočnú podobu nepoznáme, jej rozprávky majú jej hlas aj posolstvo: „Oj, veď sa len nestrachujte, milá pani, poďme ďalej.“ (s. 83), a tak nám *Zabudnuté rozprávky* pripomínajú, že sa v ťažkostiach nemáme vzdávať a máme ísť ďalej za svojím snom a slobodou. ■

Katarína Labudová

Amália Sirotková,
upravila Jana Piroščáková
Zabudnuté rozprávky
Ilustroval Zsolt Lukáč
Tatran 2024

Revue Bibiana je orgánom Slovenskej sekcie IBBY v BIBIANE, medzinárodnom dome umenia pre deti.

Vychádza online štyrikrát do roka na webovej stránke www.bibiana.sk a dvakrát do roka v tlačenej verzii v BIBIANE, medzinárodnom dome umenia pre deti.

Zriaďovateľom BIBIANY je Ministerstvo kultúry SR.

Šéfredaktorka: Eva Vargová
Asistentka redakcie: Alexandra Broniš

Na číse spolupracovali:

Veronika Dianišková

Ján Gallik

Silvia Hajduová

Katarína Labudová

Martina Pavlikánová

Darina Tarcsiová

Martin Vančo

Ludovít Vongrej

Marta Žilková

Grafický dizajn: Jana Bibová

Titulka: Jana Bibová

Jazyková redaktorka: Zuzana Studená

Fotografie: Titulka – Štikrafa a iné zriedkatká, Monika Tajovská

Archív BIBIANY, Andrej Hraško, ÚLUV, archív Slovenského národného divadla,
Knížnica Ružinov, archív STVR, Archív Starého divadla v Nitre, Bára Podola

Adresa redakcie:

BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti,

Panská 41, 815 39 Bratislava

Telefonický kontakt:

+421 2 20467173

IČO 00682257

Tlač: Ultra Print, s. r. o.

Rozširuje a objednávky prijíma distribučná firma

Ares, s. r. o., Elektrárenská 12091

831 04 Bratislava

Bezplatná linka 0800 14 19 11

Podávanie novinových zásielok povolené riaditeľstvom pôšt č. j-243/94-p

zo dňa 2. 1. 1994

MKSR EV 2974/ 09

Dvojčíslo 1-2 2025 vychádza v júni 2025

ISSN 1335-7263